

Mari Valtonen

KOHTI LOPULLISTA VOITTOA

**Kansallissosialistinen propaganda Lapland-Kurier-lehden uutisaineistossa
kesällä 1944**

Pro Gradu

Suomen historia

Historian ja etnologian laitos

Jyväskylän yliopisto

Elokuu 2011

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty Humanistinen tiedekunta	Laitos – Department Historian ja etnologian laitos
Tekijä – Author Valtonen Mari Tuulikki	
Työn nimi – Title Kohti lopullista voittoa. Kansallissosialistinen propaganda Lapland-Kurier-lehden uutisaineistossa kesällä 1944.	
Oppiaine – Subject Suomen historia	Työn laji – Level Pro Gradu
Aika – Month and year Elokuu 2011	Sivumäärä – Number of pages 87
Tiivistelmä – Abstract <p>Tässä tutkimuksessa selvitetään aineistopohjaisen analyysin avulla, mikä saksalaisen rintamalehden Lapland-Kurierin uutisaineiston antama viesti oli ja miten se suhteutuu Saksan sotapropagandaan ja Lapin saksalaisten joukkojen taistelumotivaation ylläpitoon. Toisin sanoen aineistopohjaisella analyysillä testaan tässä tutkimuksessa, miten Saksan kolmannen valtakunnan keskeiset teemat näkyivät Lapland-Kurierissa. Aineistopohjaisessa analyysissä lähdeaineisto käydään ensin läpi ilman ennakkohypoteesia, sitten aineisto jaetaan sieltä esiin nouseviin teemoihin. Tämän jälkeen aihetta lähestytään lehdessä ilmenneiden merkittävimpien teemojen kautta.</p> <p>Lähteenä käytän saksankielistä <i>Lapland-Kurier - Zeitung für die deutschen Soldaten in Nordfinland</i>-lehteä. Käsitteluajankohta on 6.6.–2.9.1944, jolloin lehti oli jo vakiinnuttanut asemansa Lapin rintamalla. Lapland-Kurieria toimitti <i>Propagandazug Norwegen</i> (PK 680), joka toimi Pohjois-Norjassa, Suomen Lapissa ja Suomen itärajan takaa vallatuilla alueilla. PK 680:n yksi propagandajoukkue toimitti tällä alueella olleille saksalaisille sotilaille omaa rintamalehteä Lapland-Kurieria.</p> <p>Suurten sotatapahtumien lisäksi lehdessä näkyviin nousee Suomen paikallistaso sekä myös Saksan viholliskuvat. Lapland-Kurierissa voittoon uskottiin edelleen kesällä 1944, mutta perustelut olivat pysyneet hyvin samankaltaisina kuin sotaan lähdetessä. Voiton uskottiin olevan mahdollinen uusien aseiden, hyvin ilmapommituksilta suojatun teollisuuden ja uusien reservien ansiosta, jotka saataisiin käyttöön tehostamalla koko yhteiskunnan toimintaa, mikä vastasi Saksan propagandan yleislinjauksia. Liittoutuneiden mairinnousu kulkua uutisoitiin tarkasti, paljastamatta kuitenkaan täysin Saksan epäonnistumisia. Bolshevismi nähdään yhteisenä uhkatekijänä Saksalle, sen aseveljelle Suomelle ja itse asiassa koko Euroopalle, jota Saksa liittolaisineen yrittää puolustaa käyden lähes marttyyrinomaista taistelua jalojen ja kunniakkaiden arvojen puolesta.</p>	
Asiasanat – Keywords Propaganda, toinen maailmansota, jatkosota, kansallissosialismi, Lappi, sotahistoria, viholliskuvat, uutisointi	
Säilytyspaikka – Depository Historian ja etnologian laitos	
Muita tietoja – Additional information	

Sisällysluettelo

1. Johdanto	1
1.1 Tutkimuskentän esittely	1
1.2 Tutkimuskysymykset, aineisto ja metodi	5
1.3 Propaganda-käsitteistä	12
2. Rintamalehtien toimittaminen.....	15
2.1 Propagandajoukot	15
2.2 Rintamalehtien toiminta	17
2.3 Saksalaiset Suomen Lapissa	19
3. Sotatilanteen uutisointi	21
3.1 Uutisoinnin yleispiirteitä	21
3.2 Normandian maihinnousu alkaa	25
3.3 V1-kostoiskut Kanaalin ylitse	31
3.4 Saksan kaupunkien pommittaminen.....	36
4. Viholliskuvat	43
4.1 Bolshevismien uhka	43
4.2 Länsiliittoutuneet ja kapitalismi	50
4.3 Saksan sisäiset viholliset	58
5. Suomi aseveljenä.....	66
5.1 Saksan ja Suomen tilannetiedotukset	66
5.2 Aseveljien sotilaallinen yhteistyö.....	70
5.3 Poliittiset suhteet Suomeen.....	73
6. Kansallissosialismia Lapin rintamalla.....	77
Lähteet ja kirjallisuus	83

1. Johdanto

1.1 Tutkimuskentän esittely

Taistelumotivaatiota on usein pidetty yhtenä tärkeimpänä asiana sodankäynnissä. Yksi keino vaikuttaa taistelumotivaatioon on propaganda. Keskitetysti propagandaa alettiin käyttää sodankäynnin välineenä ensimmäisen maailmansodan aikana, jolloin Iso-Britannian armeijaan perustettiin ensimmäiset propagandayksiköt. Kansallissosialistien propagandassa pidettiin Saksan epäonnistumista henkisessä sodankäynnissä yhtenä syynä Saksan tappioon ensimmäisessä maailmansodassa. Saksan omat joukot olivat altistuneet liiaksi vihollisen propagandalle, mikä oli aiheuttanut taistelumotivaation heikkenemisen. Saksan armeijan oman propagandayksikön organisoiminen oli tapahtunut liian myöhään.¹ Toisen suursodan näyttäessä yhä todennäköisemmältä Saksassa päätettiin ryhtyä kehittämään sodanaikaista propagandajärjestelmää. Kansallissosialistien päästyä valtaan Saksaan perustettiin Kansanvalistus- ja propagandaministeriö (*Reichsministerium für Volksaufklärung und Propaganda*) Joseph Goebbelsin alaisuuteen vuonna 1933, josta kasvoi vähitellen kansallissosialistien voimakas kansan manipuloimisinstrumentti. Propagandaministeriön lisäksi Saksan propagandakentässä oli myös muita toimijoita kuten esimerkiksi ministeriöön läheisesti kytketty Kulttuurikamari (*Reichskulturkammer*) ja Saksan armeija (*Wehrmacht*). Siinä missä kaksi ensimmäistä vastasivat siviilipuolen propagandasta, halusi armeija itse huolehtia armeijan sisäisestä propagandasta ja mielialojen ylläpidosta. Tähän tehtävään perustettiin niin sanotut propagandakomppaniat Saksan puolustusvoimien yliesikunnan (*Oberkommando der Wehrmacht, OKW*) alaisuuteen vuonna 1938.²

Saksalla oli vuosina 1939–1945 kaiken kaikkiaan yli 18 miljoonaa miestä sotaväen palveluksessa, ja tällaisen sotajoukon motivoiminen ja mielialojen ylläpito nähtiin ensisijaisen tärkeänä. Propagandakomppanioiden julkaisemat rintamalehdet nähtiin yhtenä tärkeänä osana Saksan armeijan henkistä huoltoa niin rintamasotilaiden

---

¹ Ks. esim. Schieder & Dipper 1984, 103–105; Bramsted 1965, xx–xxiii.

² Vossler 2005, 85–86, 103; Wedel 1962, 17–21.

viihtyvyyden kuin valistuksellistenkin päämäärien kannalta.³ Tutkin tässä pro gradu-työssä Saksan kolmannen valtakunnan propagandaa suhteessa omiin joukkoihin erityisesti yhdessä rintamalehdessä *Lappland-Kurierissa*, joka ilmestyi Pohjois-Suomessa Lapin rintamalohkolla.

Toinen maailmansota on ollut historiantutkijoiden suosima aihe, ja siitä on julkaistu ja julkaistaan edelleenkin jatkuvasti uusia tutkimuksia. Tutkimus keskittyi pitkään dokumentoimaan sodan kulkua, joukkojen organisointia ja johtoa. Viime vuosikymmeninä tutkimuksen kiinnostus on laajentunut koskemaan myös sotaa osana sosiaalisia, yhteiskunnallisia, taloudellisia ja rakenteellisia ilmiöitä. Niin sanottuun *uuteen sotahistoriaan* on liitetty juuri ajatus siitä, ettei sotaa voida tarkastella irrallisina operaatioina, vaan että sen juuret ovat syvempänä kulttuurissa ajallisesti niin ennen sotaa kuin sen jälkeenkin. Siksi uuden sotahistorian tutkimuskohteisiin on luettu muun muassa sodan vaikutukset yksittäisiin sotilaisiin, inhimilliset kokemukset, veteraanit, armeijan ja siviilien väliset suhteet, armeijajärjestelmien ja ympäröivän yhteiskunnan suhde sekä taistelumotivaatio.⁴ Sotapropagandan tuottaminen liittyy läheisesti juuri taistelumotivaatioon. Saksan kansaa oli valmisteltu tulevaa sotaa varten jo pitkään, ja viholliskuvat oli propagandan avulla iskostettu kansan mieliin. Propagandan voisi siis olettaa sijoittuvan uuden sotahistorian alaan. Toisaalta kuitenkin propagandaa on tutkittu jo kauan, joten voidaan kysyä, missä määrin on kyse uudesta sotahistoriasta, kun historiantutkimuksessa tutkimuskohteen kontekstoiminen on joka tapauksessa tärkeää, eikä se ole mikään uusi ilmiö. Jo 1970-luvulla kuulutettiin sodan yhteiskuntahistorian perään, jossa pelkän operaatiohistorian sijaan oli tarkasteltava armeijan, talouden, politiikan, ideologioiden ja muiden yhteiskunnallisten tekijöiden riippuvuuksia⁵. Koska omiin joukkoihin kohdistuvan propagandan tuottaminen liittyi hyvin moniin yhteiskunnan eri alueisiin, tässäkin tutkimuksessa voidaan sanoa liikuttavan väljästi uuden sotahistorian tutkimuskentässä, mutta sen kuuluttamaa kokemuksellisuutta ei kuitenkaan sanomalehden kautta ole saavutettavissa.

---

³ Vossler 2005, 11. En tarkoita ”henkisellä huollolla” tässä työssä uskonnollista huoltoa, vaan käytän termiä synonyyminä ”mielialojen huollolle/ylläpidolle”.

⁴ Niin sanotun uuden sotahistorian määrittelystä on Kinnunen & Kivimäen ja Bourken artikkeleissa ensiksi mainittujen kokoomateoksessa *Ihminen sodassa* 2006, 10–18, 21–24; Förster 2000, 276–281.

⁵ Kivimäki 2006, 70.

Toisen maailmansodan aikaisista saksalaisista rintamalehdistä on olemassa jonkin verran tutkimuskirjallisuutta. Heinz-Werner Eckhardt on tehnyt 1970-luvulla tutkimuksen toisen maailmansodan saksalaisista rintamalehdistä. Tutkimuksessa *Die Frontzeitungen des deutschen Heeres 1939–1944* on kattavasti käyty lävitse rintamalehtiorganisaatio propagandakomppanioittain ja sen toiminta sodan eri vaiheissa. Lappland-Kurier-lehdestä on sen sijaan ilmestynyt vain yksi lyhyt artikkeli. Toimittaja Esko Keräsen artikkelissa *Lappland-Kurier – Saksalaisten pohjoisin rintamalehti 1941–1944* analysoidaan kvantitatiivisesti lehden sisältöä. Artikkelin on melko suppea, ja sen vuoksi Lappland-Kurier-lehti ansaitsee tarkemman tarkastelun. Lehdestä on joitakin tietoja Päiviö Tommilan toimittamassa *Sanomalehdistön historia 6*-hakuteoksessa, Mikko Uolan uudessa, laaja-alaisessa Lapin 1900-luvun historian myyttejä selvittäneessä tutkimuksessa *Vallankumouksellisia, vakoilijoita ja aseveljiä* sekä Marianne Junilan väitöskirjassa *Kotirintaman aseveljeyttä. Suomalaisen siviiliväestön ja saksalaisen sotaväen rinnakkaiselo Pohjois-Suomessa 1941–1944*. Tämä Junilan väitöskirjatutkimus on myös laajin Suomessa ilmestynyt teos suomalaisten siviilien ja saksalaisten sotilaiden yhteistyöstä sodan aikana. Kaiken kaikkiaan Lappland-Kurier on jäänyt melko tuntemattomaksi suomalaisessa tutkimuksessa. Lehden uutisoinnin tutkiminen on sikäli kiinnostavaa, että suomalaiset ovat usein halunneet esittää itsensä erillään kansallissosialistisesta Saksasta näennäisen puolueettomina. Lappland-Kurier on kuitenkin Suomessa sota-aikana ilmestynyt saksalaisten joukkojen oma kansallissosialismin aatetta tukenut lehti. Tämän vuoksi pidän perusteltuna käyttää Lappland-Kurieria tutkimuksen lähteenä.

Saksan armeijan propagandajoukkojen toiminnasta on ilmestynyt eniten tutkimuksia 1960-luvulla. Sotaraportoinnista ja sotakirjeenvaihtajista lehdistön tarpeisiin Saksassa toisen maailmansodan aikana on Jürgen Schröder kirjoittanut väitöskirjan *Der Kriegsbericht als propagandistisches Kampfmittel der deutschen Kriegsführung im zweitem Weltkrieg*, joka tosin käsittelee vain tietyissä saksalaisissa päivälehdissä ilmestyneitä propagandakomppanioiden kirjoituksia. Tutkimuksesta voi nähdä yleiskuvan propagandakomppanioiden kirjoituksista koko sodan ajalta, ja varsinkin kun samat kirjoitukset saattoivat esiintyä useissa eri lehdissä ja näin ollen myös *Lappland-Kurierissa*. Erich Murawski on puolestaan analysoinut Saksan armeijan virallisia

tiedonantoja lähdejulkaisussaan *Der deutsche Wehrmachtbericht 1939–1945. Ein Beitrag zur Untersuchung der geistigen Kriegsführung mit einer Dokumentation der Wehrmachtberichte vom 1.7.1944 bis zum 9.5.1945*. Nämä tiedonannot julkaistiin päivittäin myös Lapland-Kurierissa ja ne kuuluivat olennaisesti lehden uutisointiin. Willi A. Boelcke on lähdejulkaisussaan *Kriegspropaganda 1939–1941. Geheime Ministerkonferenzen im Reichspropagandaministerium* analysoinut propagandaministeri Goebbelsin päivittäisiä ministerikonferensseja, ja samalla selvittänyt Saksan kolmannen valtakunnan sodanaikaista propagandajärjestelmää. Jyväskylän yliopistossa on Kosti Nurro tehnyt vuonna 1969 pro gradu-tutkielman *Saksan sotapropaganda vuosina 1939–1941* käyttäen edellistä lähdejulkaisua yhtenä lähteenään. Saksan propagandakomppanioista on Hasso von Wedelin kirjoittanut tutkimuksen *Die Propagandatruppen der deutschen Wehrmacht*. Hasso von Wedel toimi itse sodan aikana propagandakomppanioiden päällikkönä⁶, joten ei voida tietää, missä määrin hän on pyrkinyt kaunistelemaan yksikkönsä tehtävänkuvaa, vaikka on varmaankin pystynyt asiallisesti selostamaan propagandaorganisaation toiminnan. Yksi harvoista uudemmista tutkimuksista Saksan joukkojen mielialojen hoidosta toisessa maailmansodassa on muutamia vuosia sitten ilmestynyt kattava Frank Vosslerin teos *Propaganda in die eigene Truppe. Die Truppenbetreuung in der Wehrmacht 1939–1945*, josta saa hyvän kuvan rintamalehtien sijoittumisesta mielialojen hoitoon kokonaisuudessaan.

Toisen maailmansodan aikaisesta propagandasta on ylipäätensä kirjoitettu paljon tutkimuksia, mutta vaikuttaa siltä, että propagandaan liittyvien tutkimusten suosio on vähentynyt viime vuosikymmeninä, sillä varsinkin 2000-luvulla julkaistua tutkimusta on suhteellisen vähän. Saksan propagandan yleislinjauksia sodan loppupuolella on 1990-luvun lopulla tutkinut Andrew Smith Serrano teoksessaan *German Propaganda in Military Decline 1943–45*, missä Serrano on käsitellyt kuitenkin nimenomaan Saksan siviileihin eikä sotilaisiin suunnattua propagandaa saksalaisten mielialaraporttien valossa. Vanhempia tutkimuksia Saksan toisen maailmansodan propagandasta ovat Ernest K. Bramstedtin *Goebbels and National Socialist Propaganda 1925–1945* ja Michael Balfourin tutkimus *Propaganda in War 1939–1945*.

---

⁶ Ks. esim. Vossler 2005, 109.

Tämän tutkimuksen aihetta sivuavaa suomalaista tutkimusta on myös jonkun verran. Heikki Luostarinen on kirjoittanut propagandasta lehdistöteorian väitöskirjassaan *Mielen Kersantit. Julkisuuden hallinta ja journalistiset vastastrategiat sotilaallisissa konflikteissa*. Lisäksi häneltä on ilmestynyt kaksi artikkelia *Propaganda Analysis* ja *Propaganda and Reporting in Total Wars*, joiden avulla olen voinut hahmotella sotapropagandaa ja sen ilmenemistä lehdissä. Lisäksi Luostarinen analysoi teoksessaan *Perivihollinen* suomalaisten sodanaikaisia viholliskuvia ja niiden hyvin yleiseurooppalaisia juuria. Risto Peltovuori on puolestaan tutkinut saksalaisten lehtien kirjoittelua Suomesta jatkosodan aikana teoksessaan *Sankarikansa ja kavaltajat. Suomi kolmannen valtakunnan lehdistössä 1940–1944*. Lapland-Kurierinkin uutisista monet oli lainattu muualta Saksan valtakunnanlehdistöstä ja olen sen avulla voinut paikantaa joitakin lehden uutisia. Suomen sodanaikaista tiedotustoimintaa ovat tutkineet Touko Perko, Keijo K. Kulha, Alpo Rusi ja Esko Salminen jo 1960- ja -70-luvuilla. Tutkimuksissa on oleellista suomalaisten ja saksalaisten aseveljeysnäkökulma. Taustatietoa Saksan sotateoimista Lapissa olen saanut Earl F. Ziemken teoksesta *Saksalaisten sotateoimet Pohjolassa 1940–1945*. Britta Hiedanniemi ja Markku Jokisipilä ovat myös käsitelleet väitöskirjoissaan Suomen ja Saksan kulttuurisia ja poliittisia suhteita, jotka eivät kuitenkaan ole tämän tutkimuksen keskiössä.

1.2 Tutkimuskysymykset, aineisto ja metodi

Tarkoitukseni on tässä tutkimuksessa selvittää aineistopohjaisen analyysin avulla, mitä saksalainen rintamalehti Lapland-Kurier välitti Lapin saksalaisille joukoille ja mistä asioista lehden uutisissa kerrotaan kesällä 1944. Koska kyseessä on kansallissosialistisen Saksan rintamalehti, voidaan lehden olettaa sisältävän propagandaa. Tutkin aineistopohjaisen analyysin avulla, mikä Lapland-Kurierin uutisaineiston antama viesti oli ja miten se suhteutuu Saksan sotapropagandaan ja Lapin saksalaisten joukkojen taistelumotivaation ylläpitoon. Toisin sanoen aineistopohjaisella analyysillä testaan tässä tutkimuksessa, miten Saksan kolmannen valtakunnan keskeiset teemat näkyivät Lapland-Kurierissa. Aineistopohjaisessa analyysissä lähdeaineisto käydään ensin läpi ilman ennakkohypoteesia, mutta toki tutkimustarkoituksessa, sitten

aineisto jaetaan sieltä esiin nouseviin teemoihin. Tämän jälkeen aihetta lähestytään lehdessä ilmenneiden merkittävimpien teemojen kautta.⁷

Olen rajannut tutkimuksen ainoastaan Lapland-Kurierin uutisaineistoon jättäen lehden ajanvietemateriaalin tutkimuksen ulkopuolelle. Ensiksi luin lehden uutisaineiston läpi ja sitten luokittelin uutiset niissä esiintyneiden aiheiden mukaan Excell-tilukkaan. Aihekattegorioita olin hahmotellut etukäteen seminaarityössä käyttämäni aineiston perusteella, joka on osa tässä työssä käytetystä materiaalista. Aihekattegoriat ovat nousseet aineistosta, eli lehden uutismateriaalista, ja ne täydentyivät lukiessani koko käsittelyajan uutisaineistoa lävitse, sillä seminaarityössä käyttämäni aineisto oli huomattavasti suppeampi. Samassa artikkelissa saatettiin kirjoittaa useammasta aiheesta, jolloin artikkeli sijoittui useampaan aihekattegoriaan. Sen jälkeen tarkastelin mistä ja miten kunkin aihekattegorian yksittäisissä artikkeleissa on kirjoitettu ja vertasin niitä tutkimuskirjallisuuden antamaan kuvaan kyseisestä teemasta. Näistä analyyseistä syntyi työn alalukuja. Tämän jälkeen etsin eri aihekattegorioita yhdistäviä tekijöitä, jolloin syntyivät tutkimuksen laajemmat teemat eli toisin sanoen lehdessä esiintyvän propagandan teemat: yleinen sotatilanne, viholliskuvat ja Suomi aseveljenä.⁸ Tarkoitukseni ei kuitenkaan ole ollut analysoida lähdeaineistoa sisällön erittelyn⁹ keinoin esimerkiksi mittaamalla kvantitatiivisesti palstamillimetreittäin eri esiintyviä teemoja niihin liittyvien avainsanojen ilmestymistiheyden pohjalta, vaan ennemmin ryhmitellä uutisartikkeleita niissä esiintyneiden teemojen kautta ja analysoida niissä esiintyviä uutisaiheita Saksan sotapropagandan näkökulmasta.¹⁰

On kuitenkin otettava huomioon, että artikkeleista tekemäni jaottelu perustuu omiin subjektiivisiin valintoihini, sillä käyttämäni käsitteet, tutkimusasetelmat ja menetelmät ovat valitsemiani. Jo pelkkä tutkimuskohteen valinta osoittaa, että tutkija jostakin syystä olettaa kyseisen asian olevan merkityksellinen. Abduktiivinen päättely ottaa huomioon sen, että tutkijan kiinnostus kohdistuu joihinkin tärkeiksi oletettuihin seikkoihin. Martti Grönforsin mukaan ilman ennakkokäsityksiä tutkija päätyy vain havaintojen

---

⁷ Eskola & Suoranta 1999, 19.

⁸ Tuomi & Sarajärvi 2009, 101.

⁹ Ks. esim. Eskola & Suoranta 1999, 186–189.

¹⁰ Tuomi & Sarajärvi 2009, 93–96.

kuvaamiseen, eikä sekään liene mahdollista ilman valikoivia prosesseja ennakkokäsitysten pohjalta.¹¹ Teemojen käsittelyjärjestyksessä olen päätenyt ensiksi käsittelemään yleistä sotatilannetta, koska lehden ensisijaisin tarkoitus oli uutislehden tapaan sotatapahtumista tiedottaminen omille joukoille. Seuraavaksi käsittelem viholliskuvia, koska ne olivat olennainen osa sotapropagandaa. Viimeisenä teemana on vuorossa Suomi aseveljenä, eli ikään kuin paikallisen tason uutisaineiston analyysi. Vaikka lehti ilmestyi Suomessa, jäi Suomi silti varsin sivuosaan lehden uutisoinnissa suhteessa Saksan muihin rintamiin.

Propagandatutkimuksessa on käytetty usein klassista kommunikaatioprosessin kaavaa: *Kuka sanoo kenelle, mitä, koska, millä tarkoituksella, miten ja millä vaikutuksella.*¹² Tähän tutkimukseen sovellettuna propagandan tuottajana on Saksan yliesikunnan propagandaosasto ja propagandaministeriö, jotka toimivat Saksan kolmannen valtakunnan johdon alaisuudessa. Näiden instituutioiden rintamalehtien kautta välittämä propaganda on osoitettu ensisijaisesti rintamajoukoille, mutta toisaalta yleisesti myös koko kansalle, sillä uutisaineisto oli molemmille pitkälti samaa. Rintamalehtien tekijöiden tuli ohjeiden mukaan ottaa huomioon, että lehdet saattoivat joutua myös vihollisen käsiin, mistä syystä rintamalehdissä tuli olla myös viholliseen kohdistuvaa propagandaa¹³. Näin ollen propagandan vastaanottajien piiri saattoi olla hyvinkin laaja. Ajankohtana on tässä tutkimuksessa kesä 1944. Tämän kommunikaatioprosessikaavan tärkeimmät kysymykset tutkimukseni kannalta ovat *mitä ja millä tarkoituksella*. Lehden tarkoituksena oli taistelumotivaation ylläpito propagandan avulla rintamilla, ja pyrin analysoimaan, miten tämä näkyi lehdessä. Propagandan vaikutusta sotilaisiin pelkän lehden avulla on kuitenkin vaikeampi selvittää. Junilan mukaan Lappland-Kurier oli Suomessa olevien saksalaisten sotilaiden tärkeimpiä tiedotuskanavia, mutta siltikään ei voida tietää, miten sotilaat itse ovat asiaan suhtautuneet¹⁴.

---

¹¹ Grönfors 1982, 36–37.

¹² Ks. esim. Salminen 1976, 15–16; Kulha 1972, 4–5;

¹³ Näin oli ainakin tilanneraporttien kohdalla. Ks. Murawski 1962, 1, 38.

¹⁴ Junila 2000, 128–130.

Lähteenä käytän siis saksankielistä *Lapland-Kurier - Zeitung für die deutschen Soldaten in Nordfinnland*-lehteä¹⁵, joka on yksi noin 50 saksalaisesta toisen maailmansodan aikana ilmestyneistä rintamalehdistä¹⁶. *Rintamalehdellä* tarkoitan lehteä, jota siviiliammattiltaan toimittajina työskennelleet sotilaat toimittivat toisille rintamasotilaille. Saksalaisessa tutkimuskirjallisuudessa *rintamalehdistä* käytetään muun muassa myös nimitystä *sotilaslehdet*. Joissakin tutkimuksissa termit *rintamalehti* ja *kenttälehti* on erotettu toisistaan siten, että ensimmäinen painettiin rintaman tuntumassa ja jälkimmäinen kotirintamalla. Tämän määritelmän mukaan *Lapland-Kurier* olisi kenttälehti. Nämä kaikki lehdet olivat kuitenkin suunnattu Saksan armeijan sotilaille, joten käytän tässä tutkimuksessa näistä kaikista lehdistä Suomessa useimmiten käytettyä termiä *rintamalehdet* (*Frontzeitung*).¹⁷ Rajasin työni koskemaan lehden viimeistä ilmestymiskesää, tarkemmin sanottuna aikaväliä 6.6.–2.9.1944, jolloin lehti oli jo vakiinnuttanut asemansa Lapin rintamalla. Kyseinen ajankohta on mielenkiintoinen juuri sodan käänntekevien tapahtumien osalta eli Normandian maihinnousun alkamisen ja Suomen osalta Karjalankannaksen suurhyökkäyksen vuoksi. Aikavälille osuu myös Saksan V1-rakettien käytön aloittaminen, itärintaman suurhyökkäyksen alku ja Hitlerin murhayritys. Useissa tutkimuksissa on lisäksi käsitelty enemmän *Lapland-Kurierin* alkuvaiheita, mutta lehden loppuvaiheidenkin selvittäminen on mielekästä, koska Saksan joukkojen taistelumotivaation ylläpito oli erityisen tärkeää tilanteessa, jossa asemasotavaihe muuttui jälleen liikkuvaksi sodaksi. Lapin rintamalla kuitenkin ei suuremmin tapahtunut taistelutoimintaa, vaan sotilaat joutuivat uutisten avulla seuraamaan maanmiestensä toimia muilla rintamilla.

*Lapland-Kurier*ia toimitti *Propagandazug Norwegen*, joka nimen muutoksen jälkeen vuonna 1942 muuttui propagandakomppania 680:ksi (PK 680). Tämä toimi Pohjois-Norjassa, Suomen Lapissa ja Suomen itärajan takaa vallatuilla alueilla. PK 680:n yksi

---

¹⁵ *Lapland-Kurier* (LK) 6.6.1944, 2, Julkaisutiedot: Rintamapostinumero 41 491. Päätoimittaja tutkimusajan alussa: Sonderführer W. Fr. Droste, viransijainen Sonderführer Dr.U. Lübbert. Ilmestymispäivät: tiistai, keskiviikko, perjantai ja lauantai. Nimi on suomeksi: *Lapin kuriiri – Lehti saksalaisille sotilaille Pohjois-Suomessa*. Heinäkuusta eteenpäin päätoimittajana toimi luutnantti Hans Metzler. Sonderführer oli erillinen sotilasarvo Saksan armeijassa normaalin sotilasvoasteikon ulkopuolella. Ks. esim. Uola 2010, 447.

¹⁶ Eckhardt 1975, passim. Rintamalehtien lukumäärää on vaikea arvioida, sillä sama lehti saattoi jatkaa ilmestymistään eri sotänäyttämöillä samalla tai jopa eri nimellä. Eckhardtin teoksen lopussa on luettelo saksalaisista rintamalehdistä s. 118–149.

¹⁷ Ks. esim. Eckhardt 1975, 1–2 (alaviite 2), 7–10, 39; Eronen 1965, 4–5.

propagandajoukkue toimitti tällä alueella olleille saksalaisille sotilaille omaa rintamalehteä Lapland-Kurieria. Lehti alkoi ilmestyä samana päivänä, jolloin Saksan hyökkäys Neuvostoliittoon alkoi, eli 22.6.1941.¹⁸ Sen viimeinen numero ilmestyi 2.9.1944¹⁹, eli vain vähän ennen Suomen ja Neuvostoliiton aselepoa. Lehti oli yksi Saksan Norjan armeijan rintamalehdistä ja myöhemmin Saksan Lapin armeijan²⁰ oma lehti. Karjalankannaksella olleille saksalaisille joukoille ilmestyi vuonna 1941 ja vähän aikaa kesällä 1944 Lapland-Kurierin rinnakkaislehti *Karelien-Kurier - Zeitung für die deutschen Soldaten in Südfinnland*, jossa oli kuitenkin samat valtakunnalliset kuin Lapland-Kurierissa, mistä syystä olen ottanut tarkasteluuni vain Lapland-Kurierin. Lapland-Kurier ilmestyi katkeamattomana koko olemassaoloaikansa ajan. Lehden painosmäärät vaihtelevat eri tutkimuksissa yleisimmin 10 000-40 000 kappaleen välillä, mutta joka tapauksessa se oli koko sodan ajan useimman Lapissa olevan saksalaisen sotilaan luettavissa.²¹ Lehti siis saavutti varsin laajan lukijakunnan, mikä oli propagandan kannalta tietysti oivallista.

Lehti oli ainoa saksankielinen lehti Suomessa, jos ei oteta huomioon sen rinnakkaislehteä Karelien-Kurieria. Lehteä jaettiin joukoille kenttäpostin välityksellä. Lapland-Kurierin lisäksi saksalaisille sotilaille jaettiin myös paria Norjassa tehtyä saksalaista rintamalehteä ja sotilaiden kotialueiden lehtiä. Suomen solmittua aselevon 4.9.1944 oli Lapland-Kurieria toimittanut PK 680 edelleen Rovaniemen lähellä, missä myös armeijakunnan päämaja sijaitsi. Toimitus vetäytyi kuormastoineen joukkojen mukana Norjan Tromsöön, missä Lapland-Kurierin sihteeristö liittyi saksalaiseen Norjassa toimitettuun rintamalehteen Deutsche Polarzeitungiin marraskuussa 1944.²²

---

¹⁸ Eckhardt 1975, 43. PK 680 oli aiemmin toiminut Ranskassa, mistä se siirrettiin lokakuussa 1940 Norjaan ja sieltä edelleen seuraavan vuoden kesäkuussa Rovaniemelle. Eckhardt ilmoittaa ensimmäisen numeron ilmestymispäiväksi 21.6., mutta muut tutkimukset puhuvat seuraavasta päivästä.

¹⁹ Keränen 1980, 158.

²⁰ Ziemke 1963, 253–254. Lapin armeija (AOK Lapland/Lapland Armee) l. 20. Vuoristoarmeija (20. Gebirgsarmee), joka käsitti enimmillään noin 220 000 sotilasta ja työvelvollista. Ks. esim. Uola 2010, 345.

²¹ Eckhardtin mukaan painosmäärä olisi ollut 35 000 kappaletta, Eckhardt 1975, 44–45; Päiviö Tommilan mukaan kuitenkin vain 10 000–20 000 kappaletta, Suomen lehdistön historia 6 1988, 75; ja Arvo Ruonaniemen mukaan 10 000–12 000 kappaletta, Ruonaniemi 1978, 24–25; Marianne Junilan mukaan lehden painosmäärä nousi Lapin armeijan vahvuuden kasvaessa jopa 40 000 kappaleeseen. Junila 2000, 129; Junila 1984, 144; Uola mainitsee, että jonkun lähteen mukaan vuonna 1944 lehden painosmäärä olisi noussut jopa 160 000 kappaleeseen, mikä kuulostaa Suomen olosuhteissa melko suurelta. Uola 2010, 448.

²² Eckhardt 1975, 44–45. Lehden lisäksi PK 680:n tehtäviin kuului radioasema *Soldatensender Lapplandin* lähetyksistä huolehtiminen. Asema aloitti toimintansa vuonna 1942 noin kymmenen

Lappland-Kurieria voi Marianne Junilan mukaan pitää keskeisenä propagandavälineenä Lapissa juuri sen säännöllisen jakelun perusteella. Ohjeena oli, että sen jokaisen numeron tuli tavoittaa kaikkien yksiköiden sotilaat samanaikaisesti. Jokaista 150 miestä kohden tuli tilata kymmenen kotiseudun sanoma- tai aikakauslehteä, mutta postinsäännöstelyn ja joukkojen nopean liikkumisen takia kotiseudun sanomalehtiä oli usein vaikea toimittaa sotilaille. Ilmeisesti lehden samanaikaiseen saapumiseen kaikkialle ei kuitenkaan päästy, sillä lehdessä on tarkasteluajankohtanakin ilmoitus, jossa sotilaita pyydettiin lehden luettuaan antamaan lehden eteenpäin muille sotilaille, eikä jättämään lojumaan kirjoitustupaan. Ilmoituksessa tähdennettiin, että matka painosta lukijoille on pitkä, ja joidenkin toisten sotilaiden kerrottiin odottelevan jo kärsimättöminä kyseistä lehteä. Toisaalta kyseisen kehotuksen julkaisulla on saatettu viitata suoraan rintamalehtien julkaisun ohjesääntöön, joka pakotti lehden julkaisemaan tiettyjä ohjeita riippumatta näiden tarpeellisuudesta.²³

Tutkimukseni ajankohtana lehti oli keskimäärin kuusisivuinen ja seitsenpalstainen ja se ilmestyi yleensä neljä kertaa viikossa, eli varsin usein, mikä edesauttoi tiedon riittävän suurta levittämistä myös propagandan tarkoituksissa. Kooltaan lehti on suurehko, 45 x 57 cm. Sodan aikana myös sanomalehtipaperi oli säännöstelyn alainen, ja tästä syystä monet rintamalehdet saattoivat olla pienempiä. Lehden painopaikasta on myös hieman ristiriitaisia tietoja. Ruonaniemen mukaan Lappland-Kurieria olisi painettu vuosina 1941–42 Rovaniemellä Lapin Kansan kirjapainossa, ja vielä syksyllä 1944 Neuvostoliiton kanssa solmitun aselevon jälkeen lehden painamista olisi uudelleen tyrkytetty Lapin Kansalle.²⁴ Mikko Uolan mukaan lehden painaminen siirtyi vuonna 1942 Marjamaan kirjapainoon Ouluun, jonne saatiin Saksasta kirjapainoalan

---

kilometrin päässä Rovaniemeltä. Sen ohjelmapolitiikan tarkoituksena ei ollut ainoastaan mielialan ylläpito vaan myös poliittisen propagandan tuottaminen ja tiedottaminen. Vihollispropagandasta Lapissa huolehtivat pääasiallisesti venäläiset loikkarit. Sodan puolivälissä Lapin armeijaan oli perustettu myös uusi poliittisen upseerin virka (*nationalsozialistische Führungsoffizier*) jokaisen perusyksikön pataljoonaan huolehtimaan yksiköiden valistusopetuksesta, jota annettiin kaksi tuntia viikossa. Uola 2010, 447–448; Junila 2000, 167–171.

²³ Junila 2000, 130; LK 13.6.1944, ”Wenn es Zigaretten wären..”, 4; Eckhardt 1975, Rintamalehtien julkaisua varten julkaistiin ohjesääntö, Merkblatt, joka on julkaistu kirjan lopussa.

²⁴ Ruonaniemi 1978, 24–27. Alkuvaiheessa Lappland-Kurierilla oli oma latoja ja painaja, mutta Lapin Kansan faktori Hannes Hiili joutui usein taittamaan lehden. Ruonaniemen haastatteleman Hiilin mukaan Lapin Kansassa oli painettu joitakin numeroita myös Karelien-Kurieria, jossa oli samat uutiset kuin LK:ssakin, mutta lisäksi Karjalan puolen asioita.

ammattilaisia. Lehden painaminen siirrettiin kuitenkin vielä saman kevään kuluessa Uuden Suomen kirjapainoon Helsinkiin. Tästä eteenpäin aina lehden ilmestymisen lakkaamiseen saakka lehteä painettiin Helsingissä.²⁵ Tutkimusajankohtana lehdestä ilmestyi 52 numeroa.

Sanomalehden, erityisesti rintamalehden käyttämiseen lähteenä liittyy monenlaisia ongelmia. Esimerkiksi Lapland-Kurierin toimituksen tarkkaa sijaintia ei tiedetä ja ongelmallista on myös se, ettei läheskään kaikkien artikkelien kirjoittajia ole merkitty. Toisaalta tämän tutkimuksen laajuudesta johtuen on vaikeaa selvittää, ketkä kaikista merkityistäkään propagandakomppanioiden sotakirjeenvaihtajista olivat Lapland Kurierin omia kirjeenvaihtajia, ketkä taas muista komppanioista ja muilta rintamilta. Lehden aineistosta, erityisesti uutisista, suuri osa näyttäisi tulevan muualta lehden omien juttujen ollessa melko harvinaisia. Joidenkin uutisten alkuun on merkitty kirjaimet LK²⁶, mistä olen päätellyt uutisen tai kommentin olevan lehden oma. Tällaisia artikkeleita on kuitenkin huomattavan vähän tarkasteluajankohtana. Saksan rintamalehdet artikkeleineen eivät syntyneet spontaanisti, vaan päämajan propagandaosaston määräyksestä, mikä erottaa rintamalehdistön normaalista lehdistöstä. Niillä oli siten selvä propagandistinen tarkoitus, mikä myös näkyy lehdestä.

Henrik Bobergin mukaan sanomalehtilähteen erityispiirteenä historian tutkimuksessa suhteessa todellisuuteen on sen julkisuus verrattuna esimerkiksi yksityiskirjeeseen tai tilastoon. Julkinen tiedonvälitys on vallankäyttöä, ja lehtiartikkeleilla on aina joku pyrkimys, joka näkyy vielä selkeämmin sota-aikana. Painetulla sanalla on todellisuutta määrittävä, uusintava ja usein myös uutta luova merkitys, minkä takia erityisesti sota-aikana ei ollut yhdentekevää, mitä lehtiin kirjoitettiin. Bobergin mukaan sanomalehdistö ei niinkään sovellu tapahtumien kulun selvittämiseen, vaan ylipäättänsä kulttuurin ja yhteiskunnan tulkitsemiseen. Sanomalehteä tutkiessa tulisi aina muistaa, että lehti heijastelee aina niitä asioita, joita sen lukijat pitävät tärkeinä, ja näistä muodostuu

---

²⁵ Uola 2010, 448. Myös Junilan mukaan painopaikka siirtyi Helsinkiin vuonna 1942. Junila 1984, 143. Suomen yliopistokirjastojen luetteloihin on merkitty vaihtelevasti ilmestymis/kustantamispaikaksi Oulu tai Rovaniemi.

²⁶ Olen lisännyt kirjaimet LK viittauksissa myös artikkelin otsikon jälkeen siinä tapauksessa, että kirjaintunnus on merkitty myös alkuperäiseen artikkeliin.

lehden linja.²⁷ Tämä pätee varmasti myös Lappland-Kurierissa, ja kun on kyse kansallissosialistisesta Saksasta, heijastaa lehti kansallissosialistista ajatusmaailmaa. Vaikka lehteä ei kuitenkaan voida käyttää lähteenä sotatapahtumien kulun selvittämisessä²⁸, on se silti käyttökelpoinen todisteena ajastaan ja kulttuuristaan eli kansallissosialistisen Saksan propagandasta Lapissa olleille sotilaille. Kalelan sanoin tutkijan on selvittävä ”mikä ketunhätä kainalossa” lähde on laadittu, ja tässä tutkimuksessa tämä ”ketunhätä” eli lähteen tarkoitus on Saksan sotapropaganda omiin joukkoihin. Myös Lappland-Kurier-lehti on muuttunut historiaksi siitä huolimatta, että sen välittämä kuva todellisuudesta ei vastaisi totuutta.²⁹

1.3 Propaganda-käsitteistä

Tässä kappaleessa tarkoitukseni on luonnehtia tutkimuskirjallisuuden pohjalta propagandan teoriaa, ja määritellä siihen läheisesti kuuluvia käsitteitä, joiden avulla analysoin Lappland-Kurierin teemoja. Josef Goebbelsin mukaan yleinen mielipide oli todellisuudessa maailman seitsemäs suurmahti. Sillä aikaa kuin muut rakensivat sotajoukkoja, Saksassa mobilisoitiin yleinen mielipide, ja tämä mobilisointi toteutettiin pääosin propagandan avulla.³⁰ Propagandaa on tehty kautta aikojen, mutta nykyään se liitetään usein ensimmäisenä 1900-luvun suuriin ideologisiin massaliikkeisiin kuten kansallissosialismiin ja kommunismiin. Teknologian kehitys, uusien medioiden, kuten sanomalehdistön ja radion kehittyminen, antoivat suurille kansanjoukoille uuden mahdollisuuden toimia taistelun silminnäkijöinä. Yhä suurempi osa kansasta oli lukutaitoista ja uudenlaiset kuljetus- ja painotekniikat mahdollistivat massalehdistön kehittymisen teollistuneissa maissa. Uutistenvälitystekniikka mahdollisti sotilaiden keskinäisen sekä sotilaiden ja rintaman välisen kommunikoinnin.³¹ Nämä massaviestimet mahdollistivat myös propagandan levittämisen samanaikaisesti kaikkiin kansan kerroksiin, yksityisiin koteihin, työpaikoille ja kauas sotarintamille. 1900-luvulle tultaessa sodankäynnissä oli tapahtunut muutos, jossa kansalaisarmeijat sotivat

---

²⁷ Boberg 2004, 40–45.

²⁸ Ks. esim. Doob 1995, 204. Saksan sotapropaganda vaikenä monista Saksalle epäedullisista tapahtumista.

²⁹ Kalela 2000, 33–35, 92–93.

³⁰ Boelcke 1966, 12; Joseph Goebbels toimi muun muassa NSDAP:n valtakunnanpropagandanjohtajana, kansanvalistus- ja propagandaministerinä sekä Berliinin Gauleiterinä. NSDAP: Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei, Saksan kansallissosialistinen työväenpuolue.

³¹ Carruthers 2000, 2–3.

keskenään ruhtinaiden henkilökohtaisten sotaretkien sijaan. Näin ollen sotilaalta edellytettiin myös henkilökohtaista sitoutumista sotaan ja sen kansalliseksi luonnehdittuihin päämääriin.³² Tähän motivointiin tarvittiin laajamittaista propagandaa, jolla sodan välttämättömyys saatiin iskostettua kansaan.

Propaganda on laajimmassa mielessä tekniikkaa, jolla yritetään vaikuttaa inhimilliseen toimintaan manipuloimalla mielikuvia. Nämä mielikuvat voivat olla niin puhutussa, kirjoitetussa, kuvallisessa kuin vaikka musiikin muodossa. Propagandalla voi olla imperialistisia pyrkimyksiä, separatistisia vaatimuksia tai se voi olla sotilaallista provokaatiota.³³ Tarkempia määritelmiä propagandasta on useita, sillä terminä propaganda on yhdistetty niin uskontoon, mainontaan kuin tiedonvälitykseen. Harto Hakovirran mukaan propaganda on viestintää, jonka tarkoituksena on ihmisjoukkojen mielikuvien, arvojen ja käyttäytymistäipumusten vahvistaminen, ja joka perustuu psykologisiin suostuttelun tekniikoihin. Propaganda pyrkii vetoamaan tunteisiin, uskomuksiin, myytteihin, ennakkoluuloihin ja mielikuviiin.³⁴ Keskeistä kansallissosialistisessa propagandassa oli, että se suunnattiin suurille massoille, joilla ei ollut poliittista kokemusta, eikä suinkaan intellektuelleille, joiden arveltiin osaavan muodostavan mielipiteensä itsenäisesti. Emotionaaliset argumentit tehosivat rationaalisia paremmin suuriin kansanjoukkoihin. Keskeistä propagandassa oli painottua muutama asiaan, yhteisiin symboleihin ja merkityksiin, jotka esitettiin hyvin mustavalkoisesti ja toistettiin jatkuvasti.³⁵

Sotatilanteessa on olennaista mobilisoida koko kansa sotilaalliseen toimintaan, sotateollisuuteen ja -huoltoon. Kansa voidaan saavuttaa helpoimmin massamedioiden avulla. Näin ollen propagandan tarkoitus on motivoida kansalaiset toimimaan omaaloitteisesti ja hyväksymään sodanjohdon toiminta, jolloin hallinnon valvonta- ja rangaistuskoneiston tarve vähenee. Propagandan tarkoitus on puolestaan vihollisen sotilaiden ja siviileiden keskuudessa lietsoa tappiomielialaa, rohkaista viholliskansalaisia vastustamaan omia johtajiaan ja ylipäättänsä passivoida vihollinen.

---

³² Kemppainen 2007, 250–251.

³³ Lasswell 1995, 13–15.

³⁴ Hakovirta 1981, 65.

³⁵ Zeman 1964, 6.

Lisäksi sodan taistelujen ulkopuolella oleva kolmas osapuoli täytyy saada omalle puolelle. Luostarisen mukaan propagandan yksi haastavimmista tehtävistä on saada omat sotilaat uhraamaan vapautensa, terveytensä ja jopa henkensä propagandan määrittelemien arvojen puolesta.³⁶

Jo varsin varhain Saksan sodanjohdolle kävi ilmi, että miehistön yksittäinen sotilas tunsivat itsensä jätetyksi heitteille suuressa sekavassa organisaatiossa, jossa hän oli vain korvattavissa oleva tehtävänsuorittaja. Kaiken lisäksi suurin osa sotilaan ajasta oli odottamista. Tätä pitkästyminen vastaan nähtiin tarpeelliseksi järjestää niin sanottua mielialojen huoltoa. *Truppenbetreuung* oli Saksan armeijan propagandan muoto, jolla tarkoitettiin Frank Vosslerin mukaan omien joukkojen henkistä ohjausta tai joukkojen mielialojen huoltoa, mihin sisältyi sotilaiden viihdyttämisen lisäksi omiin joukkoihin kohdistunut propaganda. *Truppenbetreuung* viittaa kaikkeen sotilaiden vapaa-ajan viihdytystoimintaan: rintamalehtiin, -teatteriin, -elokuvaesityksiin, juhlaikäntöihin, rintamakirjeenvaihtoon ja jopa rintamabordelleihin, mutta se voi pitää sisällään myös joukkojen elintarvikehuollon sekä kunniamerkki- ja palkitsemiskäytännöt. Nämä kaikki osa-alueet eivät olleet propagandakomppanioiden hoidossa. Suomessa jokseenkin samaa tarkoitettiin armeijan *valistustoiminnalla*, jota hoitivat tiedotushenkilöt ja viihdytysjoukot.³⁷ Tässä tutkimuksessa keskitytään lähinnä joukkojen tiedottamiseen, ja siinäkin yhden rintamalehden uutisaineiston kautta, joten sotilaiden muu vapaa-ajan viihdytystoiminta rajautuu tutkimuksen aihepiiriin ulkopuolelle. Rintamalehdistön merkitys sotilaiden mielipiteiden huollossa oli varsinkin sodan alkuvaiheessa ilmeisen suuri, sillä rintamalehdistö nähtiin parhaana viestintämuotona vaikuttaa sotilaiden mielialoihin.³⁸ Lisäksi huonojen kulkuyhteyksien vuoksi tiedonkulku rintamille oli ajoittain hyvin hidasta, minkä vuoksi rintamalehtien merkitys korostui. Lehden säännöllisellä saapumisellakin oli oma psykologinen merkityksensä joukkojen taistelumoraaliin.³⁹

---

³⁶ Lasswell 1995, 17; Luostarinen 1986, 44; Luostarinen 2003a, 34.

³⁷ Vossler 2005, 55, 11; Vrt. Salminen 1976, 14.

³⁸ Vossler 2005, 14.

³⁹ Eronen 1965, 36; Salminen 1976, 183, (alaviite 3). Joukkojen korkeaan *taistelumoraaliin* eli positiiviseen mielialaan lasketaan kuuluvaksi myös valtiiovallan asettamien sodanpäämäärien hyväksyntä ja taipumus välttää sodanjohdon ja hallituksen arvostelua. Myös isänmaallisuuden on katsottu liittyneen positiiviseen mielialaan.

2. Rintamalehtien toimittaminen

2.1 Propagandajoukot

Tässä luvussa tarkoitukseni on selvittää lyhyesti rintamalehtien taustaorganisaatiota, lehtien toimintaa ja Lappland-Kurierin ilmestymiskontekstia. Lappland-Kurierin toimittaminen tapahtui Saksan armeijan propagandajoukkojen alaisuudessa. Lähestyttäessä toista maailmansotaa Saksan valtakunnan propagandaministeriö ja sotaministeriö pääsivät vuosina 1933–1939 peruskäsitykseen tulevan propagandasodan linjauksista. Tässä vaiheessa poliittinen sensuuri, eli kansallissosialismin ideologiaan kuuluvat asiat, määriteltiin propagandaministeriön asiaksi ja sotilaallinen sensuuri eli armeijan toimintaa ja sotasalaisuuksia koskevat seikat armeijan asiaksi. Armeijan omien propagandayksiköiden käyttöä kokeiltiin muutamissa armeijan harjoituksissa vuodesta 1936 lähtien, ja sen pohjalta perustettiin propagandakomppaniat (*Propaganda-Kompanie*, PK) Saksan puolustusvoimien yliesikunnan (OKW) alaisuuteen vuonna 1938.⁴⁰ Seuraavana vuonna armeijan yliesikuntaan perustettiin osasto omaan armeijaan suuntautuvalla propagandalle (*Abteilung für Wehrmachtpropaganda*, OKW/WPr), jonka alaisiksi propagandakomppaniat siirtyivät. Osaston tehtäviin kuuluivat kaikki armeijan propagandakysymyksiä koskevat asiat, kuten joukkojen mielialojen huolto sodassa, sotilaallinen sensuuri ja päivittäisten tilannetiedotusten laadinta medialle armeijan raporttien perusteella. WPr:n johtajan tuli viedä läpi myös Saksan armeijassa, Wehrmachtissa, kaikki toimenpiteet, jotka olivat välttämättömiä kansallissosialistisen kokonaispropagandan tavoitteiden saavuttamisessa. Näin kansallissosialistinen propaganda tuli julkisesti näkyväksi myös sotaväen sisällä.⁴¹

Aluksi propagandakomppanioiden ammattihenkilöstön valinnasta vastasi propagandaministeriön valtakunnanpropagandatoimisto (*Reichspropagandaamt*), joka oli läheisessä yhteistyössä vastaavan NSDAP:n piirijohdon kanssa. Pitemmän päälle tällainen henkilöstönvalintajärjestelmä ei vastannut armeijan intressejä, joten vuonna 1941 Führerin määräyksestä propagandajoukot, niiden organisaatio, käyttö ja henkilöstön

---

⁴⁰ Wedel 1962, 14–20, 30.

⁴¹ Buchbender & Schuh 1983, 20; Murawski 1962, 26–27.

valinta määrättiin OKW:n suoraan alaisuuteen. Silti kaikki rintamalla tuotettu teksti-, kuva-, ääni- ja filmimateriaali kulki propagandaministeriön asettamien tarkastajien läpi. Saksalaisen historiantutkijan Willi A. Boelcken mukaan Goebbels yritti sodan loppuun saakka saada propagandajoukkoja oman ministeriönsä alaisuuteen. Goebbelsille jäi kuitenkin toimivalta toimittaa propagandajoukoille määräyksiä, minkälaista materiaalia näiden tulisi kulloinkin toimittaa.⁴² Ongelmia Saksan armeijalle aiheutti propagandakomppanioiden päällikkönä toimineen Hasso von Wedelin mukaan koko propagandakomppanioiden olemassaoloajan propagandaministerin jatkuvat vaatimukset siitä, että propagandakomppanioiden, kuten Waffen-SS:n propagandayksiköiden, tuli palvella Saksan kansallissosialistisen työväenpuolueen NSDAP:n ideologiaa ja sen maailmankatsomuksellista ohjelmaa. Näiden ei nimittäin yliesikunnassa katsottu niinkään olevan armeijan asia.⁴³ Boelcke ei näe vastaavaa ristiriitaa olleen olemassa, vaan hänen mukaansa OKW:ssa ei koskaan kyseenalaistettu propagandaministeriön hallitsevaa asemaa propagandasodanjohdossa.⁴⁴

Saksan hyökättyä Puolaan todettiin propagandakomppanioiden toimivan niin kuin oli ajateltukin, ja sen jälkeen perustettiin jokaiseen armeijakuntaan sekä ilma- ja merivoimien vastaaviin yksiköihin omat propagandakomppaniat. Vuonna 1939 tulevien propagandaupseerien koulutustilaisuudessa sotamenestys tai -menetykset määriteltiin parhaiksi lähtökohdiksi sotapropagandalle.⁴⁵ Kansallissosialistisessa Saksassa uutta oli, että sotilas itse toimi sotakirjeenvaihtajana (*Kriegsberichter*) eivätkä siviilitoimittajat, kuten vielä ensimmäisessä maailmansodassa. Propagandakomppanioiden sotakirjeenvaihtajien tuli toimia ”rintaman ja kotirintaman välittäjinä”, ja heidän tehtävänä oli tuoda sodan todellisuus lähelle siviilikansalaista, välittääkseen Saksan kansan olemassaolontaistelun välttämättömyyden.⁴⁶ Propagandakomppanioiden tehtävät

---

⁴² Boelcke 1966, 129–130, (alaviite 21). Esimerkiksi vuonna 1940 eräessä propagandanmääräyksessä pyydettiin ottamaan valokuvia, joissa hyväkuntoiset saksalaissotilaat esiintyvät mahdollisimman ”eläimellisennäköisten” senegalilaisotilaiden tai muiden värillisten sotavankien kanssa, jotta rodulliset kontrastit näkyisivät selvästi.

⁴³ Wedel 1962, 148. *Waffen-SS* oli *Schutzstaffelin* (SS) aseistettu vapaaehtoisuuteen perustunut eliittikaarti, joka sodassa toimi omissa yksiköissään Wehrmachtin eli armeijan komennuksessa. Stein 2004, 20–27.

⁴⁴ Boelcke 1966, 134. Vosslerin mukaan tämä Wedelin mielipide saattaa liittyä saksalaisten kenraaleiden ja upseerien tapaan kirjoittaa muistelmia, joita leimasi kuva ideologisesti ”puhtaasta” Wehrmachtista. Vossler 2005, 110–111.

⁴⁵ Wedel 1962, 39–40, 28–29.

⁴⁶ Schröder 1965, 21.

olivat: a) sotaraporttimateriaalin tuottaminen kotirintamalle (*Kriegsbericht*) b) propaganda vihollisia ja miehitettyjen alueiden asukkaita vastaan (*Aktiv/Feindpropaganda*) c) omien joukkojen mielialojen hoito (*Truppenbetreuung*) muun muassa rintamalehtien ja -radioiden avulla. Propagandakomppanioiden kapasiteetti ei riittänyt kuitenkaan miehitettyjen alueiden asukkaiden propagoimiseen, vaan propagandaministeriö järjesti siviilipropagandavirkailijat hoitamaan tätä puolta.⁴⁷

Propagandajoukkojen kokonaismäärä nousi Saksan hyökättyä Neuvostoliittoon jopa divisioonan vahvuuteen, eli noin 15 000 mieheen. Vuodesta 1943 lähtien propagandajoukkojen organisaatiota, esimerkiksi komentoketjua, muutettiin.⁴⁸ Vuonna 1944 propagandajoukkoja vähennettiin jatkuvasti, mihin syynä olivat muun muassa pula rintamamiehistä, mikä oli johtanut jatkuviin rintamien lyhennyksiin ja yleinen turtuminen propagandaan.⁴⁹ Sodan loppupuolella suuremman painoarvon saivat Waffen-SS:n omat tiedotusyksiköt, jotka olivat toimineet tähän asti varsin erillään armeijan propagandakomppanioista.⁵⁰

2.2 Rintamalehtien toiminta

Saksan armeijan rintamalehdet muodostivat vain pienen osan vuosien 1939–45 saksalaisesta lehdistöstä, vaikkakin aina vuoteen 1942 asti niiden merkitys kasvoi. Rintamalehdistön toimittaminen ja levitys olivat valtakunnan lehdistön ulkopuolella. Niitä toimittaneilla sotilailta yhteyksiä propagandaministeriöön kuitenkin oli, sillä rintamalehtien toimittajat olivat propagandaministeriön ennalta valitsemia, ainakin sodan alussa. Saksan valtakunnanlehtien päätoimittajien tuli puolestaan olla vuoden 1933 lain (*Schriftleitergesetz*) mukaan muun muassa Saksan kansalaisia ja arjalaista syntyperää, he eivät saaneet olla menettäneet mainettaan, eivätkä saaneet olla naimisissa ei-arjalaisen kanssa. Lisäksi heillä tuli olla kyky vaikuttaa julkiseen mielialaan. Kansallissosialistisen puolueen jäseniä päätoimittajien ei välttämättä tarvinnut olla.⁵¹

---

⁴⁷ Eckhardt 1975, 23–24.

⁴⁸ Wedel 1962, 59–65.

⁴⁹ Schröder 1965, 23.

⁵⁰ Vossler 2005, 115–116.

⁵¹ Eckhardt 1975, 1–2; Abel 1968, 31; Frei & Schmitz 1989, 28. Vuonna 1933 alkoi Saksan valtakunnanlehdistön alistaminen kansallissosialistisen puolueen tarpeisiin, mikä toteutettiin kahdella tavalla: ministeriöstä annettiin päivittäin ohjeita lehdistölle, miten kustakin aiheesta tuli kirjoittaa ja mitkä

Tällä lailla säädeltiin siis saksalaisten siviililehtien toimimista, mutta voisi olettaa, että myös armeijan lehtiä olisivat koskeneet samat lait. Mikko Uolan mukaan kaikki Lappland-Kurierin päätoimittajat olivat kansallissosialistisen puolueen jäseniä, ja he suhtautuivat Suomeen melko kriittisesti.⁵² Ainakin lehden viimeisen päätoimittajan Hans Metzlerin kirjoitukset Lappland-Kurierissa olivat paatoksellista propagandaa, minkä vuoksi ne erottuivat selvästi muista artikkeleista. Yleisesti ottaen Pohjois-Suomen saksalaisjoukkoja pidettiin hyvin uskollisina johtajalleen.⁵³

Rintamalla jokaisessa maajoukkojen armeijakunnan esikunnassa, myöhemmin jokaisessa maavoimien, ilmavoimien ja merivoimien AOK:ssa eli armeijan esikunnassa oli kaksi sensuuriupseeria sotasensuuria varten, joiden alaisiksi rintamalehdetkin jäivät. Nämä olivat jo vanhempia ensimmäisen maailmansodan käyneitä reserviupseereita, jotka olivat ammatiltaan usein toimittajia tai opettajia. He saivat propagandamääräykset suoraan yliesikunnan propagandaosastolta (OKW/WPr). Sensuuriupseerien tehtäväkenttä oli laaja, ja rintamat olivat pitkiä, joten kontrolli ei ollut kovin tiukkaa. Poliittisesta sensuurista huolehtivat kunkin propagandakomppanian komentajat, mutta hekään puuttuivat harvoin asiaan. Propagandakomppanioiden raporttimateriaali lähetettiin ensin Berliiniin yliesikunnan propagandaosastolle, jossa ne kulkivat sensuurin ja muokkauksen läpi, ennen kuin ne jaettiin lehdistölle.⁵⁴ Kirjoituksien muokkauksesta kertoo se, että propagandajoukkojen raportteja julkaistiin lehdistössä harvoin kokonaan, mikä harmitti kirjoittajia. Samasta raportista saattoi olla eri lehdissä hyvinkin erilaisia versioita.⁵⁵ Eckhardtin mukaan rintamalehdistö sai kuitenkin koota lehtensä suhteellisen vapaasti saatavilla olevista sensuurin läpi käyneistä artikkeleista, sillä lehdet sijaitsivat kaukana päämajan armeijapropagandan osastosta. Useimmat rintamalehtiä koskeneet säädökset käsittivät lähinnä paperin ja materiaalien käyttöä.⁵⁶

---

teemat tuli sensuroida. Toisaalta kansallissosialistinen puolue osti yksityisiä lehtiyhtiöitä haltuunsa ja lopetti kaikki vasemmistolaiset lehdet. Näin Saksan lehdistö siirtyi vähitellen kansallissosialistien haltuun. Ks. esim. Peltovuori 2000, 9.

⁵² Uola 2010, 447.

⁵³ Ks. esim. LK 22.7.1944, ”Der Führer und Du, Kamerad!”, Leutnant Hans Metzler, 1–2; Junila 2000, 167.

⁵⁴ Eckhardt 1975, 109, 1–2. Eckhardtin mukaan kirjoitukset sensuroitiin propagandaministeriössä, mutta Schröder ja Murawski puhuvat armeijan yliesikunnan propagandaosastosta (*Die Abteilung für Wehrmachtpropaganda* (OKW/WPr)). Schröder 1965, 24; Murawski 1962; 26–27.

⁵⁵ Schröder 1965, 90; Schmidt-Scheeder 1990; 273–278.

⁵⁶ Eckhardt 1975, 2, 21.

2.3 Saksalaiset Suomen Lapissa

Saksa oli hyökännyt vuonna 1940 Tanskaan ja Norjaan muuan muassa turvataakseen sotateollisuudelle tärkeiden raaka-aineiden tuonnin Saksaan. Skandinavian sirpaleiselle rannikolle Saksa joutui sitouttamaan runsaasti joukkoja valtausoperaatioiden jälkeen. Saksan operaatioista Pohjois-Suomen suunnalla vastasi sen Norjan-armeija (*Armeeoberkommando Norwegen*), jonka pääesikunta toimi Oslossa. Armeijan komentajana toimi kenraalileversti Nikolaus von Falkenhorst. Vuonna 1940 saksalaiset siirsivät joukkojaan Norjan koillisosan Kirkkoniemelle turvataakseen mahdollisen Neuvostoliiton valtausyrityksen Petsamon kaivoksiin. Samana vuonna Saksa teki myös ensimmäisen kauttakulkusopimuksen Suomen kanssa, ja myöhemmin toisen sopimuksen saksalaisten lomaliikenteen järjestämisestä Suomen lävitse, mikä johti sittemmin aseveljeyteen Suomen kanssa. Saksan Norjan-armeijan tuli paitsi puolustaa Pohjois-Norjan aluetta, hyökätä Muurmanskiin ja Muurmannin junaradalle. Jotta se olisi selvinnyt näistä tehtävistä, perustettiin Rovaniemelle Suomen komentopaikaksi (*Befehlstelle Finnland*) nimitetty alaesikunta. Lopulta saksalaiset hyökkäsivät operaatio Barbarossan eli itärintaman sotaretken alettua myös Suomen Lapista Neuvostoliittoa vastaan Petsamon ja Sallan suunnilla kesästä 1941 alkaen.⁵⁷

Saksan Norjan armeijan hyökkäys Muurmanskia vastaan jouduttiin keskeyttämään jo heinäkuun puolivälissä 1941, ja lopullisesti epäonnistunut hyökkäys lopetettiin syyskuussa. Syksyn myötä Lapin rintamalla alkoi käytännössä asemasotavaihe. Loppuvuodesta Saksan Norjan armeijan päämaja määrättiin palaamaan Norjaan, ja kenraalileversti Eduard Dietl sai käskyn perustaa uuden Lapin armeijan⁵⁸ päämajan Rovaniemelle ja ottaa komentoonsa kaikki Suomessa olevat joukot. Suomelle Saksan joukkojen paikalleen juuttuminen niin Lapissa kuin Leningradin edustallakin oli suuri pettymys, ja sittemmin saksalaisille koitui ongelmaksi Mannerheimin kieltäytyminen hyökkäyksestä Leningradiin ja Muurmannin radan katkaisemiseen.⁵⁹

---

⁵⁷ Junila 2000, 60; Ziemke 1969, 164, 175, 191. Muun muassa Ziemken teoksessa on tarkemmin selostettu Saksan operaatioista Suomen Lapissa.

⁵⁸ Kesäkuussa 1942 Lapin armeijan nimi muutettiin 20. Vuoristoarmeijakunnaksi. Ziemke 1969, 315.

⁵⁹ Ziemke 1969, 204–206, 216–217, 253–256, 290–291,

Vuonna 1944 Lapissa oleskeli noin 200 000 saksalaista sotilasta huoltojoukkoineen, ja erityisesti Rovaniemellä saksalaisten oleskelu näkyi selvästi, sillä saksalaiset esikunnat työntekijöineen ja huoltojoukkoineen kaksinkertaistivat kaupungin asukasmäärän. Saksalaiset sotilaat majailivat parakeissa samankaltaisissa olosuhteissa kuin suomalaiset.⁶⁰ Saksalaisten voi nähdä vaikuttaneen paljon suomalaisten siviilien elämään Lapissa.⁶¹

---

⁶⁰ Junila 2000, 67, 90–91; Ziemke 1969, 335–336.

⁶¹ Junila 2000, passim. Junila on tutkinut myös Lapland-Kurier-lehden ja Wafferbruder Finnland-opaskirjaseen avulla, minkäläistä kuvaa suomalaisista haluttiin luoda saksalaissotilaille. s. 20, 128, 130–135.

3. Sotatilanteen uutisointi

3.1 Uutisoinnin yleispiirteitä

Kaikkiin uuden ajan sotaisiin yhteenottoihin liittyy kohonnut tarve nopeaan ja runsaaseen kansalaisten tiedotukseen taistelutapahtumien kulusta, sillä epäselvinä aikoina ihmisten tiedonjano kasvaa. Jos niin sanottua virallista tietoa ei ole tarjolla, ihmiset turvautuvat usein omiin tietolähteisiinsä, joiden luotettavuus saattaa olla kyseenalaista. Virallisesta lähteestä olevien uutisten tarkoituksena on estää vaarallisten ja nopeasti liikkuvien huhujen ja vääränä pidetyn tiedotuksen eteneminen. Uutiset eivät kuitenkaan saa levittää liioiteltua toivoa eivätkä perusteetonta rauhattomuutta, vaan tiedonantojen on oltava ennen kaikkea selviä ja vakuuttavia. Sotajohdon tavoitteena on estää epätoivottujen uutisten levittäminen, jotka saattavat paljastaa jotakin oleellista omista sotilaallisista operaatioista viholliselle tai aiheuttaa turhia menetyksiä. Tämä johtaa sodassa välttämättömään *sensuuriin*, eli sananvapauden rajoittamiseen ehkäisevässä merkityksessä, mikä on olennainen osa propagandaa.⁶²

Totaaalisessa sodassa⁶³ tiedotusvälineet asetetaan valtiolliseen ohjaukseen sotapropagandan välineeksi, ja valtio saattaa painostaa lehtiä toimimaan haluamaansa suuntaan. Poliittinen painostus esitetään usein epäpoliittisena ”yleisen edun” vaatimuksena, joka johtaa tiedotusvälineissä niin sanottuun itsesensuuriin.⁶⁴ Tämän vuoksi sensuuritoimenpiteitä voi olla hyvin hankalaa huomata medioista. Uutisaineiston valinta tutkimuskohteeksi on sikäli perusteltua, että Goebbels näki uutispolitiikan yhtenä sodankäynnin välineenä. Lisäksi väritetyt, suorat ja lyhyet uutiset olivat hänen mukaansa tehokkaampia propagandakeinoja kuin esimerkiksi pääkirjoitukset tai kehotukset.⁶⁵ Propagandatutkimuksessa on myös lähdetty siitä, ettei totaaalisessa sodassa

---

⁶² Murawski 1962, 7.

⁶³ Goebbels julisti kuuluisassa Sportpalast-puheessaan 18.2.1943 Saksan käyvän totaaalista sotaa, joka tarkoitti koko yhteiskunnan täysimittaista mobilisoimista sodan ja sotateollisuuden käyttöön. Jokaisen kansalaisen panosta tarvittaisiin, jotta Saksan lopullinen voitto olisi mahdollinen. Totaaalisessa sodassa ei ole jyrkkää erottelua rintaman ja kotirintaman välillä. <http://www.zukunft-braucht-erinnerung.de/zweiter-weltkrieg/wirtschaft-und-gesellschaft-im-krieg/130.html>

⁶⁴ Luostarinen 1994, 101, 76.

⁶⁵ Doob 1995, 198–203.

yksikään hallitus voi voittaa ilman kansan yksimielistä tukea. Kansakunta ei Lasswellin mukaan ole yksimielinen ilman yleistä mielipidevalvontaa, joka tapahtuu uutisten välityksellä.⁶⁶

Saksalaisten rintamalehtien sisältö oli toisen maailmansodan aikana tutkija Frank Vosslerin mukaan usein seuraavanlainen: otsikko-sivulla käsiteltiin suuria sotilaallisia saavutuksia eri sotänäyttämöillä sekä taistelutapahtumia, jotka koskivat kyseisen rintamalehden lukijoita. Rinnakkain oli omien sotilaiden kunniamerkkiosoituksia ja poliittisia artikkeleita, jotka olivat suunnattu suoraan Iso-Britannian pääministeriä Churchillia, USA:n presidenttiä Rooseveltia tai Neuvostoliiton pääsihteeriä Stalinia vastaan. Seuraavat sivut käsitelivät kulttuuripoliittisia, historiallisia ja maantieteellisiä teemoja koskien niitä alueita, missä taisteluja kulloinkin käytiin, tai kyseisen lehden lukijakunnan oleskelualueita. Tämän jälkeen oli joskus tekaistuja artikkeleita, jotka oli suunniteltu ikään kuin sotilaiden kanavaksi valittua epäkohdista, esimerkiksi rintamapostin kulun häiriöistä. Lopussa tuli olla urheilu-, kasku- ja arvoitus sivuja. Urheilun painopiste oli Saksan alueellisessa jalkapallossa.⁶⁷

Tämä jako pitää varsin hyvin paikkansa myös Lapland-Kurierin kohdalla ainakin tarkasteluajankohdallani. Uutisia oli yleensä kahdella tai joskus jopa kolmella ensimmäisellä sivulla, minkä jälkeen tulivat PK-kirjoitukset⁶⁸, tiedeartikkelit ja muu valistusmateriaali. Vosslerin mainitsemia tekaistuja artikkeleita en kuitenkaan ainakaan tarkasteluajankohdaltani huomannut. On mahdollista, että näiden käytöstä oli jo sodan tuossa vaiheessa luovuttu, kun sotilaiden asenne propagandaa kohtaan oli muuttunut negatiivisemmaksi. Saksan omien joukkojen epäilyt heräsivät välittömästi Stalingradin tappion jälkeen kotilomalla käyneiden sotilaiden silminnäkihavaintojen ja yleisen epäluottamuksen myötä, mikä kehittyi epäluottamukseksi valtiojohtoa vastaan.

---

⁶⁶Luostarinen 1986, 31; Lasswell 1927, 9–11.

⁶⁷Vossler 2005, 191.

⁶⁸ *PK-kirjoituksella (PK-Bericht)* tarkoitan Saksan propagandakomppanioiden sotakirjeenvaihtajien kirjoittamia taisteluraportteja, viihteellisiä, propagandistisia tai sotilaan elämää koskevia kirjoituksia. Näiden kirjoitusten alkuun on merkitty kirjaimet PK (*Propaganda-Kompanie*) ja usein myös kirjoittajan nimi.

Samanaikaisesti lehdistön ohjailua tiukennettiin niin, ettei poikkeuksia yleisestä linjasta juuri enää sallittu.⁶⁹

Euroopan uutisten päälähde näyttää lehdessä olleen Deutsche Nachrichten-Büro (DNB), joka oli syntynyt, kun Wolffsche Telegraphen-Büro ja Hugenbergin konserniin kuulunut Telegraphen-Union pakkofuusioitiin 1933 kansallissosialistien toimenpiteillä. DNB:llä oli maailmanlaajuinen ulkomaankirjeenvaihtajaverkosto.⁷⁰ Jonkin verran uutisia saatiin puolueettomien maiden kautta Tukholmasta tai Genevestä. Lisäksi pienempiä uutisia saatiin myös liittolaismaista ja miehityiltä alueilta, kuten Japanista, Romaniasta tai Ranskasta.⁷¹ Luftwaffen erityiset kuriirilentokoneet mahdollistivat nopean uutisvälityksen keskitettyyn käsittely- muokkaus- ja jakelupisteeseen. Tietoa välitettiin myös radion tai kaukokirjoittimen kautta. Magnetofonia ei ollut käytössä vielä sota-aikana, loppuaikojen muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta.⁷² Uutisten välitystä voi tulkintani mukaan pitää suhteellisen nopeana, koska Lappland-Kurierin artikkeleiden lähdepaikkakunnan vieressä oli usein edellisen päivän päivämäärä.

Rintamalehdet saivat ilmaiseksi ottaa juttuja kotirintaman lehdistä, mikä teki joistakin lehdistä hyvin korkeatasoisia, vaikkakin siinä rikottiin tekijänoikeuksia. Rintamalle saapui näin samat uutiset kuin kotimaahankin. Jos kuriirireitit ja tiedotusyhteydet eivät toimineet, kuunneltiin rintamaradioita, niin omia kuin vihollisen, ja näistä sekä armeijan tiedotuksista saatiin lehti kasaan.⁷³ Pohjois-Suomessa olosuhteet olivat kuitenkin suhteellisen rauhalliset rintamalehden toimittamista ajatellen verrattuna Saksan joihinkin muihin rintamiin⁷⁴. Lappland-Kurieria voitiin toimittaa koko ilmestymisaikansa Rovaniemellä suhteellisen kaukana rintamalta.

---

⁶⁹ Murawski 1962, 117, 158–163; Peltovuori 2000, 159. Saksan propagandassa Stalingradin tappio pyrittiin muuttamaan sankarilliseksi torjuntavoitoksi sen sijaan, että olisi paljastettu joukkojen antautuneen Stalingradissa.

⁷⁰ Schröder 1965, 12; Frei & Schmitz 1989, 33. Lyhenne DNB muuttui kansan kielellä pian sanonnaksi ”Darfs nichts bringen” (Ei saa julkaista mitään).

⁷¹ Ks. esim. LK 6.6.1944, ”Die Waffen entscheiden Rumäniens Schicksal”; Neue Regierung in Bulgarien”, 2. Uutisiin ei yleensä ollut merkitty kirjoittajaa.

⁷² Murawski 1962, 3; Eckhardt 1975, 106.

⁷³ Eckhardt 1975, 106–108.

⁷⁴ Eckhardt 1975, 103–105. Saksan muilla rintamilla rintamalehtien toimitukset joutuivat sen sijaan muuttamaan useita kertoja, ja uuden kirjapainon löytäminen, jossa oli myös latinalaiset kirjaimet, oli usein hankalaa.

Lappland-Kurierin uutisosastolle oli toistuvasti sijoitettu propagandistisia kirjoituksia sodan luonteesta, päämääristä, vihollisen pyrkimyksistä ja ajankohtaisista tilanteista, kuten siitä, että liittoutuneiden maihinnousu oli vain ajan kysymys. Nämä artikkelit olivat yleensä selvästi propagandistisia, ja niitä oli julkaistu todennäköisesti sellaisenaan useissa eri lehdissä. Serranon mukaan erityisesti Stalingradin häviön jälkeen saksalaisten keskuudessa alkoi nousta kysymyksiä mm. siitä miten ja milloin sota voitettaisiin, ja ilmeisesti näihin kysymyksiin vastaukseksi lehdissä julkaistiin Goebbelin ja muiden arvovaltaisten kansallissosialistien kirjoituksia. Näin siis yritettiin pitää kansa luottavaisena sodanjohdolle, joskin jo tuolloin erityisesti koulutetumpi väestö piti kaikkea Goebbelin sanomaa hienona, mutta silkkana propagandana.⁷⁵

Lappland-Kurierissa ei ole tulkintani mukaan mitään vakituista pääkirjoituspalstaa, vaan lehden pääkirjoittajat kirjoittivat silloin tällöin pääkirjoituksenomaisia artikkeleita, jotka julkaistiin lehden ensimmäisellä tai toisella sivulla. Myös Goebbelin kommentoi kirjoituksissaan⁷⁶ yleensä ajankohtaista sotilaspoliittista tilannetta, mikä antoi hänen kirjoituksilleen pääkirjoituksenomaisen luonteen. Nämä kirjoitukset erottuvat kielellisesti selvästi propagandistisempina suhteessa lehden muuhun uutisaineistoon, sillä näiden artikkelien kieli sisältää enemmän kansallissosialistista puoluejargonia, ja lisäksi ne ovat huomattavan pitkiä.

Tilannetiedotusten kieli on sen sijaan hyvin kuivaa ja asiallista, mikä oli Saksan tilannetiedotusten valmistusprosessia tutkineen Erich Murawskin mukaan periytynyt perinteisestä preussilaisesta tavasta raportoida sotatapahtumista. Sotaraportoinnin kielelle on yleisesti tyypillistä teknistä tai dehumanisoida kohteensa, sillä se siirtää sotilaallista toimintaa ja sen välittömiä vaikutuksia koskevat kuvaukset tekniseen ja operatiiviseen sanastoon. Murawskin mukaan raporttien kieltä yritettiin välillä elävöittää, jotta ne eivät olisi olleet niin monotonisia, mutta lennokkaat sanonnat tai kielikuvat, joita kansallissosialistit usein käyttivät, eivät olleet sotilaiden mieleen ja veivät raportoinnilta uskottavuutta. Sopivien rintamaraportojien löytäminen oli ylipäättänsä jatkuva ongelma. Preussilais-saksalaiseen sotilaalliseen luokkatietoisuuteen

---

⁷⁵ Serrano 1999, 24, 35.

⁷⁶ Lehden julkaisemat Goebbelin kirjoitukset olivat luultavasti samoja, joita Goebbelin kirjoitti viikoittain Das Reich-lehteen. Ks. Bramsted 1965, 273; Balfour 1979, 114–115.

oli olennaisesti kuulunut aktiiviupseerien halveksunta siviilitoimittajia kohtaan, joita pidettiin muissa ammateissa epäonnistuneina ”besserwissereinä” ilman asiapohjaista tietämystä. Siviilitoimittajien kieltä, muotoilua ja sisältöä pidettiin usein epäsotilaallisena ja ylimalkaisena.⁷⁷

3.2 Normandian maihinnousu alkaa

Yksi toisen maailmansodan suurimmista käännekohdista oli liittoutuneiden maihinnousu Normandian rannikolle Saksan miehittämään Ranskaan (*Operaatio Overload*), joka alkoi aamuyöllä 6.6.1944. Maihinnousua seurasivat raskaat taistelut, jotka lopulta yhdessä Neuvostoliiton itärintaman suurhyökkäyksen rinnalla luhistivat Saksan seuraavan vuoden kuluessa. Liittoutuneiden maihinnousu oli suuri uutinen kaikkialla Euroopassa. Saksan propagandassa oli pakko turvautua kansan negatiiviseen yhdistämiseen pelon kautta, kun positiivisten voittojen aika näytti olevan ohitse. Propagandassa kansan yhtenäisyyttä haettiin muun muassa korostamalla riistokapitalistien ja ihmishenkiä tuhoavan bolshevismien epäluonnollista liittoa, joka oli liittoutuneiden maihinnousun takana.⁷⁸

Lappland-Kurierissa huhuja liittoutuneiden iskusta Ranskan rannikolle oli jo maihinnousupäivän lehdessä, ja seuraavana päivänä 7.6.1944 uutiset hyökkäyksestä olivat tavoittaneet Lappland-Kurierin. Uutisointi liittoutuneiden hyökkäyksestä sai lehdessä huomattavan paljon palstatilaa, vaikkakin alussa tiedot olivat vielä melko epävarmoja. Tästä eteenpäin maihinnousu-uutisia oli hyvin paljon ja ne syrjäyttivät suurelta osalta muun sotauutisoinnin joksikin aikaa. Lappland-Kurierissa korostettiin hyvin selvästi useissa artikkeleissa, että liittoutuneiden hyökkäys Ranskaan ei ollut yllätys Saksalle, ja sitä oli odotettu jo kauan. Vain sen tarkka päivämäärä ei ollut etukäteen tiedossa.⁷⁹ Tällä ilmeisesti haluttiin rauhoitella sotilaita, sillä nyt näytti alkavan kauan pelätty kahden rintaman sota. Lehteen ilmestyi Saksan yliesikunnan tilannetiedotusten ja ulkomaiden lehdistökatsauspalstan lisäksi myös uusi vakiopalsta

---

⁷⁷ Murawski 1962, 103–104, 8; Luostarinen 1994, 110.

⁷⁸ Kallis 2005, 242–243.

⁷⁹ LK 9.6.1944, ”Wir wurden nicht überrascht”; ”Ventil geöffnet”, 1.

”Von Stunde zu Stunde am Atlantik-Wall”⁸⁰, jossa oli pikku-uutisia Ranskan rannikon taistelutapahtumista. Maihinnousun onnistuttua tämä palsta hävisi kesän aikana.

Maihinnousun alusta lähtien Lappland-Kurier-lehdessä vähäteltiin voimakkaasti liittoutuneiden operaatiota. Vallattujen alueiden kerrottiin olevan merkityksettömän pieniä tai muuten vähä-arvoisia, liittoutuneiden etenemisvauhti oli hidaskokemattomia, näiden sairaanhoito puutteellista ja niin edelleen. Sen verran myönnöksiä lehdessä tehtiin, että vihollisen materiaalinen ylivoima tunnustettiin, mutta sen minkä materiaalissa hävittiin, korvasi saksalaisten sotilaiden kokemus ja urhoollisuus sekä sotajohdon ylivertaisuus.⁸¹ Schröderin mukaan juuri tällainen vihollisen toimien vähättely ja Saksan hyökkäysvalmiuden korostaminen kaikkialla oli tyypillinen keino rauhoitella ihmisiä.⁸² Erittäin usein toistuvaa lehdessä oli myös raportointi liittoutuneiden valtavista tappioista. Angloamerikkalaisten kerrottiin menettäneen olennaisen osan eliittijoukoistaan, mitä pidettiin järjettömänä uhrauksena. Balfourin mukaan Saksan propaganda liioitteli liittoutuneiden menetyksiä huomattavasti, sillä maihinnousun yllätysetu onnistui.⁸³

Silmiinpistävää on kuitenkin se, että omista menetyksistä vaiettiin Lappland-Kurierissa lähes täysin, korkeintaan kerrottiin, että vihollisen menetykset olivat suuremmat kuin omat. Lehdessä puhuttiin etupäässä vain ankarista taisteluista. Saksan virallisia tilannetiedotuksia tutkineen Erich Murawskin mukaan omista epäonnistumisista sai raportoida myös ohjesäännön mukaan, mikäli tiedot oli varmistettu neutraalin maan ja vihollisen kautta, mutta takaiskuista ei saanut kertoa mitään, mikäli ne koskivat aseiden käyttöä, taktiikkaa tai operaatioita. Tappioista kertominen oli myös sikäli toivottua, että sen katsottiin vahvistavan kansaa. Kuitenkin omista tappioista vaiettiin virallisissa tiedonannoissa siinä määrin, että jotkut piirit katsoivat näiden menettäneen uskottavuutensa jo sodan puoleen väliin mennessä. Tämä ei kuitenkaan muuttanut

---

⁸⁰ Ks. esim. LK 9.6.1944, ”Von Stunde zu Stunde am Atlantik-Wall”, 1.

⁸¹ Ks. esim. LK 5.7.1944, ”Überlegenheit unserer Truppen im Westen”, KB (Kriegsberichte) des DNB:s, Alex Schmalfuss,

⁸² Schröder 1965, 164.

⁸³ LK 21.6.1944, ”In wenigen Stunden vernichtet”, 2, lainattu Berliner Börsenzeitungia; Ks. esim. Balfour 1979, 374, 495, (alaviite 36). Brittien ensimmäisen maihinnousupäivän menetykset olivat 5-10 %, mikä oli noin kuudesosa niistä arvioista, jos yllätysetua ei olisi saavutettu.

armeijan tiedonantojen linjaa suhteessa menetyksiin.⁸⁴ Lappland-Kurierissa menetyksistä puhuttaessa kirjoitettiin pääsääntöisesti menetetyistä maa-alueista, ja niistäkin hyvin epäsuorasti. Esimerkiksi maihinnousun alkamisen jälkeen ylipäällikkö Rundstedt mainitsi haastattelussaan 12.6., että vihollinen oli saanut vallattua sillanpääaseman.⁸⁵

Menetyksistä kerrottaessa kehittyi omanlaisensa hämäyskieli, jolla kierrettiin kiellettyjä ilmauksia, kun esimerkiksi ”perääntyminen”-sanon (*Rückzug*) käyttö oli kokonaan kielletty. Stalingradin tappion jälkeen vuodesta 1943 eteenpäin taistelutoiminnasta alettiin käyttää sanaa ”torjuntavoitto” (*Abwehrerfolg*). Lukijat oppivat kuitenkin nopeasti tulkitsemaan hämäyskieltä, ja torjuntavoittojakin alettiin suoraan pitää tappioina (*Niederlage*).⁸⁶ Tarkasteluväliltä ei silmiini osunut Lappland-Kurierissa yhtä ainoata ilmoitusta omien kaatuneiden, haavoittuneiden tai sotavangiksi joutuneiden määrästä. Maihinnousutapahtumia lukiessa tulee mielikuva saksalaisten hitaasta perääntymisestä, jossa omia kaatuneita on melko vähän, mikä varmasti oli myös propagandan tavoitteena. Todellisuudessa saksalaisilla oli huomattavat menetykset ja liittoutuneiden menetykset jäivät odotettua pienemmiksi. Saksan sotapropagandan tavoite ei luultavasti kuitenkaan onnistunut, sillä kaikesta peittelystä huolimatta sotilaalliset tosiasiat levisivät suurella nopeudella kansan keskuuteen⁸⁷.

Kesän kuluessa Lappland-Kurier-lehdessä toistuvasti vähäteltiin liittoutuneiden alun etenemisvauhtia, ikään kuin taistelut Ranskan rannikolla olisivat junnanneet paikallaan. Lisäksi vihollisen etenemisvauhtia vertailtiin jatkuvasti Saksan nopeaan salamasotaan vuonna 1940. Liittoutuneiden kerrottiin esimerkiksi käyttäneen saman verran aikaa yksittäisten kukkuloiden ja kylien valtaamiseen, kuin missä ajassa saksalaiset olivat juosseet neljä vuotta aikaisemmin koko Ranskan ylitse.⁸⁸ Lappland-Kurierissa väitettiin Saksan hyötynneen suuresti vihollisen hyökkäyksen viivästymisestä. Kuitenkaan artikkeleissa ei yleensä määritelty tarkemmin, miten Saksa oli käyttänyt voittamansa

---

⁸⁴ Murawski 1962, 67, 124.

⁸⁵ LK 13.6.1944, ”Es wird sehr hart auf hart gehen”, KB Alex Schmalfluss, 1.

⁸⁶ Murawski 1962, 76.

⁸⁷ Murawski 1962, 28.

⁸⁸ Ks. esim. LK 29.7. 1944, ”Das grosse Dilemma der Invasion”, 2. Sen kirjapainon kirjasimissa, missä Lappland-Kurieria painettiin, ei ilmeisesti ollut kaksois-s-kirjasinta (ß). Todennäköisesti sen vuoksi kaikki nekin saksan kielen sanat, joissa ß-kirjainta olisi tarvittu, kirjoitettiin normaalilla s-kirjasimella.

ajan hyödykseen, ja useimmiten viitattiin vain tulosten näkymiseen tulevaisuudessa, kun ”suuri taistelu” alkaisi. Lappland-Kurierissa ei määritellä sen tarkemmin, mikä tämä odotettavissa oleva suuri taistelu olisi ja milloin se tapahtuisi. Luultavasti sillä viitattiin molempien osapuolten armeijojen päävoimien yhteenottoon, ikään kuin revanssin mahdollisuuteen, jolloin lopullinen voitto (*Endsieg*) saavutettaisiin.

Usein Lappland-Kurierin artikkeleissa viitattiin myös uusien käyttämättöminä olleiden reservien käyttöönottoon⁸⁹, mikä vaikuttaa ainakin nykyajan lukijasta hyvin epäuskottavalta. Tällaisella propagandalla yritettiin pitää yllä toivoa tilanteen kääntymisestä Saksan eduksi, vaikka tilanne alkoi todennäköisesti monista näyttää toivottomalta. Ajan voittamisesta Lappland-Kurierissa puhuttiin erityisesti ranskalaisen Cherbourgin rannikkokaupungin ja sen voimakkaan saksalaisen linnoituksen valloittamisen kohdalla:

”Cherbourg sollte, das geht daraus hervor, am vierten Tag genommen sein. Fast genau d r e i W o c h e n hat der Kampf um Festung im weiteren Sinne angedauert. Kein Zweifel kann darüber bestehen, dass es in jedem Kriege Phasen der operativen, und strategischen Entwicklung gibt, in denen auch ein kurzer Zeitgewinn – von der anderen Seite gesehen: Zeitverlust – von ungewöhnlicher Bedeutung sein kann. Ein solche Phase scheint uns zur Zeit gegeben.”⁹⁰

Balfourin mukaan Saksan propaganda epäonnistui Cherbourgien kohdalla, koska OKW oli antanut ymmärtää, että kaupunki ja sen linnoitus kestäisivät paljon pidempään. Siksi kansalle kaupungin menetys tuli yllätyksenä.⁹¹

Päivittäisissä OKW:n tilannetiedotuksissa Lappland-Kurierissa kerrottiin aina, montako vihollisten lentokonetta oli saatu alasammuttua ja kuinka paljon kaatuneita ja panssarivaunua nämä olivat menettäneet. Lappland-Kurierin OKW:n tilanneraportit ja maihinnousu-uutiset vilisevät lukuja vihollisen menetyksistä siinä määrin, niin että

---

⁸⁹ Ks. esim. LK 5.7.1944, ”Deutschlands strategische Reserven noch nicht eingesetzt”, Martin Hallensleben, 1.

⁹⁰ LK 30.6.1944, ”Die Zielsetzung der Alliierten und unsere wirksame Gegenwehr“, Generalleutnant Dittmar, 1. ”On kyse siitä, että Cherbourg tuli valloittaa neljäntenä päivänä. Taistelu linnoituksesta on kestänyt kuitenkin melkein tarkalleen kolme viikkoa. Ei ole epäilystäkään, että jokaisessa sodassa on operatiivisia ja strategisia kehitysjaksoja, jolloin ajan voittamisella, toiselta kantilta nähtynä: ajan häviämällä, voi olla tavaton merkitys. Sellainen jakso näyttäisi olevan meillä juuri meneillään.”

⁹¹ Balfour 1979, 375.

lukija turtuu lukuihin melko äkkiä. Luvut ovat niin suuria, että ne tuntuvat epäuskottavilta. Selvää on, että ainakin saksalaisten yksiköiden ilmoittamia tuhoamislukuja on propagandatarkoituksessa Lapland-Kurierissakin vääristely. Murawskin mukaan vääristelyä tapahtui erityisesti osuma-, vanki- ja sotasaalislukujen yhteydessä sekä tarkoituksella että tarkoittamatta, sillä eri yksiköt saattoivat ilmoittaa samat kohteet tuhotuiksi, ja näin nämä luvut laskettiin virheellisesti yhteen. Kun eri armeijanosat tiedottivat upotus- ym. muista luvuistaan ilman kosketusta muihin yksiköihin, ilmoitettiin upotustonniluvuiksi järjettömän korkeita lukuja, joita liioiteltiin suorastaan groteskisti: upotusluvut ylittivät toisinaan Itämerellä jopa rauhanajan koko bruttotonniston määrän. Näin ollen menestyksistä raportoiminen menetti tehonsa, ja jatkuvat tappiot vähensivät tilanneraporttien voimaa.⁹² Lapland-Kurierissa ihmeteltiin, ettei Britannian lehdistön ensimmäisissä uutisissa kerrottu mitään mairinnousun suurista menetyksistä,⁹³ mikä tuntuu hyvin ristiriitaiselta siihen nähden, ettei Saksan lehdistössäkään kerrottu omien menetyksien määrää.

Heti hyökkäyksen alettua lehdessä oli myös sotavangeiksi otettujen liittoutuneiden sotilaiden kommentteja. Ne ilmensivät usein järkytystä taistelujen kovuudesta ja ihmetystä Saksan kovasta vastarinnasta. Sotavankien kerrottiin myös ihmettelevän ranskalaisten siviilien vihamielistä suhtautumista liittoutuneisiin.⁹⁴ Lehdessä mainittiin lyhyesti useampaan otteeseen, että ranskalaiset siviilit olisivat avustaneet saksalaisia sotilaita, ja muutenkin paikallisasukkaiden sympatiat tuntuisivat olevan saksalaisten puolella. Lisäksi kerrottiin, että vihollisen ilmaiskut olisivat vain lisänneet ranskalaisten Saksa-sympatioita. Terroritekojen sanottiin olevan Ranskassa vain ”pikkujuttuja”, mutta partisaaneista eli järjestelmällisen vastarinnan harjoittajista ei puhuttu Ranskan kohdalla lainkaan. Sen sijaan puhuttiin terroristeista (*Terroristen*) tai roskajoukoista (*Banden* tai *Banditen*). Heinäkuun lopussa ja elokuun alussa 1944 muutamassa tilannetiedotuksessa mainittiin, että Ranskassa on tehty puhdistuksia tai tuhottu terroristeja. Yhdessä ilmoituksessa tuhottuja terroristeja oli jopa 7500, mitä ei voi pitää ”pikkujuttuna”.⁹⁵

---

⁹² Murawski 1962, 72, 43, 101–102. Lukujen liioittelu ei koskenut ainoastaan Normandian mairinnousua.

⁹³ LK 10.6.1944, ”Im Spiegel der Presse”, 2.

⁹⁴ LK 10.6.1944, ”Wir waren aber höllisch überrascht”, KB Alex Schmalfuss, 2.

⁹⁵ LK 16.6.1944, ”Paris – heute”, 1; 26.7.1944, ”Zwischen Dünaburg und dem Finnischen Meerbusen Feindangriffe gescheitert”, OKW, 1; 4.8.1944, ”Östlich der Düna und ander Landenge von Narwa wurden

Toisaalla kerrottiin ranskalaisten siviilien suhtautuvan happamasti siihen, että amerikkalaiset ripustivat kaikkialle kylttejä, joissa etsittiin vapaaehtoisia ranskalaisen armeijan perustamista varten. Liittoutuneiden sodanjohtoa pidettiin Lappland-Kurierin omankin raportin mukaan barbaarisena, kun taas saksalaiset olivat aina suhtautuneet ritarillisesti siviiliväestöön.⁹⁶

Nämä raportit ranskalaisten siviilien yhteistyöhalusta olivat osoituksena siitä, ettei Saksa ollut yksin taistelemassa liittoutuneita vastaan. Saksalle oli tärkeää osoittaa liittolaismaidensa ja miehittämien alueiden tuki sotatoimilleen. Tästä esimerkkinä oli ”Von Stunde zu Stunde am Atlantik-Wall”-uutispalstan lopussa oleva lyhyt ilmoitus, jossa ranskalaiset lehdet julistavat olevansa Saksan puolella määräämällä, että lehdistössä ”vihollisella” tarkoitettiin tästä lähtien angloamerikkalaisia⁹⁷. Kuitenkin tämänyyppisten juttujen taustalla oli mitä luultavimmin määräys, jossa määrättiin etsimään nimenomaan sellaisia ranskalaisia lausuntoja, jotka tukivat Saksan propagandaa.

Normandian maihinnousun alettua Lappland-Kurierissa maihinnoususta (*Landung*) käytettiin useimmiten termejä ”invaasio” (*Invasion*) tai ”hyökkäys” (*Angriff*). Tällaisilla sanavalinnoilla saatiin mielikuva väkivaltaisesta ja mielivaltaisesta valloituksesta.⁹⁸ Propagandaministeriö oli kieltänyt invaasio-sanan käytön muutamaa viikkoa aikaisemmin, mutta ilmeisesti kiello oli peruttu, koska lehdessä sana esiintyy varsin usein.⁹⁹ Lehdessä huomioitiin vihollisen retoriikka tuomitsemalla liittoutuneiden hyökkäyksestä käyttämä termi ”vapautus”.

”Nach einem Bericht der ‚Daily Mail‘ aus New York sind im Lager der Alliierten Bestrebungen im Gange, das Wort ‚Invasion‘ durch das Wort ‚Befreiung‘ zu ersetzen. Die ‚Daily Mail‘ schreibt: ‚Experten der psychologischen Kriegsführung versichern, dass der Begriff Invasion nur die Hälfte

---

mehrere Durchbruchversuche vereitelt”, OKW, 1; 8.8.1944, ”Sowjet-Panzerkorps bei Warschau vernichtet”, OKW, 1.

⁹⁶ LK 8.7.1944, ”Franzosen wollen nicht für die Alliierten kämpfen”, 2; 12.7.1944, ”Schlagt sie tot, diese Mörder!”, LK, 1.

⁹⁷ LK 14.6. 1944, ”Von Stunde zu Stunde am Atlantik-Wall”, 1.

⁹⁸ Ks. esim. LK 10.6.1944, ”Um die Invasion”, 1.

⁹⁹ Balfour 1979, 374.

der alliierten Anschauungen zum Ausdruck bringt und selbst dann noch nicht umfassend genug ist. Die Deutschen unternahmen Invasionen – wir werden als Befreier kommen’.”¹⁰⁰

Saksan sotapropagandassa saksalaiset olivat itse esiintyneet idänhyökkäyksen alussa Neuvostoliiton alueella eläneiden kansojen vapauttajina.¹⁰¹ Kyse olikin siitä, että molemmat osapuolet yrittivät oikeuttaa hyökkäyksensä vapauttamisretoriikan turvin.

Kesän kuluessa raportointi maihinnoususta muuttui vähitellen länsirintaman tapahtumien raportoinniksi. Lopulta lehdessä tunnustettiin, että liittoutuneiden valtaus oli muuttunut liikkuvaksi sodaksi. Lisäksi raportoitiin, että Saksan sodanjohto oli tehnyt strategiset päätelmänsä muuttuneen tilanteen johdosta ja joukkojen siirrolla tähdättiin nyt uuden saksalaisen rintaman rakentamiseen. Saksan joukkojen vetäytyminen oli myös estänyt liittoutuneiden saartoyritykset, vaikka tämän kerrottiin olleen raskas päätös sodanjohdolle.¹⁰² Vaikka tappioiden laajuudesta ei lehdessä kirjoitettukaan, on lehdestä ymmärrettävissä Saksan raskas vetäytyminen, mikä varmasti vaikutti joukkojen mielialoihin. Aiheutuneita tappioita pyrittiin myös heroisoimaan raportoimalla vihollisen ylivoimaa vastaan viimeiseen patruunaan asti taistelevista saksalaisista joukoista.¹⁰³ Tällaisilla esimerkeillä yritettiin saada sotilaat pitämään paikkansa, esimerkiksi massiivisissa tykistökeskityksissä, jottei hallitsematonta perääntymistä esiintyisi.

3.3 V1-kostoiskut Kanaalin ylitse

Propagandan kaksi suurinta teemaa sodan kahtena viimeisenä vuonna olivat brittiläisen historioitsijan Ernest K. Bramstedin mukaan uudet salaiset kostoaseet ja bolshevismin

---

¹⁰⁰ LK 7.6.1944, 1, ”Eine neue alliierte Phrase: Befreiung”, 2. ”Newyorkilaisen ”Daily Mailin” raportin mukaan liittoutuneiden leirissä pyritään korvaamaan termi ”invaasio” sanalla ”vapautus”. ”Daily Mail” kirjoittaa: Psykologisen sodanjohton ekspertit vakuuttavat, että vain puolella liittoutuneiden joukoista on käsitys ”invaasio”-termin merkityksestä, ja siksi se ei ole riittävän kattava. Saksalaiset suorittivat invaasion – me tulemme vapauttajina.”

¹⁰¹ Ks. esim. Nurro 1969, 108–109.

¹⁰² LK 25.8.1944, ”Der Bewegungskrieg im Westen”, 1; LK 16.8.1944, ”Neue Landung der Alliierten an der südfranzösischen Küste”, 1; 25.8.1944 ”Das Rennen um die Zeit”, 2, Generalleutnant Dittmarin radiopuheen referointi.

¹⁰³ LK 19.8.1944, ”Letzter Funkspruch aus St.Malo: ’Der Herrgott halte schützend seine Hand über Sie - - Es lebe unser Führer!’”, 1–2.

uhka.¹⁰⁴ Saksan uuden aseensa V1-ohjuksen käyttöönotto 13.6.1944¹⁰⁵ oli yksi keskeinen teema myös Lappland-Kurierin uutisoinnissa tarkasteluajankohdalla. V1-ohjukset olivat ensimmäisiä automaattisesti ohjautuvia aseita, joita Saksan aseellisuus kehitti. Niitä ammuttiin Lontoota kohti kanaalin ylitse, mutta V1-aseesta ei kuitenkaan lopulta tullut Saksan pelastajaa. Uudella aseella oli ehkä enemmän psykologista merkitystä, sillä ohjuksilla pyrittiin murentamaan brittien taistelutahtoa ja vaikuttamaan maan johtajiin.

Schröderin mukaan uusi ase herätti PK-raportoijissa innostusta ja toivoa¹⁰⁶. Asetta kuvailtiin ihmeeksi ja Saksan uudeksi mahdollisuudeksi. Lappland-Kurierissa lainattiin innokkaasti brittiläisten lehtien kauhistanutta kirjoittelua asiasta.¹⁰⁷ Vaikka Goebbels oli kieltänyt lehdistöä puhumasta ”kostoaseesta” (*Vergeltungswaffe*) ja liioittelemasta ohjuksen aiheuttamia tuhoja, niin lehdistössä alkoi kirjoittelu suunnattomista tulipaloista, joita iskut olivat Lontoossa aiheuttaneet. Ohjusiskujen kerrottiin olevan vastaus liittoutuneiden suorittamiin saksalaisten pommituksiin.¹⁰⁸ Murawskin mukaan sana kosto (*Vergeltung*) yhdistettiin propagandassa nimenomaan V1- ja V2-ohjuksiin, ja vaikka sanan käyttö aluksi kiellettiin, Goebbels käytti sanaa myöhemmin myös itse kirjoituksissaan.¹⁰⁹ Lappland-Kurierissa puolusteltiin uutta asetta liittoutuneiden syytöksiä vastaan muun muassa sillä, että Saksa oli varoittanut vihollisiaan lukuisia kertoja, että se kostaisi liittoutuneiden suorittamat Saksan kaupunkien pommitukset, jotka olivat rikos inhimillisyyttä vastaan. Vihollisleirissä näitä syytöksiä ei kuitenkaan ollut huomioitu, ja sen vuoksi britit saivat nyt itse kokea saman tuskan.¹¹⁰ Myös Saksan armeijan viralliselle tiedonantopalstalle ilmaantui oma osio V1-aseelle. Tämän aselajin toiminnan kuvaus oli kuitenkin yleensä hyvin niukkaa, sillä siitä oli korkeintaan

---

¹⁰⁴ Bramsted 1965, 316.

¹⁰⁵ LK:ssa sanotaan iskujen alkaneen 16.6. yöllä, ks. esim. LK 26.7.1944, ”Die Frage der Vergeltung”, Dr. Goebbels, 2; Serrano 1999, 164, Serranon mukaan ensimmäiset raketit laukaistiin 13.6., mutta hyökkäys alkoi todella vasta kaksi päivää myöhemmin.

¹⁰⁶ Schröder 1965, 161. Muun muassa Schröder puhuu sodan loppuvaiheen propagandasta nimellä jaksamispropaganda (*Durchhalte-Propaganda*).

¹⁰⁷ Ks. esim. LK 20.6.1944, ”Außerordentliche Wirkung unserer ’Dynamit-Meteore’”, 1; ”Die ’wunderartige Kanalüberquerung’”, 2.

¹⁰⁸ Serrano 1999, 164–166.

¹⁰⁹ Murawski 1962, 105–106; LK 26.7.1944, Dr. Goebbels, ”Die Frage der Vergeltung“, 2; Serrano 1999, 164–165. Serranon mukaan Goebbels kielsi *Vergeltung*-sanan käytön heti, mutta hänellä ei ollut täydellistä kontrollia valtakunnan lehdistä. Valtakunnanlehdistöpäällikkö Diettrich otti linjakseen V1-aseen esittämisen suurena tapauksena. Tästä syystä eri lehdet valitsivat eri linjat raportoida ohjusiskuista, mikä johti lopulta propagandan epäonnistumiseen.

¹¹⁰ LK 20.6. 1944, ”Im Spiegel der Presse”, 2, lainattu Berliner Lokal-Anzeiger -lehteä.

muutama lause, joissa sanottiin vain, että V1-raketteja oli ammuttu Etelä-Englantiin, eikä palstalla ilmoitettu ohjuksien aikaansaamia tuhoja.¹¹¹

Britannian propagandan eräänä tavoitteena oli olla julkistamatta V1-aseen aiheuttamien tuhojen laajuutta, kun kävi ilmi, etteivät aseiden aiheuttamat tuhot olleetkaan kovin laajat. V1-aseen osumatarkkuus oli nimittäin suhteellisen huono, ja Saksalla ei ollut mahdollisuutta tarkastaa itse aseiden aiheuttamia tuhoja ilmasta, kuten liittoutuneet tekivät Saksan kaupunkeja pommitettuaan. Lapland-Kurierissakin vihjailtiin useampaan kertaan, ettei Britannian sensuurin vuoksi saatu täyttä selvyyttä ohjuksien aiheuttamasta tuhosta.¹¹² Suurempi ongelma Britannialle oli V1-aseen propagandistinen ja psykologinen teho kansalaisiin, sillä uusi ase aiheutti paljon pelkoa tavallisten kansalaisten keskuudessa salaperäisten rakettien iskeytyessä milloin mihinkin. Lapland-Kurierin raporteissakin tartutaan brittien yleisen ilmapiirin pelonsekaiseen muutokseen, jonka kerrottiin vievän ihmiset hermoromahduksen partaalle. Britannian työtehon ja arkipäivän elämän kerrottiin kärsineen ohjusiskujen vuoksi.

”Kein Mensch in Südengland wisse heute mehr, wohin er sich verbergen sollte [...] Jede Sekunde könne ein mysteriöses Geschoss vom Himmel fallen und ihn vernichten. Viele normale Gewohnheiten fielen in dieser Atmosphäre fort.”¹¹³

Vastaavat lainaukset olivat oivallista materiaalia Saksan lehdistöpropagandan käyttöön, sillä ne eivät olleet keksittyjä, vaan todellisia tai ainakin todelliselta vaikuttavia kuvauksia ja kannanottoja vihollismaan sisäisestä tilanteesta. Tämänlaisia kannanottoja Saksan lehdistössä lainailtiin innokkaasti aina, kun sopivaa materiaalia propagandan tarkoituksiin ulkomaiden lehdistöstä löytyi. Usein kuitenkin erityisesti poliittisia mielipiteitä koskevat lainaukset otettiin ulkomaiden vähemmän virallisista paikallis- tai oikeistolehdistä, kuten esimerkiksi Suomen tapauksessa äärioikeistolaisen Isänmaallisen

---

¹¹¹ Ks. esim. LK 27.6.1944, ”Abwehrschlacht im Osten. Erbitterte Strassenkämpfe in Cherbourg”, OKW; LK 15.8.1944, ”Das am Dienstag erfolgte Landungsunternehmen der Alliierten im Raum Toulon - - Cannes”, OKW, 1.

¹¹² Balfour 1979, 382–383; Ks. esim. LK 21.7.1944, Dr. Karl Scharping, ”Zwischen Wundern und Tatsachen”, 1.

¹¹³ LK 4.7.1944, ”Kein Mensch in England weiss, wohin er sich verkriechen soll”, 2, brittiläisen KB Mac Donald Hastingsin haastattelu Englannin radiossa. ”Kukaan Etelä-Englannissa ei enää nykyään tiedä, mihin hänen tulisi piiloutua. [...] Joka sekunti voi taivaalta pudota salaperäinen ammus, joka voi tappaa. Kaikki normaali elämä jää tällaisessa ilmapiirissä pois.”

Kansanliikkeen Ajan suunta-lehdestä, eivätkä kannanotot monestikaan ilmaisseet kyseisen maan virallista kantaa.¹¹⁴

Yleisesti ottaen Lappland-Kurier-lehdessä kerrottiin jatkuvasti V1-aseen aiheuttamista tuhoista, siitä kuinka ase oli tuhonnut kokonaisia kortteleita yhdellä kertaa, ja kuinka esimerkiksi tulen hehkun saattoi nähdä Englannin Kanaalin ylitse. Artikkeleissa painotettiin toistuvasti Britannian hallituksen kyvyttömyyttä Saksan uuden aseensa edessä. Lisäksi kerrattiin, ettei Englannissa oltu vielääkään keksitty minkäänlaista torjuntakeinoa uutta asetta vastaan. Yleinen sekasorto vallitsi Lappland-Kurierin lainaamien brittiläisten sanomalehtien mukaan Englannissa siinä määrin, että rikollisjoukkioit ryöstivät jopa päiväsaikaan pommituksen kohteiksi joutuneita rakennuksia. Suuri osa naisväestöstä ei halunnut poistua kaupungista, koska he pelkäsivät rikollisten murtautuvan sillä aikaa asuntoihinsa. Tilanteen kerrottiin johtaneen myös siihen, ettei evakuoituille haluttu mielellään antaa majapaikkaa, jolloin majapaikkoja oli saatavilla vain suurempia rahasummia vastaan.¹¹⁵ Lappland-Kurierissa arvosteltiin myös Britannian hallituksen suunnittelemattomuutta siviilihuollossa, koska Lontoon evakuoinnin kerrottiin sujuvan nihkeästi muun muassa rautateiden tukkoisuuden takia. Siviilien evakuoimispaikkojen majoitusolojen kerrottiin olevan paikoitellen niin huonot, että köyhien itälontolaisten perheiden oli täytynyt palata takaisin kaupunkiin.¹¹⁶ Tällaisilla kuvauksilla pommitusten tuhoista yritettiin epäsuorasti nostaa omaa profiilia ilmaiskuihin varautumisessa, mutta samalla V1-iskut oikeutettiin koston liittoutuneiden suorittamien ilmapommitusten vastapainoksi.

Lappland-Kurierin propagandassa V1-aseen painotettiin olevan vain alkusoittoa Saksan uusien maailmaa mullistavien aseiden sarjassa. Saksan aseteknologiaa ylistettiin, ja tuotantolaitosten kerrottiin olevan hyvin suojattuja ilmapommituksia vastaan. Uuden V1-raketin eduiksi luettiin muun muassa, että se oli suhteellisen edullinen, eikä se tarvinnut korkeasti koulutettua miehistöä ja lisäksi se sitoi vihollisen ilmavoimia. Aseen väitettiin myös saavuttavan kohteensa hyvin.¹¹⁷ Tällainen propaganda oli siinä mielessä

---

¹¹⁴ Peltovuori 2000, 174, 188.

¹¹⁵ Ks. esim. LK 30.8.1944, "Das bisher grösste Problem für England", 2.

¹¹⁶ LK 18.8.1944, "Evakuierungs-Chaos in London und Südeuropa", 2.

¹¹⁷ Ks. esim. LK 26.6.1944, "Nur als Vorspiel zu werden"; "'V1' die Bezeichnung des Sprengmittels", 2.

tarpeen, että liittoutuneiden materiaallinen ylivoima oli Lappland-Kurierissakin tunnustettu. Koska sotilaista alkoi olla jo pulaa, oli heidän kannaltaan edullista, että uusi ase toimisi vähemmälläkin miehityksellä. Siviileitä puolestaan helpotti ehkä tieto, että ohjus sitoisi vihollisen ilmavoimia, ja näin ehkä vihollisella olisi vähemmän koneita käytettävissään Saksan kaupunkien pommituksiin. Kuitenkin Serranon mukaan Saksan propaganda epäonnistui V1-aseen kohdalla, sillä kansa huomasi varsin pian, ettei V1-aseen käyttöönotolla ollut minkäänlaista vaikutusta esimerkiksi Saksan kaupunkien ilmapommituksiin tai liittoutuneiden maihinnousuun, sillä paikoitellen vaikutus tuntui olevan jopa päinvastainen. Lisäksi ihmeteltiin sitä, että Lontoossa arkinen elämä tuntui jatkuvan siitäkin huolimatta, että ohjusiskut olivat kestäneet jo viikkoja.¹¹⁸ Lappland-Kurierissa V1-iskujen uutisointia jatkettiin lehden ilmestymisen lakkaamiseen saakka, vaikka tuossa vaiheessa iskujen merkitys oli vähentynyt.

Lappland-Kurierissa ilmestyi kuitenkin myös joitakin propagandistien kirjoituksia, joissa toppuuteltiin liiallisia toiveita sodan nopeasta loppumisesta V1-aseiden avulla. Ihmisten innostusta yritettiin rauhoittaa painottamalla sitä, etteivät parhaimmattaan salaiset aseet lopeta sotaa hetkessä. Ihmeisiin uskomisen varoiteltiin olevan kohtalokasta, ja sen sijaan kaikkien tulisi toimia kuuliaisesti ja kurinalaisesti, sillä sodan molempien osapuolten tekninen taso olisi nyt yhtä korkealla.¹¹⁹ Erityisesti Goebbels pelkäsi, että V1-ase herättäisi kansassa ylisuuria odotuksia, mikä saattaisi johtaa kansan katkeroitumiseen ja mielipahaan, mikä sitten toteutuikin.¹²⁰ Kirjoituksia V1-aseesta voi kuitenkin pitää negatiivisena tai jopa defensiivisesti leimautuneena teimana, sillä aseita pidettiin vastaiskuna tai kostona vihollisen suorittamista ilmaiskusta.¹²¹

Serranon mukaan ensimmäiset kuvat Britannian pommituksista julkaistiin vasta elokuussa 1944, millä yritettiin lähes epätoivoisesti ylläpitää illuusiota Saksan ihmeaseista, sillä tosiasiallisesti tuolloin enää vain harvat V1-ohjukset pääsivät Lontoon ilmapuolustuksen lävitse. Serranon mukaan Saksan kansa ei kuitenkaan koskaan halunnut luopua toivosta ja suorastaan vaati nähdä todisteita tuhoutuneesta Lontoosta. Neuvostoliiton uusien offensiivien vastapainona V1-ohjukset oli ainoa positiivinen

---

¹¹⁸ Serrano 1999, 167–168.

¹¹⁹ LK 21.7.1944, ”Zwischen Wundern und Tatsachen”, Dr. Karl Scharping, 1.

¹²⁰ Ks. esim. Serrano 1999, 168.

¹²¹ Kallis 2005, 243.

uutinen, ja siten tällaisilla toivonkipinöillä saattoi olla vaikutusta yleiseen mielialaan. Lappland-Kurierissa ei julkaistu kuvia rakettien aiheuttamista tuhoista Britanniassa, mutta yksi suuri kuvallinen artikkeli lehdessä oli raketeista, niiden rakentamisesta ja salaperäisestä laukaisupaikasta. Rakettien rakennushallin kerrottiin sijaitsevan maan alla ja niiden rakentajat tuntuvat olevan innoissaan siitäkin huolimatta, että monien kodit olivat tuhoutuneet liittoutuneiden ilmapommituksissa.¹²² Tällä tavoin voitiin konkretisoida lukijoille, ettei kyse ollut huijauksesta, vaan ihan oikeista aseista, vaikka aseiden todellinen teho salattiinkin suurelta yleisöltä.

3.4 Saksan kaupunkien pommittaminen

Liittoutuneet olivat pommittaneet Saksan kaupunkia jo vuodesta 1940 lähtien, mutta vuonna 1943 näitä alettiin pommittaa systemaattisesti sotateollisuuden ohella, kun Goebbels oli julistanut Saksan käyvän totaalista sotaa. Näin taistelut siirtyivät myös osaksi siviilien arkipäivää. Sodan loppua kohden siviilikohteiden pommitukset lisääntyivät, mistä aiheutui Saksan propagandan tekijöille huomattavia vaikeuksia. Liittoutuneiden tavoitteena oli murtaa Saksan kansa henkisesti ”mielialoja pommittamalla”, mutta Saksan vastarinta saatiin murrettua lopulta vasta kohtalokkaiden sotilaallisten vastoinkäymisten ja pommituksien yhteisvaikutuksella.

Lappland-Kurierissa liittoutuneiden suorittamista ilmapommituksista saksalaiskaupunkeihin ei ole kovinkaan monia uutisartikkeleita tarkasteluajankohdallani. Teema nousee esille silti aineistopohjaisessa analyysissä, vaikkei kuitenkaan siinä määrin kuin muut sotatapahtumat. Kotirintaman pommituksilla oli demoralisoiva merkitys saksalaisten sotilaiden mielialoihin, tai se oli ainakin liittoutuneiden pommitusten tarkoituksena. Koska tutkin Saksan propagandaa suhteessa juuri omiin joukkoihin, tämä teema nousee tärkeänä esille. Tässä tapauksessa propagandan tekniikkana olikin ehkä toisaalta pommituksista vaikeneminen, toisaalta tekojen moralisoiminen ja niiden leimaaminen epäoikeudenmukaisiksi. Syynä vähäiseen uutisointiin ilmapommituksista tarkasteluajanjaksolla voi olla lehdistön saamat julkaisurajoitukset suhteessa ilmapommituksiin. Toisaalta Serranon mukaan

---

¹²² Serrano 1999, 171; LK 16.8.1944, ”Irgendwo am Startplatz der ’V1’”, KB Hans Theodor Wagner, 3.

liittoutuneiden pommituksissa oli juuri Normandian maihinnousun aikaan lyhyt hengähdystauko, sillä kaikki liikenevät lentokoneet tarvittiin maihinnousurintamalla.¹²³ Saksan kaupunkien pommituksista on useampia mainintoja myös OKW:n tilannetiedotuksissa, joissa mainitaan kuitenkin usein vain, että pommeja on pudotettu johonkin kaupunkiin, ja ne ovat aiheuttaneet materiaalisia tuhoja ja ihmismenetyksiä. Maininnat pommituksista ovat hyvin ylimalkaisia, eikä pommituksien onnistumisesta vihollisen kannalta mainita mitään. Raportit ilmaiskuista sijoitettiin aivan viimeiseksi tilannetiedotuksissa, millä mahdollisesti haluttiin vähentää iskujen painoarvoa suhteessa muihin sotatapahtumiin.

Sodan alussa Saksan propagandakoneisto oli valinnut linjakseen olla huomioimatta liittoutuneiden ilmaiskuja julkisuudessa, sillä mikään ei saanut rikkoa kuvaa Saksan lopullisesta voitosta.¹²⁴ Ilmaiskujen tuhoja ei kuitenkaan voitu loputtomasti salailia, sillä vihollisen pommitukset kotirintamalle pahenivat vuosi vuodelta Saksan ilmavoimien heiketessä samanaikaisesti. Kansa kykeni itse näkemään, miten asiat olivat: Saksan ilmapuolustus ei pystynyt estämään vihollisen ilmapommituksia. Siispä näistä oli mahdotonta vaieta täysin armeijan tilannetiedotuksissakaan. Raportit vihollisen ilmaiskuista olivat päiväyksellisesti ja sijainnillisesti oikein, ainakin suurten paikkakuntien osalta, mutta sisällöllisesti ne olivat merkityksettömiä. Ilmaiskuraporteille oli tyypillistä, että huonoa säätä syytettiin oman ilmapuolustuksen epäonnistumisesta, vahinkoja kerrottiin syntyneen ainoastaan asuin- ja kulttuurikohteisiin eikä sotateollisuuteen, ja vihollisen menetysluvut pyrittiin kertomaan mahdollisimman suurina samanaikaisesti vaieten omista tappioluvuista. Usein raporteissa myönnettiin, että omia siviileitä oli menehtynyt, mutta mitään lukumääriä ei kerrottu. Saksan lehdistössä ei myöskään julkaistu liittoutuneiden varoituksia tulevista mittavista ilmaiskuista, jottei kansan moraaliksi järkkänyt.¹²⁵

Vaikenemispolitiikan ongelmana oli huhupuheiden leviäminen, ja siksi Serranon mukaan Goebbels näki vuonna 1942 välttämättömäksi ohjeistaa lehdistöä kirjoittamaan siviilien toiminnasta pommituksien keskellä heroistiseen sävyyn, jotta kansan

---

¹²³ Serrano 1999, 98; Doob 1995, 204.

¹²⁴ Serrano 1999, 94–96, 145, 98.

¹²⁵ Murawski 1962, 83–84; Ks. myös Doob 1995, 204.

uutisnälkää saataisiin jollakin tavalla tyrehdytettyä.¹²⁶ Muutamia tällaisia kirjoituksia löytyy Lapland-Kurierista vielä kesällä 1944. Näillä jutuilla haluttiin ehkä vielä tuolloin yrittää rohkaista lehden sotilaslukijoita. Elämän uskoteltiin jatkuvan pommitetussa kotimaassa edelleenkin ja toiveita eläteltiin, etteivät kaikki tuttavat ja sukulaiset ole välttämättä menehtyneet pommituksissa. Toisaalta haluttiin antaa kuva lannistumattomasta Saksan kansasta, joka pommituksista huolimatta tekee työtehtävänsä kunniakkaasti, eikä jätä rintamasotilasta pulaan. Lisäksi taustalla saattoi olla myös tarkoituksena verrata Saksan kaupunkien korkeaa valmistautumisastetta suhteessa Isoon-Britanniaan, jonne jatkuvasti ammuttiin V1-ohjuksia. Saksan propagandassa korostettiin kilpailua kansojen voimasta hylätä yksilön edut koko kansakunnan etujen nimissä. Hitler saattoi todeta propagandan onnistuneen, sillä kansa kesti sitkeästi ilmapommituksia, toisin kuin ensimmäisessä maailmansodassa, jolloin kansan moraalit oli pettänyt.¹²⁷ Lapland-Kurierissa kerrottiin, että esimerkiksi Berliinissä elämä jatkui huolimatta sirpaleista ja raunioista. Opiskelijat kiiruhtivat kaupungissa oppilaitostensa tilapäisesti pystytettyihin lukusaleihin kaiken kaaoksen keskellä.¹²⁸ Toisaalta Bramstedin mukaan juuri Berliinin kestäminen pommitusten alla oli Goebbelsille tärkeää, sillä hän toimi kaupungin Gauleiterina eli piirihohtajana, eikä berliiniläisiä ehkä saanut esittää lehdistössä lontoolaisia heikompina.¹²⁹

”[...] Wenn wir uns auf Urlaub in irgendeiner bombardierten Stadt befinden, dann sieht das schlimm genug aus. Und trotzdem wundert man sich, dass noch so viele Menschen in den Städten zu finden sind. [...] Man sieht nämlich meist immer nur das eigene Stadtviertel in den Innenstädten und nicht die weitläufigen Strassenzüge und Häuserzeilen, die in weitem Umfange verschont sind. [...] Ebenso ist es mit der Rüstungsindustrie. Man sieht, dass dieses oder jenes Werk zerstört oder stark beschädigt ist. Keiner von uns weiss aber, was es in der Gesamtproduktion heute für Bedeutung hat. [...]”¹³⁰

---

¹²⁶ Serrano 1999, 98–99.

¹²⁷ Siltala 2006, 49.

¹²⁸ LK 25.8.1944, ”Die Partei überwindet den Terror”, Hans Uhle, kuvateksti, 3.

¹²⁹ Bramsted 1965, 426–427.

¹³⁰ LK 21.7.1944, ”Trotz Luftterror arbeitet die Waffenschmiede voll”, 6. ”Kun vierailimme lomallamme jossakin pommitetussa kaupungissa, on kaupunki kauhean näköinen. Siitä huolimatta ihmettelemme, että kaupungissa on vielä niin paljon ihmisiä. [...] Yleensä nähdään aina vaan se oma keskikaupungin kortteli, eikä kaukaisempia katuja ja taloja, jotka ovat laajemmassa määrin säilyneet. [...] Samoin on varusteluteollisuuden kanssa. Nähdään, että tuo ja tämä tehdas on tuhoutunut tai pahoin vahingoittunut, mutta kukaan meistä ei tiedä, mikä vaikutus sillä on tänään kokonaistuotantoon. [...]”

Kotirintaman tilanne huolestutti Lapin saksalaisia sotilaita, jotka olivat myös kotilomillaan nähneet ilmapommitusten kauhut ja todenneet oleskelun Lapissa olevan turvallisempaa kuin kotona. Näistä kokemuksista ei ilmeisesti ollut sotilaiden soveliaista puhua julkisesti defaitismin eli tappiomielialan leviämisen pelossa.¹³¹ Propagandajoukkojen yksi tärkeimmistä tehtävistä oli taistelutahdon ylläpitäminen, ja siksi monissa Lapland-Kurierin artikkeleissa, joissa sivuttiin liittoutuneiden ilmaiskuja, painotettiin hyvin voimakkaasti sitä, etteivät pommitukset olleet onnistuneet nujertamaan Saksan taistelutahtoa ja Saksan kansaa. Ilmaiskut olivat sen sijaan muuttaneet ennen niin neutraalit saksalaiset suhtautumaan vihamielisesti Englantia ja USA:ta vastaan.¹³²

Pommituksien muututtua intensiivisemmiksi vuonna 1943 alkoi pommitettujen kaupunkien väestö osoittaa mieltään, kun julkisuudessa ei huomioitu riittävästi heidän ahdinkoan, mikä johti vapaampaan ilmaisuun radio- ja sanomalehtiraporteissa. Vuoden loppupuolella ilmapommituksista oli kuitenkin tullut monille niin hirvittävää arkitodellisuutta, että propagandan katsottiin menneen liian pitkälle kuvaillessaan jatkuvasti yöllisiä kauhunhetkiä. Tämänkaltaisen propagandan uskottiin vain syventävän pessimismiä ja defaitismia, ja sen vuoksi lehdistöä ohjeistettiin rajoittumaan vain välttämättömiin seikkoihin ilmapommituksia koskevissa uutisissa. Vielä toukokuussa 1944 Saksan lehdistöä varoitettiin käyttämästä jutuissaan liian mahtipontista kieltä pommitetuista kaupungeista, koska sillä voisi olla negatiivinen vaikutus mielialoihin. Tämä oli ilmeisesti siis voimassa tarkasteluajankohdallani, mistä voi osaltaan johtua ilmapommituksista kertovien uutisten vähäisyys.¹³³

Peittääkseen ilmasodan todellisen vaikutuksen propagandistit kirjoittivat Serranon mukaan korvaavista aiheista erityisesti vuodesta 1943 lähtien. Näitä kompensoivia aihepiirejä oli useita, ja Lapland-Kurieristakin on löydettävissä näistä muutamia. Tyypillistä oli muun muassa kirjoittaa siitä, kuinka ilmapuolustajat menestyksekkäästi onnistuivat ampumaan alas vihollisen koneita, mutta näissä raporteissa ei kuitenkaan

---

¹³¹ Junila 2000, 190. Junilan muistitietoaineiston mukaan saksalaisia sotilaita oli rangaistu Lapissa defaitistisesta käytöksestä koskien juuri kotilomilla nähtyjä tuhoja.

¹³² LK 17.6.1944, ”Das ganze deutsche Volk glüht vor Hass”, lainattu Sven Hadinin kirjoitusta Dagsposten-lehdessä, 2.

¹³³ Serrano 1999, 98–102, 110–111, 121.

koskaan mainittu, kuinka monta konetta vihollisen ilmaiskuun oli kaikkiaan osallistunut. Serranon mukaan kansa ei vakuuttunut ilmapuolustuksen korkeista osuimaluvuista, koska tämä ei näyttänyt vähentävän vihollisen iskujen tehoa millään tavalla. Suurien lukujen todettiin johtuvan vain suuremmista iskuista.¹³⁴ Kansaa ei varmaankaan lohduttanut tieto siitä, kuinka iso osa pommituksista osui kohteeseensa, sillä laivueet pudottivat lastinsa joka tapauksessa jonnekin muualle. Lapland-Kurierissa vakuuteltiin myös, ettei Saksan teollisuus ollut vaarassa. Tällaista vakuuttelua ei suunnattu pelkästään omille sotilaille vaan myös viholliselle. Erityisesti armeijan tilannetiedotukset laadittiin huomioiden, että rintamalehdet saattoivat joutua myös vihollisen käsiin. Saksalaisia yritettiin rauhoitella myös lupauksilla kaupunkien jälleenrakentamisesta entistä ehommiksi.¹³⁵

Goebbelsin propagandan tarkoituksena olikin ohjata kansan syytökset huonosta ilmapuolustuksesta avoimeksi vihaksi vihollista kohtaan. Propagandan tuli syventää tätä vihaa painottamalla angloamerikkalaisten barbaarisuutta ja turmeltuneisuutta. Pommituksien tähdennettiin olevan raukkamaisia, sillä ne kohdistuivat puolustuskyvyttömiin naisiin, lapsiin ja vanhuksiin. Olennainen painotuskohde oli myös saksalaisen ja eurooppalaisen tuhatvuotisen kulttuurin tuhoaminen monumentteineen. Propagandan mukaan Saksa seisoi läntisen sivistyskulttuurin ja kristikunnan viimeisenä puolustajana. Lapland-Kurierissa painotettiin, että saksalaisiin kulttuurikohteisiin suuntautuvat terroripommitukset olivat osa systemaattisia tuhoamisretkiä, joiden tarkoituksena bolshevisteilla ja angloamerikkalaisilla oli tuhota Euroopan sydänmaat eli toisin sanoen Saksa.¹³⁶

Goebbelsin ja muiden propagandistien tavoitteena oli myös lujittaa kansalaisten välistä solidaarisuutta kirjoituksilla siviileistä, jotka kaikkien raunioiden keskellä keskittyivät auttamaan toisiaan ja maataan. Liittoutuneiden ilmapommituksista oli toisaalta myös etua Saksan propagandakoneistolle, sillä pommitusten myötä siviilit saatettiin helposti rinnastaa rintamasotilaisiin: molemmat osoittivat mitä suurinta rohkeutta puolustaessaan maataan ja selviytyäkseen hengissä sodan pyörteissä. Vuodesta 1943 lähtien

---

¹³⁴ Serrano 1999, 114–116.

¹³⁵ Murawski 1962, 1; Serrano 1999, 117–119.

¹³⁶ Serrano 1999, 127–130, LK 27.6.1944, ”Stehvermögen und Wille entscheiden”, referoitu Staatssekretär Dr. Naumannin puhetta Gutenberg-päivillä 26.6.1944 Leipzigissa, 2.

kansallissosialistiseen kielenkäyttöön olikin vakiintunut termi ”kotirintaman taistelut”.¹³⁷ Tällainen kielenkäyttö on myös hyvin yleistä Lapland-Kurierin sivuilla:

”Wir Soldaten verfolgen mit derselben erregten und tiefen Anteilnahme die Vorgänge zu Hause, wie unsere Angehörigen dort sich um uns draussen Sorgen machen. [...] Und dabei ist die Heimat heute z u m V o r b i l d e s S o l d a t e n geworden, [...] Die Frontabschnitte dieses Krieges sind heute so sehr in die Tiefe gegliedert, dass zwischen Front und Heimat nur wenig Unterschied mehr besteht, ja, dass sogar in manchen Stunden und an manchen Frontabschnitten der einzelne Soldat vorübergehend ein leichteres Leben führt als seine Angehörigen zu Hause.”¹³⁸

Muutamissa Lapland-Kurierin artikkeleissa kirjoitetaan poikkeuksellisesti joidenkin tiettyjen kaupunkien, esimerkiksi Münchenin ja Strasbourgin, pommittamisesta. Näissä kirjoituksissa painotettiin erityisesti kyseisten kaupunkien materiaalisia tuhoja, ja niiden vuosisataisen historian tuhoamista: iskujen umpimähkäisissä pommituksissa tuhoutui 16 sairaalaa, 28 koulua, 15 vanhainkotiä ja päiväkotia sekä 16 kirkkoa. Strasbourgin pommitusten taas kerrotaan tuhonneen kulttuurikohteita tarkoituksellisesti, sillä ne toteutettiin päivällä kirkkaalla säällä.¹³⁹ Serranon mukaan tyypillistä oli juuri luetella tuhoutuneiden sairaaloiden, kirkkojen ja kulttuurimonumenttien määrät, muttei koskaan hyökkäävien voimien suuruutta, tuhojen kokonaislaajuutta eikä ihmisuhrien määrää.¹⁴⁰

Lapland-Kurierissa puolustellaan myös naisten käyttöä ilmapuolustuksessa, vaikka Saksan propagandaan oli aiemmin kuulunut selvästi naisten erottaminen varsinaisista sotatoimista. Vain bolshevisteja oli pidetty niin brutaaleina, että se käytti naisväestöäänkin sotilaina: Neuvostoliitolla kerrottiin olevan jopa naispataljoonia. Lehdessä saksalaisten naisten näppäryyttä keuhuttiin ja samalla yritettiin erottaa ilmapuolustuksen naisten tehtävänkuva selvästi vihollisen kunniantomina pidetyistä naissotilasta. Saksalaisten ilmapuolustusavustajattarien selitettiin toimivan vain

---

¹³⁷ Serrano 1999, 99–100.

¹³⁸ LK 28.7.1944, ”Das Vorbild der Heimat”, Leutnant Hans Metzler, 1–2. Hans Metzler toimi tutkimuksen tarkasteluajankohtana Lapland-Kurierin päätoimittajana, ja hän kirjoitti harvakseltaan lehteen propagandistisia kirjoituksia. ”Me sotilaat seuraamme tiiviisti ja liikuttuneena kotiseutumme tapahtumia, kuinka he siellä ovat meistä huolissaan. [...] Siinä sivussa kotirintamasta on tullut meille sotilaille esikuva. [...] Rintamalohkot ovat nykyään niin tiiviisti yhteydessä toisiinsa, ettei rintaman ja kotiseudun välillä ole juurikaan eroa. Joinakin hetkinä ja joillakin rintamalohkoilla saattavat yksittäiset sotilaat viettää jopa helpompaa elämää kuin hänen omaisensa kotona.”

¹³⁹ LK 19.7.1944, ”Bombenterror auf München”, 2;15.8.1944, ”Neuer Anschlag auf Europas Kultur”, 1.

¹⁴⁰ Serrano 1999, 100.

apulaitteiden ja valonheittimien parissa, eivätkä nämä kantaneet ollenkaan asetta. Heitä ei siis voitu kutsua sotilaiksi, vaan näiden naisten sanottiin vapauttavan aputöissään miehiä muihin töihin.¹⁴¹ Saksan rintamamiesten jatkuva vähentyminen ja totaalinen sota vaativat myös naisten käyttöä maanpuolustuksellisissa tehtävissä ja siksi oli propagandan kannalta välttämätöntä puolustella naisapuvoiman käyttöä muun muassa ilmapuolustuksessa.

---

¹⁴¹ LK 27.6.1944, ”Ein neuen Begriff, Flakwaffenhelferinnen”, Senta Ulitz, 3. Suomessa naisten käytöstä ilmapuolustuksessa on kirjoittanut muun muassa Pia Olsson vuonna 2005 ilmestyneessä tutkimuksessaan *Myytti ja kokemus. Lotta Svärd sodassa*.

4. Viholliskuvat

4.1 Bolshevismmin uhka

Sodankäyntiin olennaisena osana kuuluvat viholliskuvat, joita ilman sotaa ei oikeastaan voida edes ajatella olevan olemassa. *Viholliskuvalla* tarkoitetaan viholliseen valtioon, maahan, kansaan tai yksittäisenä ihmisenä liitettyjen käsitysten pääsääntöisesti negatiivista kokonaisuutta. Viholliskuvien rakentamisen taustalla on usein sisäpoliittisia päämääriä, esimerkiksi kansallisen yhtenäisyyden lisääminen tai kansan identiteetin määrittely, jotka tarvitsevat tuekseen voimakkaan vastavoiman. Viholliskuvien avulla propagandakoneisto yrittää usein myös legitimoida valtion tai ryhmittymän käyttämän aggressiivisen politiikan. Viholliskuvien juuret ovat usein syvällä kansan menneisyydessä, mistä propagandisti poimii kuluvan hetken tapahtumille historiallisia kiinnekohtia tai nimityksiä, ja käyttää kertomuksia ja myyttejä vahvistamaan sodan oikeutusta ja oikean asian puolesta sotimista.¹⁴²

Toisen maailmansodan kuluessa Saksan päävihollinen sotapropagandassa vaihteli. Alussa pääviholliseksi määriteltiin Iso-Britannia. Saksan itärintaman hyökkäyksen myötä 1941 palattiin kansallissosialististen oppien peruseriaatteisiin: antibolshevismiin ja antisemitismiin. Niin siviilien kuin sotilaidenkin tuli sisäistää taistelun tarkoitus ja ennen kaikkea oppia vihaamaan vihollisiaan. Antibolshevismista tehtiin näin totaalisen sodan tärkein vetojuhta. Eurooppa tuli pelastaa bolshevisoinnilta, joka olisi odotettavissa, jos Saksa taipuisi. Britannia oli tästä lähtien moraalinen vihollinen.¹⁴³ Jo operaatio Barbarossan alussa käytettiin samoja sodan loppuun asti käytettyjä fraaseja ja kuvauksia Saksan ristirekkestä bolshevistisia ali-ihmisiä vastaan, ja siitä mitä seuraisi, jos näiden raakalaislaumat vyöryisivät Saksaan. Saksalaisia sotilaita pidettiin eurooppalaisen kulttuurin ainoina todellisina pelastajina ja puolustajina. Britannia ei kuulunut Eurooppaan, koska se oli saari, ja Venäjä puolestaan oli aasialainen. Samalla yritettiin kuitenkin myös värvätä neutraaleja ja vallattuja maita mukaan yhteiseen

---

¹⁴² Luostarinen 1986, 10, 28, 46; Siltala 2006, 54; Jokisipilä 2007, 22.

¹⁴³ Ks. esim. Schröder 1965, 56, 75; Serrano 1999, 58; Nurro 1969, 143.

taisteluun bolshevismia vastaan.¹⁴⁴ Stalingradin tappion jälkeen kevästä 1943 eteenpäin kulttuuri-käsitettä käytettiin propagandassa jopa vielä innokkaammin: puhuttiin ”vapaustaistelusta tuhon pimeitä voimia” vastaan ja ”eurooppalaisen järjestyksen, kulttuurin ja tapojen suojamuurista”.¹⁴⁵

Tämän tutkimuksen tarkasteluajankohtana alkoi Venäjän suurhyökkäys Saksaa vastaan, mikä jäi jokseenkin länsirintaman maihinnousu-uutisten jalkoihin. Itärintamalla oli kuitenkin taisteltu jatkuvasti, kun taas Normandian maihinnousu toi suuret taistelutapahtumat myös Saksan länsipuolelle. Itärintaman taistelutapahtumia kuvattiin jatkuvasti raskaiksi, mutta kuten Murawski on osoittanut, oli lukijan mahdollista hämäyskielestä huolimatta päätellä Saksan joukkojen perääntyminen taistelupaikkojen nimistä. Lapland-Kurierissa ei julkaista tarkasteluajankana kertaakaan sellaista karttaa, mihin kulloinenkin rintamalinja olisi merkitty, vaan ainoastaan taistelualueen tavallisia karttoja. Rintamalinjakartat olisivat saattaneet sisältää jotakin viholliselle edullista tietoa. Kuitenkin näiden Lapland-Kurierissa julkaistujen karttojen ja virallisten tilannetiedotusten avulla lukija saattoi huomata, kuinka taistelut tapahtuivat ensin esimerkiksi Sevastopolin edustalla, sen itäpuolella, Sevastopolissa, sitten sen länsipuolella ja lopulta puolustettiin enää sillanpääasemaa länsipuolella.¹⁴⁶ Rintamalinjan liikkeessä kohti Saksaa tarvittiin tietysti antibolshevistista propagandaa, jotta saksalaiset jaksaisivat puolustautua vihollisen suurhyökkäystä vastaan.

Luostarisen mukaan sotapropagandassa on nähtävissä usein kolme eri vaihetta: voittoisan tilanteen korostus, pysähdyksissä olemisen vaihe ja tuhon näyttäytyminen väistämättömänä. Esimerkiksi Saksan toisen maailmansodan sotapropagandassa kolmas vaihe alkoi Stalingradin tappion jälkeen 1943, jonka jälkeen rintamien lähentyessä Saksaa propagandan yksi keskeisimmistä teemoista oli Euroopan sivilisaation puolustamiseen idän barbaarisia laumoja vastaan. Stalingradin tappioon saakka 1943 Saksan voitot olivat riittäneet pitämään yllä kansan positiivista taistelumoraalia, mutta kun positiiviset faktat Saksan sodankäynnistä loppuivat, oli propagandassa turvauduttava myytteihin, moraalisiin velvoituksiin, suuriin periaatteisiin, uskontoon ja

---

¹⁴⁴ Bramsted 1965, 244–245; Doob 1995, 211; Nurro 1969, 114–115.

¹⁴⁵ Ks. esim. Vossler 2005, 64.

¹⁴⁶ Murawski 1962, 111.

muihin abstrakteihin teemoihin.¹⁴⁷ Lappland-Kurierin tarkasteluajankohta ajoittuu juuri tähän propagandan kolmanteen vaiheeseen.

Saksa esiintyy Lappland-Kurierissa kesällä 1944 jatkuvasti kunniallisena koko Euroopan maanosan puolustajana bolshevismia vastaan. Sotaa pidetään yhä Neuvostoliiton Euroopan valloittamisen ennaltaehkäisyä, johon Saksan oli välttämättömästi ryhdyttävä. Lappland-Kurierissa kuvaillaan myös usein, mitä mahdollinen bolshevistinen miehitys tarkoittaisi. Bolshevismien tuhoamisvimman kerrotaan olevan kohdistunut erityisesti saksalaisiin. Bolshevistien miehitystilanteessa saksalaisia työläisiä odottaisi kuljetus Neuvostoliiton orjatyövoimaksi ja Saksan maatalous kollektivisoitaisiin. Schröderin mukaan maatalouskollektiiveja pidettiin propagandassa rappiollisuuden perikuvina. Varoittavia esimerkkejä bolshevistien hirmutöistä Itä-Euroopassa ja myös Itä-Lapissa raportoitiin Lappland-Kurierissa, minkä tarkoituksena oli pelottelun kautta vahvistaa vihollismyyttiä.¹⁴⁸ Monien tutkijoiden mukaan juuri tämäntapainen kauhupropaganda oli syynä vahvaan bolshevismien pelkoon, mikä osaltaan selitti sodan pitkittymistä ja Saksan joukkojen jaksamista. Sodan loppua kohden tällaista kauhupropagandaa levitettiin yhä enemmän. Bolshevistien suorittamia hirmutekoja esiteltiin sen vuoksi innokkaasti Saksan propagandassa, kun taas esimerkiksi Suomen lehdistössä vihollisen siviileihin kohdistuneilla julmuuksilla ei haluttu herkutella julkisuudessa.¹⁴⁹

Kirjoituksilla, joissa kuvattiin bolshevistien tulevia hirmutekoja Saksassa, yritettiin Serranon mukaan myös vakuuttaa Saksan työläiset siitä, että elämä työläisenä olisi neuvostomiehityksen alaisena toivotonta. Näillä väitteillä yritettiin tehdä mitättömäksi neuvostopropagandan lupaukset työläisten paremmista oloista. Kuitenkin sodan loppuaikoina saksalaisen työväestönkin keskuuteen oli levinnyt uskomuksia siitä, että työläiset jätettäisiin rauhaan mahdollisen neuvostomiehityksen koittaessa.¹⁵⁰ Monet saksalaiset sotilaat olivat jo idän sotaretken alussa huomanneet, etteivät tavalliset

---

¹⁴⁷ Luostarinen 2003b, 94; Luostarinen 2003a, 33.

¹⁴⁸ Ks. esim. LK 30.6.1944, ”Der Kampf um das Leben“, 1–2; Schröder 1965, 79.

¹⁴⁹ Ks. esim. Schröder 1965, 177–178, 202; Echterkamp 2004, 20–21; Vilkuna 1962, 13; Kirves 2008, 22. Joidenkin tutkijoiden mukaan II maailmansodan propagandassa ei kuitenkaan käytetty samassa määrin niin sanottua kauhupropagandaa (*Greuelpropaganda*) kuin I maailmansodassa. Ks. esim. Luostarinen 1986, 39–40.

¹⁵⁰ Serrano 1999, 65–66.

venäläiset olleetkaan niin primitiivisiä, kuin Saksan propaganda oli antanut ymmärtää. Itäeurooppalaiset puolestaan vaikuttivat ulkonäkönsä perusteella arjalaisilta ja olivat työteliästä kansaa, ja kaiken lisäksi venäläinen sotilas taisteli urhoollisesti.¹⁵¹ Tällaiset omiin kokemuksiin perustuneet havainnot varmasti veivät Saksan propagandalta uskottavuutta. Itärintaman hyökkäyksen kestäessä Neuvostoliiton materiaallinen ylivoima ei ollut enää mikään salaisuus, ja Neuvostoliiton loputtomalta tuntuva ihmisreservikin tunnustettiin propagandassa, kun sotilaita tuntui aina vaan riittävän valtaisiin hyökkäyksiin.¹⁵²

Lapland-Kurierissa julkaistiin radiokomentaattori Generalleutnant Dittmarin sotatilannekatsauksia näkyvällä paikalla lehden etusivulla. Elokuussa 1944 Dittmar raportoi myös bolshevistien massahyökkäyksistä itärintamalla: bolshevisteilla oli kaksikymmenkertainen ylivoima suhteessa Saksan maajoukkoihin ja nelinkertainen ilmavoimiin nähden. Dittmar näki Lapland-Kurierissa Saksan itäalueiden olevan nyt uhattuina. Hänen mukaansa idän taistelut voisivat saada toisenlaisen ilmeen vasta, kun kotirintamalta saataisiin lisää joukkoja tueksi. Dittmarin suhteellisen realistiselta vaikuttavat asiapitoiset pohdinnat sotatilanteesta säilyttivät huomattavan suosion varsin pitkään kansan keskuudessa, vaikka Murawskin mukaan Dittmarin radiopuheet kuuluivat myös niihin virallisten tilanneraporttien täydennyksiin, jotka lehdistön tuli aina julkaista näkyvillä paikoilla,¹⁵³ joten ne olivat aivan yhtä virallista propagandaa kuin tilannetiedotuksetkin.

Bolshevismi saattoi olla propagandan kannalta myös yksinkertaisempi keino hahmotella vihollista omille joukoille: lännen maihinnousun myötä bolshevismi uhkasi Saksaa ja Eurooppaa joka puolelta. Kun vertaillaan pelkästään kesällä 1944 Lapland-Kurierissa ilmestyneiden kirjoitusten otsikoita Saksan eri vihollisista, on niistä huomattavissa, että bolshevismi haluttiin esittää päävihollisena. Idän vihollista ja erityisesti bolshevismia koskevien artikkeleiden otsikot ovat osittain brutaalimpia ja aggressiivisempia suhteessa länsiliittoutuneita koskeviin artikkeleihin, vaikka kyseisellä

---

¹⁵¹ Serrano 1999, 73–74; Vossler 2005, 154–155.

¹⁵² Schröder 1965, 102–106.

¹⁵³ LK 18.8.1944, ”Der Zuzug neuer Verbände aus der Heimat macht sich bereits an der Ostfront bemerkbar”, Generalleutnant Dittmar, 1; Serrano 1999, 81; Murawski 1962, 130–132.

ajankohdalla Britanniaista ja USA:sta oli jonkin verran enemmän kirjoituksia Normandian maihinnousun myötä. Britanniaa ja USA:ta koskevien artikkelien otsikot liittyvät useammin kyseisten maiden sisäpolitiikkaan.¹⁵⁴

Lappland-Kurierissa korostettiin usein, että bolshevismi on kaiken pahan takana. Vaikka USA esiintyi kansojen itsemääräämisoikeuksien takaajana, katsottiin Saksan propagandassa ja siten myös Lappland-Kurierissa, että liittoutuneiden pelottavana taustavoimana määräsi Stalin, jonka pillin mukaan myös Amerikka ja Iso-Britannia tanssivat. Lappland-Kurierissa kirjoitettiin toistuvasti, että länsiliittoutuneet luovuttaisivat Euroopan Stalinille, jonka jälkeen Saksa ja koko muu Eurooppa venäläistettäisiin ja bolshevisoitaisiin, vaikka Amerikka väitti tarkoituksenaan olevan vain natsihallinnon tuhoamisen. Näillä uhkakuvilla viitattiin usein saksalaisen ja samalla koko eurooppalaisen kulttuurin turmeltumiseen, mutta yhtä usein propagandassa uhkailtiin yhteiskuntajärjestyksen romuttumisella, jos bolshevistit miehittäisivät Saksan. Tällöin kaaos ja anarkia pääsisivät vallalle, miljoonia ihmisiä murhattaisiin, pahoinpideltäisiin tai pakkoevakuoitaisiin¹⁵⁵. Tällaisen ajattelutavan taustalla oli Luostarisen mukaan yleinen käsitys, että bolshevismi oli keskeinen osa venäläisyyttä. Se oli anarkiaa, ryöstelyä, mielivaltaa ja laittomuutta, jonka herrat kielsivät, mutta itse kuitenkin harjoittivat. Tämä johti massapsykoosiin, jolloin roskaväki riehuisi niin kauan kuin ryöstettävää olisi.¹⁵⁶

Antibolshevistiseen propagandaan oli kuulunut kansallissosialismin alusta asti bolshevismien ja venäläisten sotilaiden leimaaminen barbaareiksi, alkukantaisiksi ja kaikella tapaa alempiarvoiseksi roduksi. Siinä missä saksalainen sotilas kuului runoilijoiden ja ajattelijoiden kansaan, venäläiset kuuluivat bolshevistisiin ”ali-ihmisiin”, joita vastaan aggressioita ei tarvinnut peitellä. Bolshevisteilla ei ollut mitään puolustettavaa, kun taas saksalainen sotilas puolusti kotiseutuaan.¹⁵⁷ Tehostaakseen bolshevismien vihollisluonnetta Goebbels antoi jo sodan alussa lehdistölle ja

---

¹⁵⁴ Ks. esim. LK 10.6.1944, ”Nicht Gott sonder Bolschewismus”, 2; 25.7.1944, ”Sowjets wollen ihre unmenschlichen Grausamkeiten vertuschen”, 3; 1.7.1944, ”Roosevelt warnt vor Optimismus”, 2; 23.6.1944 ”Dummreister britische Versuch”, 1.

¹⁵⁵ Ks. esim. LK 19.7.1944, ”Verschleierung der Kriegsziele”, 1; LK 22.7.1944, ”Was alle sich wünschen”, Joseph Goebbels, 2.

¹⁵⁶ Luostarinen 1986, 122–125.

¹⁵⁷ Vossler 2005 63, 155.

propagandajoukoille määräyksen, ettei lehdissä saanut puhua ”venäläisistä” (*Russen*) tai ”puna-armeijasta” (*Rote Armee*) vaan näiden sijaan oli käytettävä esimerkiksi termejä ”bolshevisti” (*Bolschewist*) tai ”neuvostoliittolainen” (*Sowjet*) ja että vihollinen tuli esittää mahdollisimman kammottavaksi, kieroksi ja viekkaaksi. Propagandajoukoille järjestettiin myös kesken sotaa jatkokoulutus Berliinissä, missä ohjeistettiin muun muassa, ettei saksalaisia joukkoja saanut valokuvata kuin etenemässä vasemmalta oikealle eli lännestä itään. Lisäksi saksalaisten kuolleiden kuvaamista tuli välttää viimeiseen asti, mutta venäläisiä kaatuneita tuli kuvata sitäkin enemmän.¹⁵⁸

Eräässä Lapland-Kurierin artikkelissa on vertailtu sodan eri osapuolten sotilaslauluja. Jutussa kerrottiin, ettei Neuvostoliitossa lauluperinne ollut kuollut, ja jopa uusia kansanlauluja syntyi kaiken aikaa. Slaavien kerrottiin olevan hyvin musikaalisia verrattuna englantilaisiin. Saksalaisten käsiin joutuneessa neuvostoliittolaisessa sotalaulukirjassa laulujen sanat olivat artikkelin mukaan naurettavat, ja lauluista vain muutama kertoo naisista, mitä pidetään kummallisena. Kaikki muut laulut olivat poliittisia, eikä harmittomia rakkauslauluja ollut. Laulukirjan todettiin olevan suunnattu järjestelmällisesti taistelutahdon kohottamiseen. Kirjan lopussa oleva neuvostoliittolainen runo oli painettu artikkelin loppuun, ja tässä runossa kerrottiin bolshevistien barbaarisesta ajatusmaailmasta.¹⁵⁹ Tämäntapaisia selkeän propagandistisia kirjoituksia neuvostoliittolaisesta kansanluonteesta on Lapland-Kurierissa melko vähän kesällä 1944, mikä vuoksi artikkeli pistää silmään. Todennäköisesti tällaiset jutut tunnistettiin niin selväksi propagandaksi, etteivät ne enää saavuttaneet sodan loppuvaiheessa kovin suurta suosiota.

Luonnehdinnat idän uhkasta eivät kuitenkaan olleet ainoastaan kansallissosialistien kehittämiä, vaan viholliskuvien historiallinen jatkuvuus ulottuu ainakin 1500-luvulle asti, ja esimerkiksi Ivana Julman hirmuteot ovat jo varhain vaikuttaneet viholliskuviin. Ainakin 1700-luvulta lähtien eurooppalaisten Venäjä-kuvaan on kuulunut maan ekspansiopyrkimykset. 1800-luvulta lähtien kommunismi, bolshevismi ja Venäjä yleensä oli tyypillisesti jäsenetty sivistystä ja länttä edustanutta Saksaa uhkaavaksi tuntemattomaksi idäksi, jota perinteisesti luonnehdittiin käsitteillä: barbaria, taantumus,

¹⁵⁸ Ks. esim. Serrano 1999, 61; Schmidt-Scheeder 1990, 393, 342.

¹⁵⁹ LK 5.8.1944, ”Wir sind, was wir sind: BARBAREN”, Prof. Dr. Johann Leers, 2.

massa, despotia, kaaos ja anarkia.¹⁶⁰ Kuitenkin ne alueet, joille Venäjä ulotti valtansa Euroopassa, esimerkiksi Baltiassa, Puolassa ja pohjoisessa, olivat pysyviä kiista-alueita, joiden hallintaan pyrkivät myös muut. Nämä länsimaat kuten Ruotsi perustelivat omaa ekspansiivisuuttaan usein Venäjän laajentumisenhalulla.¹⁶¹ Kansallissosialistisen Saksan sotapropagandassa raportointi bolshevistien terrorista siviilejä vastaan itärintamalla oli Schröderin mukaan tyypillistä. Lapland-Kurierissakin oli kesällä 1944 useampia uutisia bolshevistien terrori-iskuista Itä-Euroopassa ja myös suomalaisia siviilejä vastaan Lapin kylissä. Lapin terrori-iskut rinnastettiin bolshevistien muihin terrori-iskuihin. Lehdessä oli jopa kuvia tapetuista suomalaisista siviileistä Lapissa. Lisäksi neuvostojoukkojen kerrottiin järjestelmällisesti hävittävän saksalaisia sotilashautausmaita, mikä on tietenkin kunniantonta käyttäytymistä sotilaille.¹⁶² Sotilaille pyrittiin osoittamaan, miksi oli edelleenkin tärkeää seisoa Saksan riveissä. Lisäksi saatiin luotua myös uhkakuvia sotilaille: jos vihollinen kohtelee siviileitä huonosti, tulee se käsittelemään vastustajan sotilaita vielä huonommin.

Sotapropagandassa vastakohtien käyttäminen on hyvin tyypillistä. Vastakkainasettelulla halutaan erottaa vihollisesta hyvin selkeästi ja samalla oikeuttaa oma sodankäynti.¹⁶³ Vastakkainasettelua löytyy runsaasti Lapland-Kurierista erityisesti viitattaessa Neuvostoliittoon ja sen kommunistiseen järjestelmään, vaikka tarkasteluajankohdalla tällaisia dikotomioita oli käytetty propagandassa jo pitkään.

”Zwei Weltanschauungen, die wie Feuer und Wasser voneinander getrennt sind, standen einander gegenüber. Hier Idealismus, recht auf Eigentum, [...], Wohlstand des Volkes, dort Materialismus, Zerschneiden des Eigentums, Ausbeutung der Arbeit für die Herrschaft einiger weniger. [...] Hier ein gottgläubiges Volk, dort Gottlosigkeit und Gottlosenbewegung als Staatsprinzip.”¹⁶⁴

---

¹⁶⁰ Luostarinen 1986, 55–59; Jahn 1985, 27–28, 36. Jahnin mukaan jo ensimmäisessä tunnetussa Herbersteinin 1500-luvun Venäjän matkakertomuksessa on sellaisia luonnehdintoja venäläisistä, joita esiintyy vielä nykypäivänkin kielenkäytössä.

¹⁶¹ Immonen 1987, 40.

¹⁶² Ks. esim. 25.7.1944, ”So hausten die Sowjets in den Lapland-Dörfern”, KB Hans Spieker, LK, 3; 26.7.1944, ”Die Sowjets verwüsten deutsche Soldatenfriedhöfe”, 2.

¹⁶³ Luostarinen 2003a, 33.

¹⁶⁴ LK 21.6.1944, ”Drei Jahre Kampf gegen den Bolschewismus”, Oberstleutnant Ellenbeck, 1. ”Kaksi maailmankatsomusta, jotka olivat yhtä kaukana toisistaan kuin tuli ja vesi, seisovivat vastakkain. Täällä idealismi, oikeus omaisuuteen, [...] kansan hyvinvointi, tuolla materialismi, omaisuuden tuhoaminen, työvoiman väärinkäyttö herrojen tarpeisiin, ei sen enempää eikä vähempää. [...] Täällä Jumalaan uskovainen kansa, tuolla jumalattomuus valtion ohjenuorana.”

Venäläisten sotilaiden sinnikkyys oli kaikesta huolimatta huomioitava myös propagandassa, sillä saksalaisten sotilaiden kunniaa olisi loukattu, jos lehdistössä annettiin ymmärtää taisteluiden olevan lasten leikkiä, vaikka todellisuudessa saksalainen sotilas joutui jatkuvasti ankariin taisteluihin venäläisten tuodessa jatkuvasti tuoreita joukkoja rintamille. Saksalainen sotilas pysyi toki laadullisesti parempana vihollisiinsa, erityisesti venäläisiin sotilaisiin nähden, mitä painotetaan Lapland-Kurierissäkin hyvin paljon. Huomionarvoisena pidettiin sitä, että ainoastaan suunnaton materiaallinen ylivoima oli saanut keikautettua voimatasapainon neuvostoarmeijan hyväksi. Siellä, missä sodan eri osapuolten materiaallinen tilanne oli tasapuolisempi, pystyivät saksalaiset edelleen olemaan ylivertaisempia.¹⁶⁵ Propagandaa tehtäessä pelon ja luottamuksen suhde on myös tärkeä asia: jos vihollinen kuvataan liian vahvaksi ja vaaralliseksi, se voi luoda tappiomielialaa, mutta jos taas kuvataan vähäpätöiseksi, se voi passivoida ja luoda välinpitämättömyyttä omien joukkojen keskuudessa.¹⁶⁶

4.2 Länsiliittoutuneet ja kapitalismi

Suuri osa länsiliittoutuneita koskeneista artikkeleista Lapland-Kurierissä kesällä 1944 koski Normandian maihinnousua tai V1-raketti-iskuja, mutta myös Italian rintaman tapahtumia käsiteltiin. Paljon kirjoitettiin myös länsiliittoutuneiden sodanpäämääristä, sisäpolitiikasta ja jonkin verran Euroopan ulkopuolisten alueiden tilanteesta. Koska liittoutuneiden Tyynenmeren operaatioista on suhteellisen vähän juttuja, olen jättänyt ne tarkastelun ulkopuolelle. Länsiliittoutuneita koskevassa propagandassa tyypillistä oli kapitalismista, imperialismista ja demokratiasta kirjoittaminen, jotka nähdään eri tavoin uhkakuvina. Iso-Britannian kohdalla usein kirjoitetaan maan suurvalta-aseman luhistumisesta: vanha ja ylpeä pohjoinen suurvalta on joutunut Neuvostoliiton ja USA:n käskyläiseksi. Britannia nähdään lehdessä eurooppalaisena sivistysvaltiona, joka on nyt jäämässä suurvaltojen puristukseen. Britanniaa syytetään Euroopan myymisestä

---

¹⁶⁵ Schröder 1965, 76–78; Ks. esim. LK 4.8.1944, ”Bemerkenswerte Verstärkung der Abwehr”, Generalleutnant Dittmarin radiopuhe, 1.

¹⁶⁶ Luostarinen 2003a, 34.

bolshevisteille, koska valtio on aiemmin esiintynyt eurooppalaisten pienten valtioiden itsemääräämisoikeuden turvaajana.¹⁶⁷

Schröderin mukaan vihollisesta oli puhuttu jo länsiliittoutuneiden vuoden 1943 Italian maihinnousun yhteydessä eri sävyyn kuin itärintamalla, missä tunnustettiin venäläisten voima ja omat heikkoudet. Italiassa liittoutuneiden voittoja vähäteltiin, tai ei pidetty saavutettuja maa-alueita menetyksien tai niin valtaviin ammusmäärien käytön arvoisina. Länsiliittoutuneiden sotilaita pidettiin kuitenkin tähänastisista vihollisista parhaimpina taistelijoina, erityisesti brittejä ja uusiseelantilaisia.¹⁶⁸ Siksi ehkä Saksan puolustusvoitoilla, tai ainakin vihollisen tuhoista raportoimisella lännessä saattoi olla merkitystä sotilaiden mielialojen ylläpidolle. Oli kunniakkaampaa puolustautua edistyksellisiä länsiliittoutuneita kuin kehittymättöminä pidettyjä bolshevikkeja vastaan. Toisaalta takana saattoi olla Saksan vanha pelko kahden rintaman sodasta, ja uutisoinnilla menestyksellisestä puolustuksesta haluttiin osoittaa, ettei Saksalla ollut mitään hätää, vaikka vastassa oli modernit länsimaalaiset sotamahdit.

Normandian maihinnousun myötä amerikkalaisiin rivisotilaisiin kohdistui eniten negatiivista propagandaa, jossa usein esimerkiksi mainittiin, etteivät amerikkalaiset tienneet, miksi taisteltiin, kun taas britit sen sijaan taistelivat oman ”väkivaltaherruutensa puolesta”.¹⁶⁹ Tästä oli viitteitä myös Lappland-Kurierissa erityisesti Normandian maihinnousun alkuaikoina, jolloin kerrottiin muun muassa, ettei saksalainen sotilas aliarvioinut englantilaista sotilasta, vaan tunsii tämän pohjoisen kansan sitkeyden, mikä oli kuitenkin voitettavissa saksalaisen sotilaan henkisellä ylivoimaisuudella. Amerikkalaisten sotilaiden todellista taistelumotivaatiota Euroopan mantereella sen sijaan arvosteltiin, sillä sen taustalla väitettiin olevan vain USA:n pienen hallitsevan ryhmän imperialistiset pyrkimykset valtaan ja vaurauteen.¹⁷⁰ Lappland-Kurierissa oli myös useita pieniä juttuja saaduista sotavangeista, joissa korostettiin sitä, etteivät erityisesti amerikkalaiset tai kanadalaiset edes tienneet, miksi

---

¹⁶⁷ LK 26.6.1944, ”Bleibend überlegen”, Hauptmann Wilh. Ritter von Schramm, 1–2; LK 7.7.1944, ”Blut, Schweiss und Tränen“, Oberleutnant M.A., 1–2.

¹⁶⁸ Schröder 1975, 134.

¹⁶⁹ Schröder 1965, 126, 150.

¹⁷⁰ Ks. esim. 26.6.1944, ”Bleibend überlegen”, Hauptmann Wilh. Ritter von Schramm, 1–2.

olivat sotimassa Euroopassa.¹⁷¹ Tällaisella propagandalla korostettiin omaa isänmaallisuutta ja Saksan oikeutusta sotaan. Amerikkalaiset tulivat Euroopan ulkopuolelta, eikä heillä ollut mitään henkilökohtaisia suhteita Eurooppaan, toisin kuin saksalaisilla taistelijoilla, joilla oli pelissä koti, perhe ja isänmaa.

Lappland-Kurierissa yritettiin luoda myös eripuraa brittien ja amerikkalaisten välille kertomalla muun muassa, että amerikkalaisilla sotilaille oli huomattavasti parempi palkka kuin briteillä ja nämä saivat helpommin ansiomerkkejä. Britit olivat joutuneet lehden mukaan tyhjentämään kokonaisia kyliä amerikkalaisia joukkoja varten.¹⁷² Lisäksi eräässä hyvin provosoivassa kirjoituksessa britit arvostelivat amerikkalaisia siitä, että Amerikassa elettiin kuin sotaa ei olisikaan, säännöstelyä ei ollut ja kaupungeissa huviteltiin kuin viimeistä päivää, vaikka samanaikaisesti maassa vallitsi mitä hirveimmät sosiaaliset olosuhteet rikkaiden rikastuessa ja köyhien köyhtyessä. Britanniassa sen sijaan siviilienkin elämä oli sotatilanteen vuoksi hyvin säännösteltyä. Artikkelissa arvosteltiin myös sitä, ettei amerikkalaisille sotilaille kerrottu sodan todellista tilaa, vaan heidän poliittisiin mielipiteisiin yritti Roosevelt vaikuttaa rintamallakin.

”[...] wenn er sie füttert mit den üblichen rosarot gefärbten Berichten aus der Heimat, aber die wahren Folgen des Krieges unterdrückt. Diese rührende Führsorge geht sogar so weit, dass selbst die Filme, die in den Armeelokalen und auf den Kriegsschauplätzen gezeigt werden, einer genauen Zensur des Kriegsministeriums unterliegen.”¹⁷³

On mielenkiintoista, että lehdessä kerrottiin vihollisen puolelta vastaavanlaisista sensuuritoimista kuin omalla puolellakin oli käytäntönä. Sensuurin olemassaolo sota-aikana oli yleisesti tunnettu asia, mutta mitä tällaisilla kirjoituksilla haluttiin tuoda esiin? On mahdollista, että haluttiin näyttää, että nyt amerikkalaiset ja erityisesti brititkin joutuivat mukautumaan sodanaikaisiin erityisolosuhteisiin, joita saksalaiset olivat joutuneet sietämään jo vuosia. Bramstedin mukaan Goebbelsin propagandaan oli

¹⁷¹ Ks. esim. LK 26.8.1944, ”Die andere Welt”, KB Kurt Neher, 2.

¹⁷² LK 8.7.1944, ”Der Besuch aus Hollywood”, 2. Bramstedin mukaan Saksa oli jo Belgian ja Hollannin valtauksen yhteydessä 1940 onnistuneesti käyttänyt propagandaa hajottaakseen vihollisleirin yhtenäisyyden. Bramsted 1965, 235–236.

¹⁷³ LK 18.8.1944, ”Scheuklappen für USA-Soldaten”, 2. Artikkelissa lainattu lontoolaista Daily Mail-lehteä.

kuulunut jo aiemmin yritykset saada vihollisosapuolet erimielisyyksiin keskenään. Tämä oli onnistunut ainoastaan vain Katynin joukkohautatapauksen tullessa ilmi 1943, jolloin Neuvostoliitto katkaisi diplomaattisuhteensa Lontoossa olevaan Puolan pakolaishallitukseen. Vuosina 1943–1944 Goebbels oli Bramstedin mukaan tunnustanut, ettei Saksa ollut koskaan voittanut kahden rintaman¹⁷⁴ sotaa, ja siksi oli tarpeen yrittää lyödä kiilaa vahvan viholliskoalition väliin.¹⁷⁵ Monissa Lapland-Kurierin artikkeleissa, joissa käsiteltiin liittoutuneiden sodanpäämääriä, kirjoitettiin provosoivasti liittoutuneiden erimielisyyksistä. Erityisesti Britannian väitettiin usein olevan eri kannalla kuin Amerikan ja Neuvostoliiton.

Tähän asti Britannian kansalaiset olivat suhteellisen rauhassa saattaneet seurata Manner-Euroopan sodankäyntiä, mutta V1-rakettien myötä sota tuli myös Britannian saarelle. Iso-Britannia esitetään rauhaa rakastavaksi länsimaiseksi valtioksi, jossa kansa jatkuvasti kritisoi maan epäpätevää hallintoa ja erityisesti sen sotapolitiikkaa. Churchillin kerrotaan vastustaneen maihinnousua Ranskaan, ja maa olisi siksi joutunut vastentahtoisesti mukaan maihinnousuoperaatioon. Lapland-Kurierin oman kommentin mukaan Britannian kansa suhtautui hyvin pessimistisesti sotaan ja sotaväsymys oli vallannut kansan.¹⁷⁶ Tätä sotaväsymystä Lapland-Kurierissa yritetään kasvattaa uutisoimalla Normandian maihinnousun jälkeen jatkuvasti liittoutuneiden suunnattomista menetyksistä. Lehdessä maihinnousua pidettiin käsittämättömänä ihmishenkien uhruksena. Varsinkin tarkastelujakson alkupään maihinnousu-uutisista saa sellaisen kuvan, että saksalaiset puolustivat Ranskan rannikkoa hyvin suojatuissa puolustusrakennelmissaan liittoutuneiden tuodessa yhä uusia joukkoja, jotka kuitenkin törmäsivät ja tuhoutuivat saksalaisten puolustukseen. Goebbels piti Lapland-Kurierissakin julkaistuissa kirjoituksessaan Churchillia syyllisenä siihen, että liittoutuneiden sotilaita oli jo hyökkäyksen alkuvaiheessa kuollut enemmän kuin ennalta oletettiin, minkä vuoksi nyt englantilaiset äidit itkivät. Churchill ja Roosevelt olisivat mielellään katselleet sivusta, kun Saksa ja Neuvostoliitto vuodattivat verta toisiltaan,

---

¹⁷⁴ Balfourin mukaan liittoutuneiden taisteluita Italiassa vältettiin kutsumasta ”toiseksi rintamaksi” ainakin hyökkäyksen alkuvaiheessa. Lapland-Kurierissa puhutaan tarkasteluajankohdalla kuitenkin ajoittain Normandian maihinnousun jälkeen ”kolmen rintaman sodasta”. Ks. Balfour 1979, 350; LK 8.7.1944, ”Die Dreifrontenschlacht”, 1–2.

¹⁷⁵ Bramsted 1965, 330–333, 426.

¹⁷⁶ Ks. esim. LK 4.8.1944, ”Ein gescheiterter Versuch Churchills“, 2. Lapland-Kurierissa esiintyy tarkasteluajankohtana hyvin vähän merkittäviä lehden omia kommentteja.

mutta nyt Stalin vain istui myhäillen, kun USA ja Britannia kävivät sotaan sen puolesta.¹⁷⁷

Tarkasteluajankohdalla Lapland-Kurierissa oli myös joitakin hyvin propagandistisia juttuja koskien brittien ja amerikkalaisten tekemiä sotalaki- ja ihmisoikeusrikkomuksia. Lehdessä kerrottiin, että briteillä olisi ollut jo vuosikausia niin kutsuttuja "Commando Raids"-joukkoja, joiden tarkoitus oli tuhota vihollinen kaikin keinoin mahdollisimman äänettömästi. Toisaalla Lapland-Kurierissa kerrotaan tapauksesta, jossa brittisotavangilta väitettiin löytyneen salainen kirjanen, jossa neuvottiin, miten saksalaisen voi pahoinpidellä myös ilman asetta.¹⁷⁸ Lisäksi kerrottiin amerikkalaisten ampuneen aseettomia sotavankeja Italiassa ja käyttäneen saksalaisia sotavankeja ihmiskilpinä panssarivaunujen edessä, mitkä olivat pahoja kansainvälisen oikeuden rikkomuksia.¹⁷⁹ Normandian maihinnousun jälkeen Saksan propagandassa tuli ajankohtaiseksi levittää pelkoa liittoutuneita vastaan, sillä Saksan kansalaisista liittoutuneiden miehitys ei vaikuttanut yhtään niin vaaralliselta kuin bolshevistinen miehitys. Lehdistöä ohjeistettiin kertomaan, että kaikkialla, missä oli liittoutuneiden joukkoja, vallitsi nälkä, anarkia ja kaaos.¹⁸⁰ Esimerkkejä liittoutuneiden julmuuksista Lapland-Kurierissa haettiin myös historiasta, mikä oli tyyppillistä kansallissosialistien propagandassa:

”Das erste und mit das blutigste Beispiel für die gleicherweise durch entfesselte Brutalität und humanitäre Phrasen bestimmte englische Politik ist I r l a n d. [...] Nie hat England einen seiner Kriege, die ausschliesslich Eroberung- und Angriffskriege waren, anders geführt als ‚im Namen der Freiheit‘, ‚für die heiligsten Güter der Menschenrechte‘, ‚für die Rechte der kleinen Nationen‘[...].”¹⁸¹

Tämäntyyppisillä historiasta lainatuilla esimerkeillä haluttiin tarttua liittoutuneiden kiistanalaisiin sotaretkiin, jotta vihollisen muka oikeuttamilta sodanpäämääriltä olisi

---

¹⁷⁷ LK 21.6.1944, ”Die Hintergründe der Invasion”, Dr. Goebbels, 3.

¹⁷⁸ LK 29.7.1944, ”Die schlauesten Mordkrieger”, 1; 28.7.1944, ”Betragt euch wie die Gangster!”, 3.

¹⁷⁹ LK 5.8.1944, ”Neue Untat der Angloamerikaner”, 2; 30.8.1944, ”Kriegsgefangene als Kugelfang”, 2.

¹⁸⁰ Bramsted 1965, 327.

¹⁸¹ LK 5.8.1944, ”Hemmungslose englische Politik”, K. Massman, 1–2. ”Ensimmäinen ja verisin esimerkki Britannian politiikasta ja sen humanitäärisistä fraaseista on Irlanti. [...] Koskaan Englanti ei ole taistellut sotiaan, jotka itse asiassa ovat olleet valloitus- tai hyökkäyssotia, muutoin kuin ”vapauden nimiin”, ”inhimillisten oikeuksien” tai ”pienien kansojen” puolesta. [...]”

viety pohja. Eräässä toisessa Lappland-Kurierin artikkelissa hyökättiin myös suoraan amerikkalaisia vastaan kuvaamalla tyypillistä amerikkalaista sotilasta, jonka kerrottiin käyttäytyvän kaikkien sotilashyveiden vastaisesti. Sotilaan kerrottiin tekevän vain sen, mikä häntä miellytti, koska sotilaan ammatti ei ollut arvostettu Amerikassa, ja sen vuoksi hän tiesi jäävänsä työttömäksi ja yhteiskunnan hylkäämäksi sodan jälkeen. US-sotilas ei artikkelin mukaan tuntenut perinteitä tai sotilashyveitä, eikä kunnialla ja moraalilla ollut hänelle merkitystä, vaan hän haluaisi nauttia elämästään. Amerikkalaisen ei kerrottu ymmärtävän ritarillista sodankäyntiä, vaan hän halusi vahingoittaa vihollista kaikin keinoin, varastaa, murhata, tuhota rakennuksia (*Wohnblockknacker*), kirkkoja ja museoita jopa neutraaleissa maissa.¹⁸²

Sotatilanteessa on tyypillistä siirtää omia kiellettyjä piirteitä vihollisen ominaislaaduksi, kuten esimerkiksi ahneus, viha tai julmuus. Tällä tavoin ryhmä pystyy siirtämään omat epämiellyttävät piirteet hallittaviksi itsensä ulkopuolella ja oikeuttamaan omat tekonsa. Kun vihollinen leimattiin pahan valtakunnaksi, humanitääriset sopimukset lakkasivat olemasta, mikä salli omien sotarikosten vastavuoroisen suorittamisen. Vihollisten leimaaminen rikollisiksi tai terroristeiksi teki käytävän sodan oikeutetuksi.¹⁸³ Jälkikäteen monet sotilaat ovat perustelleet taisteluiden hirmutekoja kaksintaistelutilanteella, missä osapuolet käyvät ritarillista taistelua tasavertaisin aseina, mikä puolestaan oikeuttaa sotilaan tappamaan vastustajan oman henkensä ollessa uhattuna. Tällä tavoin yksittäinen sotilas oikeuttaa omat ja samalla koko kansakunnan teot, mitä paljon käytettiin Saksan propagandassa. Tarkasteluajankohdallakin viitattiin Lappland-Kurierissa muutamaan otteeseen tällaiseen oikeutukseen. Toisessa jutussa saksalaisia nuoria panssarimiehiä kuvattiin odottamassa hermostuneena länsirintamalla taistelujen alkua, jonka päämääränä oli ainoastaan se, että jompikumpi taistelun osapuolista tuhoutuisi. Myöhemminkin Lappland-Kurierissa painotettiin koko sodan tiivistyvän samaan lauseeseen ”joko sinä tai minä”, ja tällä tavoin oikeutettiin koko Saksan käymä sota.¹⁸⁴

---

¹⁸² LK 12.8.1944, ”Der Soldat aus Amerika”, 2.

¹⁸³ Siltala 2006, 48, 55. Immosen mukaan 1800-luvulla kuitenkin saksalaisten liberaalin porvariston ja sosialistien venäläisten paheiden kuvailun taustalla saattoi olla oman valtaeliitin kritisoiminen. Immonen 1987, 44–45.

¹⁸⁴ Kühne & Ziemann 2000, 27–28; LK 10.6.1944, ”’Du oder ich’ im härtesten Ringen”, 1, KB Alex Schmallfuß; LK 30.8.1944, ”Um das nackte Leben!”, Leutnant Hans Metzler, LK, 1–2.

Luostarisen mukaan sotapropagandassa on tyypillistä vihollisen demonisointi ja symboloituminen eri osapuolten johtajiin. Sota ei yleensä ole suunnattu vastapuolen kansaa tai sotilaita vaan näiden johtajia vastaan: tarkoituksena on pelastaa vihollisen ”tavallinen kansa” ja sotilaat johtajiensa käsistä.¹⁸⁵ Lappland-Kurierissä tähän viitattiin erityisesti Neuvostoliiton kohdalla: saksalaisen sotilaan viha ei kohdistunut Neuvostoliiton kansaan vaan bolshevistiseen systeemiin, joka uhkasi koko Eurooppaa ja saksalaisten olemassaoloa.¹⁸⁶ Tarkasteluajankohdalla Stalin esiintyi Lappland-Kurierissa propagandassa enemmän kaiken pahan takana olevana bolshevistisenä toimijana ja liittolaistensa käskyttäjänä, mutta Churchillia vastaan hyökättiin suoraan. Churchillin nähtiin olevan vastuussa Saksan kaupunkien ja näin ollen koko Euroopan raunioittamisesta. Normandian maihinnousun myötä Churchill oli ajanut vastentahtoisen kansansa sotaan ja oli vastuussa myös oman kansansa tuhoamisesta. Näin kansalle tarjottiin vihan kohde henkilöitynä, jossa vihollisen paheet personoituvat.¹⁸⁷

”[...] Ihr oberster Schutzpatron und Gönner heisst Winston Churchill. Er ist der Schuldige. Er verkörpert die plutokratische Reaktion in Person. Er trägt die volle Verantwortung für das namenlose Unglück, das durch diesen Krieg über die Welt gekommen ist und sich nun mit Riesenschritten seinem eigenen Volke nähert.”¹⁸⁸

Goebbels oli hyökännyt Churchillia vastaan järjestelmällisesti jo ennen sotaa, ja sama linja jatkui myös sodan alettua.¹⁸⁹ Bramstedtin mukaan Churchill esitettiin Saksan propagandassa usein kompuroivana järkäleenä, häpeämättömänä kyynikkona, kevytmielisenä vanhana synnintekijänä, joka kaivoi hautaa englantilaiselle imperiumille. Goebbels oli myös tietoinen siitä, että Britannian maailman valta oli

---

¹⁸⁵ Luostarinen 2003a, 38. Zemanin mukaan Hitler halveksui slaaveja yhtä paljon kuin bolshevistejakin. Zeman 1964, 170.

¹⁸⁶ LK 26.6.1944, ”Bleibend überlegen”, Hauptmann Wilh. Ritter von Schramm, 1–2.

¹⁸⁷ LK 4.8.1944, ”Ein gescheiterter Versuch Churchills, durch eine Rede die niedergedrückte Stimmung zu heben”, 2; Luostarinen 1986, 36.

¹⁸⁸ LK 21.6.1944, ”Die Hintergründe der Invasion”, Dr. Goebbels, 3. ”[...] Heidän suojelespyhimyksensä ja suojeelijansa nimi on Winston Churchill. Hän on syyllinen. Hänen persoonaansa ruumiillistuu plutokraattien taantumus. Hän kantaa vastuu siitä lukemattomasta epäonnesta, joka on sodan myötä kohdannut koko maailmaa, ja joka lähestyy hänen omaa kansaansa jättiläisen askelin.”

¹⁸⁹ Ks. esim. Nurro 1969, 137–138.

vakuuttanut monet saksalaiset ja nyt hänen tehtävänä oli vähätellä historian tärkeyttä.¹⁹⁰

Tarkasteluajankohdan alussa Lapland-Kurierissa oli myös enemmän artikkeleita koskien Italian rintamaa. Lehden mukaan Saksa oli vetäytynyt Rooman taakse, jotta historiallinen kaupunki asukkaineen olisi välttynyt tuhoilta. Saksan kerrottiin esittäneen myös vetoomuksen länsiliittoutuneille, jottei Roomassa taisteltaisi.¹⁹¹ Kunniallisuuden säilyttäminen sodassa oli tärkeää, ja siksi vaiettiin omista raakuuksista. Luostarisen mukaan sotapropagandassa oma sodankäynti esitetään aina puhtaaksi ja perustuvaksi korkeisiin arvoihin, kun taas vihollisen teot leimataan epäpyhäksi ja moraalittomiksi¹⁹². Lapland-Kurierissa kerrottiin tähän liittyen, että Englannissa oli noussut suuri keskustelu Saksan uuden aseiden moraalittomuudesta. Oli väitetty, että briteillä olisi itsellään jo samankaltainen ase, mutta sitä ei olisi käytetty humanitäärisistä syistä. Tällaisten puheiden kerrottiin kummastuttavan Saksassa, sillä Britannia oli jo kaksi vuotta pommitanut saksalaisia asutokortteleita fosforipalopommeilla, ja ampunut konekiväärillä pellolla työskenteleviä talonpoikia. Lapland-Kurierissa tämä nähtiin kaksinaismoralismina. Briteissä pommituksia puolustellaan lehden mukaan Saksan siviilien henkisen selkärangan murtamisella, mutta Saksan iskuilla ei sanottu olevan mitään strategista, vaan puhtaasti terroristinen merkitys. Saksan kansan keskuudessa vihaa kerrottiin aiheuttavan lehden mukaan liittoutuneiden käsitys tavallisten ihmisten syyllisyydestä.¹⁹³

Liittoutuneiden ilmapommitukset ylipäänsä olivat oivallinen aihe Saksan brittien vastaisessa propagandassa. Aluksi pommituksien tuhojen laajuudesta ja ihmishenkien menetyksistä pyrittiin vaikenemaan tai vähättelemään, mikä kuitenkin ei johtanut toivottuihin tuloksiin, eli pommituksien vähenemiseen. Tämän jälkeen propagandassa alettiin moralisoida pommituksia puhumalla ”terrori-iskuista”. Murawskin mukaan käsitteitä ”terrori” ja ”terroristit” alettiin käyttää heinäkuussa 1944 myös vihamielisten

---

¹⁹⁰ Bramstedt 1965, 420.

¹⁹¹ LK 6.6.1944, ”Deutschland schont die Stadt Rom”, 1.

¹⁹² Luostarinen 2003a, 37.

¹⁹³ LK 23.6.1944, ”Dummreister britische Versuch”, 2, referoidaan valtakunnan lehdistöpäällikön Dr. Dietrichin haastattelua; LK 6.6.1944, ”Systematische Mordtaten”, 1.

häirintä- ja sabotaasiryhmien toiminnasta Ranskassa ja Italiassa.¹⁹⁴ Näin vihollisen toimet pystyttiin laajemminkin leimaamaan moraalittomiksi, mikä oli tärkeää taistelumielialan kannalta. Saksan kaupunkien pommitusten kauhut tarjosivat riittävästi materiaalia vihollismyöttien rakentamista varten, mutta silti saksalaisten keskuudessa ei syntynyt kollektiivista viholliskuvaa briteistä ja amerikkalaisista.¹⁹⁵ Sen vuoksi propagandassa yritettiin jatkuvasti rakentaa aktiivista viholliskuvaa liittoutuneista esimerkiksi antibolshevismien avulla. Erityisen kohtalokkaana Lapland-Kurierissa pidettiin sitä, ettei Britanniassa bolshevismia pidetty enää vaarallisena. Lehdessä uutisoitiin eräässä pikku-uutisessa tähän viitaten, että Britanniassa oli alkanut uusi opintolinja, jossa opetettiin venäjän kieltä sekä Neuvostoliiton taiteita, tieteitä ja historiaa.¹⁹⁶ Tällaisten uutisten avulla saatettiin todeta, että bolshevismi uhkasi levitä myös Britanniaan, tai sitä kohtaan ei maassa suhtauduttu enää niin kielteisesti.

4.3 Saksan sisäiset viholliset

Sisäisillä vihollisilla tarkoitan tässä alaluvussa kaikenlaisia kansallissosialistisen Saksan sisäistä yhtenäisyyttä uhkaavia tekijöitä, kuten juutalaisia, vastarintaliikkeitä ja esimerkiksi kansan taistelumoraalin laskua. Näitä kaikkia vastaan suunnattiin propagandaa. Yksi kansallissosialistisen Saksan leimallisimmista piirteistä oli antisemitismi, mikä lopulta johti toisessa maailmansodassa juutalaisten kansanmurhaan. Tämän vuoksi on kiintoisaa, että juutalaisvastainen propaganda nousee aineistolähtöisen analyysiin avulla Lapland-Kurierissa melko vähän esille ainakin tarkasteluajankohdallani. Yhtenä syynä juutalaisvastaisen propagandan vähyyteen on todennäköisesti lehden konteksti. Lehti ilmestyi Pohjois-Suomessa, kaukana Saksan valtionrajojen ulkopuolella, missä juutalaisia oli vähän. Neuvostoliitto ja bolshevistit näyttäytyivät sotilaille juutalaisia paljon konkreettisempina viholliskuvina, sillä neuvostojoukkojen uhka oli joka päivä läsnä.

---

¹⁹⁴ Murawski 1962, 107–108; Ks. esim. LK 26.7.1944, ”Zwischen Dünaburg und dem Finnischen Meerbusen Feindangriffe gescheitert”, 1. Tässä OKW-raportissa kerrotaan, että Ranskassa on tehty puhdistuksia, joissa 75 terroristia on tuhottu.

¹⁹⁵ Jahn 1985, 30–31

¹⁹⁶ LK 26.8.1944, pikku-uutinen ilman otsikkoa tämän uutisen jälkeen: ”Die schlesischen Lande auf der Wacht”, 2.

Antisemitismi ja antibolshevismi olivat Saksan propagandan tehokkaimmat ideologiset teemat kansan taistelumoraalin ylläpidossa. Nämä kaksi teemaa yhdistyivät Goebbelsin propagandassa pitkälti yhdeksi asiaksi, mikä näkyi myös Lappland-Kurierissa.¹⁹⁷ Pelkästään juutalaisuutta koskevia artikkeleita ei ollut kesällä 1944 oikeastaan ollenkaan. Usein juutalaisuus mainittiin artikkeleissa, joissa puhuttiin Neuvostoliiton sodan päämääristä tai bolshevismien luonteesta. Esimerkiksi eräässä artikkelissa juutalaisuus ja bolshevismi esiintyivät pitkälti synonyymeinä, kun artikkelissa kerrottiin Neuvostoliiton taustalla olevasta pyrkimyksestä ”juutalaiseen maailmanvallankumoukseen”.¹⁹⁸ Näin selviä propagandistisia artikkeleita esiintyi lehdessä tarkasteluvälillä hyvin vähän. Juutalaisvastaista propagandaa ei juuri esiintynyt myöskään Saksan propagandaministeriön julkaisemassa suomenkielisessä Signaali-lehdessä, jota Hannu Vanhanen on tutkinut pro gradu-työssään.¹⁹⁹ On siis mahdollista, että juutalaiskysymys oli arkaluontoinen aihe, josta ei haluttu Saksan propagandassakaan avoimesti puhua Saksan ulkopuolella.

Antibolshevimi ja antisemitismi olivat niin keskeisesti esillä Goebbelsin propagandassa ja Hitlerin puheissa, että kansan oli helppo samaistua niihin. Länsiliittoutuneiden tultua sotaan mukaan ei saksalaisilla ollut brittejä ja amerikkalaisia kohtaan yhtä suurta vihollisuuden tunnetta, ja sen vuoksi hyviksi havaittuja propagandan teemoja yritettiin käyttää myös länsiliittoutuneita vastaan. Serranon mukaan kansallissosialistisen ideologian viholliskuvissa juutalaiset oli ainoa teema, jolla neuvostokommunismien ja angloamerikkalaisen kapitalismin välille voitiin luoda yhteys, sillä aikaisemmat antibolshevistiset kampanjat olivat eriyttäneet viholliskuvia toisistaan.²⁰⁰ Tyypillistä oli Lappland-Kurierissakin kirjoittaa esimerkiksi amerikkalaisesta yhteiskunnasta, jossa myöhäiskapitalismilla oli paljon yhteistä bolshevismien kanssa: Amerikassa oli vain pieni yläluokka vallan kahvassa, ja tämän joukossa erityisen oli paljon juutalaisia. Propagandan avulla amerikkalaiset oli saatu uskomaan, että Saksa ja Japani olivat maan

---

¹⁹⁷ Bramsted 1965, 379; Ks. esim. LK 13.6.1944, Oberstleutnant Ellenbeck, ”Das Kriegsziel”, 1. Luostarisen mukaan juutalaisuus oli Euroopassa yleisesti yhdistetty bolshevismiin I maailmansodan jälkeen, mutta kuuluisimmaksi dokumentiksi asiasta jäi Hitlerin *Mein Kampf*. Luostarinen 1986, 118–119.

¹⁹⁸ LK 12.8.1944, ”Die bolschewistische Übermacht-Rechnung”, Kurt Wetter, 3.

¹⁹⁹ Vanhanen 1991, 11. Signaali oli korkeatasoinen kuvalehti, jonka suomalainen versio ilmestyi vuosina 1942–1944. Parhaimmillaan lehteä toimitettiin Saksan liittolaismaissa yli 20 eri kielellä propagandan tarkoituksessa.

²⁰⁰ Bramsted 1965, 379; Serrano 1999, 85.

vaikeuksien takana.²⁰¹ Juutalaisten kerrottiin myös kahmivan suuria voittoja Lontoon pörssissä, missä osakekurssit olivat nousseet sodan myötä, kun samanaikaisesti walesilaiset talonpojat joutuivat ottamaan konekiväärin käteensä.²⁰² Joitakin selviä ylilyöntejä on myös Lapland-Kurierin uutisissa koskien juutalaisia. Eräässä uutisessa kerrottiin, että Australiassa ja Kanadassa oli niin puute sotilaista, että siellä kaavailtiin jo juutalaisen armeijan perustamista.²⁰³ Tämänyyppisiä uutisia ei kuitenkaan ole kovinkaan monia tutkimukseni ajankohdalla.

Yksi kansallissosialistien propagandan taktiikoista oli kääntää liittoutuneiden syytökset takaisin näitä vastaan. Esimerkiksi kun liittoutuneet syyttivät Saksaa juutalaisten huonosta kohtelusta, esiintyi Saksan propagandassa vastaavia syytöksiä liittoutuneita vastaan, mitä saatettiin perustella sillä, että osa ensimmäisen maailmansodan ajan Saksan toimintaan kohdistuneista kauhutarinoistakin oli osoittautunut valheeksi sodan jälkeen.²⁰⁴ Lapland-Kurierista löytyy kesältä 1944 joitakin artikkeleita, joissa kohdistettiin syytöksiä antisemitismistä liittoutuneita vastaan. Esimerkiksi Kanadassa kerrottiin järjestetyn juutalaisvastaisia mielenosoituksia, lisäksi oli poltettu synagoga ja samanlaisia tapauksia kerrottiin sattuneen Rooseveltin ja Churchillin vieraillessa Quebecissa. Myös Britanniasta on joitakin raportteja juutalaisvastaisuudesta.²⁰⁵

Yhtenä syynä antisemitististen juttujen vähäisyyteen Lapland-Kurierissa saattoi olla se, että propagandakomppanioiden päällikön Hasso von Wedelin mukaan sotilaiden etiikka vastusti joitakin kansallissosialistien äärimmäisiä puolueoppeja, kuten puolueen rotuteoriaa, antisemitismia, uskonnonvastaista taistelua tai miehitettyjen alueiden kansojen pitämistä alempiarvoisina. Wedelin mukaan propagandajoukoissa esiintyi passiivista vastarintaa, jolla yritettiin lieventää kansallissosialismin mukaista ohjelmaa vaikenemalla näistä aiheista.²⁰⁶ Ei ole kuitenkaan selvää, halusiko Wedel vain puhdistaa propagandajoukkojen mainetta tällaisilla lausunnoilla. Toisaalta juutalaisvastaisen

---

²⁰¹ LK 12.8.1944, ”Der Soldat aus Amerika”, 2.

²⁰² LK 21.6.1944, ”Die Hintergründe der Invasion”, Dr. Goebbels, 3.

²⁰³ LK 12.8.1944, ”’Strategische Erwägungen’ im Feindlager”, 2. Tässä numerossa oli poikkeuksellisen paljon hyvin propagandistisia juttuja.

²⁰⁴ Luostarinen 2003b, 93; Doob 1995, 203–204.

²⁰⁵ LK 16.8.1944, ”Judenfeindliche Demonstrationen in Kanada”, 2; 1.7.1944, ”’Das ist Judas Krieg’”, 2, lainattu Daily Worker-lehteä.

²⁰⁶ Wedel 1962, 148.

propagandan samojen argumenttien jatkuva toisto vähensi ihmisten kiinnostusta propagandan sisältöön. Serranon mukaan kesällä 1943 Stalingradin tappion jälkeen aloitettu antisemitistinen kampanja toisti stereotyyppisiä argumentteja juutalaisista niin toistuvasti, etteivät enää hekään, jotka uskoivat juutalaisvastaiseen propagandaan, voineet kestää median jatkuvaa juutalaisten syyllistämistä kaikkeen.²⁰⁷ Onkin siten mahdollista, että tämä kansan kylläntyminen juutalaisvastaiseen propagandaan olisi havaittu myös Wehrmachtin propagandaosastolla, ja sen vuoksi teemaa ei nostettu enää niin näkyvästi esille rintamalehdissä. Toisaalta rintamasotilaat olivat varmaankin ainakin jossakin määrin tietoisia juutalaisten joukkotuhosta, mitä ei virallisesti haluttu kuitenkaan tuoda julki. Näin ollen juutalaiskysymystä ei välttämättä haluttu pitää jatkuvasti esillä rintamalehdissä, sillä se herätti varmasti sotilaissa ristiriitaisia tunteita ja kysymyksiä. Toisaalta todennäköisemmin juutalaiskysymys ei ollut Lapin joukoille laisinkaan ajankohtainen kysymys, vaan suurempana ja ehkä ainoana vihollisena Lapissa oli neuvostojoukot, joiden kanssa oltiin jatkuvasti tekemisissä.

Vaikka on kyse kansallissosialistisen Saksan rintamalehdestä, tarkasteluajankohdan alussa Hitleristä ei ollut Lapland-Kurierissa kuin harvoja uutisia. Kyseessä oli lähinnä Führerin onnittelusähkeitä eri liittolaismaiden johtajien merkkipäivien johdosta tai joitakin yksittäisiä puheita. Führer-kultti tuli lehdessä vain harvakseltaan esille, sillä tarkasteluajankohdalla oli vain muutamia Führeriä ylistäviä kirjoituksia. Useimmiten Führeriin ainoastaan viitailtiin artikkeleissa. Suomen kohdalla Hitler mainitaan lähinnä muisteltaessa hänen Suomen vierailuaan vuonna 1942.²⁰⁸ Goebbelsin mielestä kansan mieliala nousi joka kerta, kun Hitler piti radiopuheen, ja siksi suurilla kansankokouksilla ja massatapahtumilla oli merkitystä. Goebbelsin mukaan oli tärkeää, että propagandalla haluttiin osoittaa, ettei kansaa jätetty yksin kärsimystensä keskellä. Sodan kuluessa Hitler esiintyi yhä harvemmin julkisuudessa, eikä puhunut kansan edessä enää niin usein kuin ennen, millä oli Goebbelsin mukaan negatiivinen vaikutus kansan mielialoihin.²⁰⁹

---

²⁰⁷ Serrano 1999, 87.

²⁰⁸ LK 20.6.1944, "Kurz belichtet", 2; 2.8.1944; 7.7.1944, "Vor keiner Schwierigkeit wird kapituliert", 1; "Der Eid auf den Führer", Kurt Massman, 1–2; 5.8.1944, "Der heilige Krieg des finnischen Volkes", Leutnant Hans Metzler, 3.

²⁰⁹ Bramstedt 1965, 273–275, 280; Kallis 2005, 235–236.

Heinäkuussa Hitleriin kohdistunut attentaatti kuitenkin muutti tilannetta, sillä siitä lähtien lehden ilmestymisen lakkaamiseen saakka Lappland-Kurierissakin murhayritystä käsiteltiin melko kiivaasti. Tämä vastaa melko hyvin sitä linjaa, minkä Schröder on havainnut tutkiessaan propagandakomppanioiden kirjoituksia saksalaisissa päivälehdissä. Hänen mukaansa Hitler-kultti ei näkynyt toisen maailmansodan aikana milloinkaan niin paljon propagandajoukkojen kirjoituksissa, kuin heinäkuun 1944 murhayrityksen jälkeen.²¹⁰ Tällöin Lappland-Kurierissa julkaistiin myös Hitlerin puheita, joissa hän vakuutteli kansalleen olevansa elossa kuin ihmeen kaupalla. Saksan johdon kannalta oli tärkeää tiedottaa nopeasti kansalle, että Führer oli edelleenkin elävien kirjoissa, jottei maa ajautuisi sisäiseen kaaokseen. Lehden monissa muissa hyvin propagandistisissa kirjoituksissa Führerin selviämistä attentaatista pidettiin suorastaan kaitsemuksen osoituksena, ja samalla muisteltiin aiempia attentaattirytyksiä. Tyypillistä on myös, että attentaatin epäonnistumisen nähtiin myös tarkoittavan Saksan voittamattomuutta.²¹¹

Attentaattikirjoituksissa haluttiin selvästi torjua kaikenlaiset epäilyt Saksan sisäisen yhtenäisyyden rakoilemisesta. Murhayrityksessä kerrottiin käytetyn englantilaista räjähdettä, jolla attentaatti saatiin kytkettyä vihollisen toimiin ja johdettua syytökset pois omasta kansasta. Propagandan ja yleensä sodanjohdon kannalta on sotatilanteessa erittäin tärkeää, että kansa seisoo johtajiensa takana.²¹² Attentaattiin osallistuneiden annettiin ymmärtää olleen vain mitättömän pieni joukkio lähinnä entisiä armeijan edustajia, jotka jo aiemmin olivat menettäneet sotilaskunniansa. Yleisesti ottaen murhayritys nähtiin sotilashyveiden kannalta erittäin kunnianttomana tekona, millä yritettiin pitää omat joukot kasassa siitäkin huolimatta, että Saksan sotatoimet olivat käyneet lähes kaikkialla tappiollisiksi. Lehdessä painotettiin, ettei sotilaiden tarvitse pelätä menettävänsä sotilaskunniaansa tämän tapauksen takia, vaan he voisivat edelleen ylpeinä kantaa asepukeaan. Lehdessä julkaistiin monien attentaattiin osallistuneiden nimet ja vakuutettiin, että kaikkia tekoon osallistuneita tultaisiin rankaisemaan

---

²¹⁰ Schröder 1965, 154–155.

²¹¹ LK 8.8.1944, "Die Voraussetzungen für unseren Endsieg", 1; 21.7.1944, "Neuer Mordanschlag unserer Feinde auf den Führer abermals missglückt", 1.

²¹² LK 2.8.1944, "Im Spiegel der Presse. Hinter der Komplott stand der Feind", LK, Gbs, 2.

ankarasti. Myöhemmin lehdessä esiteltiin jopa oikeusprosessin aineistoa hyvin yksityiskohtaisesti.²¹³

Tällaisella tarkalla raportoinnilla saatettiin pyrkiä osoittamaan mahdollisille muille vastarintaa suunnitteleville, että petturuudesta ja vastarintaliikkeissä toimimisesta rankaistaisiin hyvin ankarasti. Artikkeleissa selvästi myös korostettiin, kuinka nopeasti tekijät saatiin kiinni kaikkine apureineen, joten tällaisten salajuonien onnistuminen olisi hyvin epätodennäköistä. Toisaalta tapaus sopi myös Hitler-kulttiin erinomaisesti, sillä näin hänestä saatiin lähes kuolematon kansanjohtaja. Kansallissosialistinen propaganda oli aina sisältänyt petollisten vihollisjuonien paljastuksia, ja siten attentaattiyritys oli mainiota propagandamateriaalia²¹⁴. Lehdessä väitettiin joukkojen taistelevan tapahtuneen jälkeen entistä innokkaammin ja sodanjohdon olevan vahvempi,²¹⁵ mutta tapahtuneen merkityksestä sotilaiden mielialoihin ei voida vetää luotettavia johtopäätöksiä. Todennäköisesti tapahtuneesta liikkui valtavasti huhuja, joiden torjuminen oli oikeusprosessin yksityiskohtaisen uutisoinnin tavoitteena.

Hitlerin murhayritys oli Saksan sodanjohdon kannalta erittäin huolestuttava käänne, sillä se uhkasi koko maan yhtenäisyyttä. Jos sotilaat murtuisivat sodan jatkuvien menetysten alla, menettäisivät uskonsa Saksan voittoon ja tahdonvoimansa sodan jatkamiseen, olisi Saksan tilanne sodan jatkamiseksi hyvin heikko. Koska murhayritys tapahtui omien upseerien toimesta, oli se samalla isku Saksan sivilisoitunutta yhteiskuntaa ja sotilaan miehistä kunniaa vastaan. Uhkana oli myös koko Saksan miessukupolven rappeutuminen, jos näiden kovuus, mielen lujus ja kestävyys alkoivat rakoilla sodan pitkittyessä. Koska sotilaille oli ensiarvoisen tärkeää totella esimiestään, nähtiin murhayrityksen löyhentävän koko armeijan moraalialia.²¹⁶ Siksi Lapland-Kurierissakin nähtiin ilmeisen tarpeelliseksi muistuttaa, että vala Führerille velvoitti jatkamaan taistelua kuolemaan asti kansallissosialististen arvojen puolesta. Saksalaista sotilasta oli luonnehdittu jutun mukaan ulkomaidenkin lehdistössä fanaattiseksi

---

²¹³ LK 22.7.1944, "Wir werden den Verrätern das Handwerk liegen", Grossadmiral Dönitzin puhe merivoimille, 2; 29.7.1944, "Die Teilnehmer des Putschversuches", 2; 11.8.1944, "Das Volk hat die Verräter vom 20. Juli gerichtet", 2.

²¹⁴ Bramstedt 1965, 233.

²¹⁵ LK 29.7.1944, "Das grosse Dilemma der Invasion", 2; 25.7.1944, "Unsere Kriegsführung jetzt noch stärker", 2.

²¹⁶ Ks. Bourke 2006, 36–37.

taistelijaksi, joka taisteli viimeiseen patruunaan, joten Führerin opit todettiin menneen hyvin perille.²¹⁷

Attentaatin myötä Lappland-Kurierissa kiihtyvät myös kirjoitukset totaalisen sodan toteuttamisesta, eli koko kansan mobilisoimiseksi sodankäyttöön tehokkaammin kuin aikaisemmin. Tällä tavoin saataisiin vapautettua lisää reservejä rintamille, jossa lisäjoukkoja tarvitaan kiivaasti. Hitlerkin painotti lehdessä referoidussa puheessaan, ettei totaalisen sodan läpivienti olisi mahdollista, jos koko kansa ei seiso johtajiensa takana.²¹⁸ Totaalinen sodankäynti oli luultavasti yksi keino Saksan johdolle vastata kansan ihmettelyyn siitä, mistä rintamille saataisiin lisäjoukkoja, jotka mahdollistaisivat tilanteen kääntymisen Saksan eduksi. Kansan voidaan tulkita olevan myös vihamielistä, jollei se lähde mukaan totaalisen mobilisoinnin vaatimuksiin, ja sen vuoksi propagandalla yritettiin saada kansan keskuuteen uhrimielialaa, joka saisi kansan ponnistelemaan kohti haluttua päämäärää.

Tärkeää oli ennen kaikkea esittää mahdollinen häviö Saksan ja kansallissosialismin lopullisena tuhona, minkä vuoksi taistelua kannatti jatkaa: saavutettavissa olisi joko voitto tai sitten menetettäisiin kaikki. Propagandan kannalta ei ollut olemassa sellaista mahdollisuutta, että Saksa voisi jatkaa häviön jälkeen ilman kansallissosialismia, vaikka siitä joissakin piireissä puhuttiinkin. Saksa ja kansallissosialismi esitettiin Serranon mukaan synonyymeinä. Termit olivat toisistaan erottamattomia, eikä kumpaakaan voinut olla olemassa ilman toista.²¹⁹ Tähän viitattiin muutamia kertoja kesällä 1944 myös Lappland-Kurierissa, kun esimerkiksi Goebbels vetosi eräässä kirjoituksessaan siihen, ettei Saksan voitto olisi mahdollinen ilman koko kansan yhtenäisyyttä, mikä puolestaan saavutettaisiin kansallissosialismin avulla. Hitlerin murha-attentaatin jälkeen lehdessä kirjoitettiin, että olisi naurettavaa edes ajatella jotain muuta aatetta kuin kansallissosialismia.²²⁰ Suomessa oleskelleilla sotilaille oli kuitenkin mahdollisuus

---

²¹⁷ LK 2.8.1944, ”Der Eid auf den Führer”, Kurt Massman, 1–2.

²¹⁸ Ks. esim. LK 2.8.1944, ”Der ganze Staatsapparat wird ausschliesslich für den eigentlichen Kriegszweck eingesetzt”, 1; 28.7.1944, ”Erlass über den totalen Kriegseinsatz”, 1; 8.8.1944, ”Die Voraussetzungen für unseren Endsieg”, 1.

²¹⁹ Serrano 1999, 30–31, 64.

²²⁰ LK 30.8.1944, ”Von den Grundsätzen der Kriegführung”, Joseph Goebbels, 2; 25.7.1944, ”Unsere Kriegführung jetzt noch stärker”, 2. Lainattu Valtakunnanlehdistöpäällikön viransijaista Stabsleiter Sündermannia.

ajatella muuta aatetta, sillä Suomi oli saanut pitää kiinni demokratiastaan huolimatta yhteistyöstä Saksan kanssa.

5. Suomi aseveljenä

5.1 Saksan ja Suomen tilannetiedotukset

Toimittaja Esko Keränen on analysoinut artikkelissaan Lappland-Kurierin sisältöä kvantitatiivisesti. Hänen mukaansa Suomen sotatoimet pääsivät lehdessä näkyville paikoille vain sodan alussa. Tämä pitää ainakin sikäli paikkansa myös käsittelyajanjaksolla, että Suomen sotatoimista oli kesän 1944 alussa hyvin niukalti juttuja, ja nekin olivat lähinnä Suomen päämajan lyhyitä tilannetiedotuksia. Suomea koskevien juttujen määrä lisääntyi Neuvostoliiton Karjalankannaksen suurhyökkäyksen myötä ja väheni taas tarkasteluajankohdan loppua kohden. Osa Suomea käsittelevistä artikkeleista oli saksalaisten, osa taas suomalaisten kirjoittamia ja käännettyjä. Lehti julkaisi jonkin verran myös suomalaisen tiedotuskomppanian kirjoituksia. Keräsen mukaan lehden palstatilasta Saksan ja muiden akselivaltojen käymälle sodalle uhrattiin keskimäärin 42 %, Suomen käymälle sodalle 10 %, viihteelle, kulttuurille ja urheilulle loput 40 %. Lehden kuvat olivat puolestaan hänen mielestään korkealaatuisia, ja kuvareportaaseja oli usein, keskimäärin 22,5 %.²²¹ Karkean arvioinnin perusteella Keräsen antamat prosenttiluvut olivat samansuuntaisia myös käsittelyajankohdallani kesäkuussa 1944. Kuvareportaaseja oli huomattavan paljon, useammassa lehdessä viikossa. Näissä reportaaseissa esiteltiin usein sotilaan arkeen liittyviä asioita tai suomalaista aseveljeä.

Suomalaisia ja Suomen olosuhteita koskevia juttuja lehdessä toki oli, mutta usein nämä jutut olivat niin sanottuja PK-kirjoituksia, eli propagandakomppanian taistelureportaaseja tai fiktiivisiä kuvauksia sotilaiden kokemuksista Lapin rintamalla. Nämä olen kuitenkin rajannut tutkimukseni ulkopuolelle, sillä olen valinnut tutkimuskohteekseni ainoastaan lehden uutisaineiston. Jokunen kuvareportaasi tai propagandistinen kirjoitus aseveljestä on saattanut eksyä joukkoon, sillä joskus näitäkin sijoitettiin lehden uutisosastolle. Suomen ja Saksan aseveljeys ei suinkaan ollut täysin ristiriidatonta, mutta Lappland-Kurierissa ei ole havaittavissa minkäänlaisia ristiriitoja

---

²²¹ Keränen 1980, 160–163.

aseveljien välillä. Saksan sotasensuuri on estänyt myös kaikki uutiset Suomen rauhantunnusteluiden etenemisestä, ja näin ollen lehdessä ei millään tavalla valmisteltu lukijakuntaa siitä, että lehden ilmestyminen lakkasi 2.9.1944. Historioitsija Risto Peltovuoren mukaan Saksan lehdistö ylläpiti aseveljeyden kulisseja, vaikka Suomen lehdistössä aseveljeyden murenemisen saattoi huomata ainakin epäsuorasti. Saksan lehdistön kontrolloidussa suhtautumisessa Suomeen saattoi huomata ainoastaan sävyeroja.²²²

Näkyvimmin Suomen armeijan toiminnasta kesällä 1944 kirjoitettiin Lappland-Kurierissa yleensä Suomen armeijan tilannetiedotuksissa, joita lehti säännöllisesti julkaisi. Nämä ilmestyivät useimmiten otsikolla ”Finnischer Wehrmachtbericht”, mutta joskus myös muilla otsikoilla, varsinkin jos kyseessä oli useammasta tiedonannosta koottu yhteenveto.²²³ Suomen armeijan tilannetiedotukset olivat usein hyvin lyhyitä verrattuna Saksan omiin tiedonantoihin, sillä Saksan tiedonannot olivat lähes aina kahden palstan levyisiä ja melkein puoli sivua pitkiä, suomalaisten vastineiden ollessa vain yhden palstan levyisiä ja noin viidestä kymmeneen sentin mittaisia. Kannaksen suurhyökkäyksen alettua Suomen tiedonannot pitenivät Lappland-Kurierissa jonkin verran. Toki Saksalla oli sotatapahtumia raportoitavana huomattavasti enemmän useammalla rintamalla samanaikaisesti. Suomalaiset tiedonannot vaikuttavat kuitenkin lyhydestään huolimatta realistisemmilta, sillä näissä kerrottiin vihollisen menetyslukujen lisäksi myös omia menetettyjä alueita. Suomalaisissa raporteissa Neuvostoliiton menetysluvut vaikuttavat uskottavammilta verrattuna Saksan ilmoituksiin.²²⁴

Saksan tiedonantojen uskottavuutta söi Murawskin mukaan uutisten puutteessa pikkuasioista raportointi, ja toisaalta tapahtumarikkaampina aikoina tärkeiden uutisten karsiminen.²²⁵ Suomessa tähän ei sorruttu siinä määrin, vaan jos ei ollut mitään raportoitavaa, niin silloin tiedote jäi lyhyeksi ja jopa mainittiin, ettei raportoitavaa ollut. Vaikka Lappland-Kurier sijoittuu Lapin rintamalohkelle, jolle ehkä Suomen armeijan

---

²²² Peltovuori 2000, 166.

²²³ Ks. esim. LK 26.8.1944, ”Finnischer Wehrmachtbericht”, 2; 16.6.1944, ”Hohe Verluste der angreifende Sowjets”, 4. Suomessa käytettiin nimitystä ”Päämajan tiedonannot”.

²²⁴ Ks. esim. LK 20.6.1944, ”Harte kämpfe auf der Karelistischen Enge”, 4.

²²⁵ Murawski 1962, 40.

tilannetiedotukset olisivat olleet informatiivisia, sijoitettiin tilannetiedotukset yleensä aina myöhemmäksi lehteen. Karjalan suurhyökkäyksen alettua muutamaa otteeseen Suomen viralliset tilanneraportit pääsivät kuitenkin myös Lapland-Kurierin etusivulle. Saksan armeijan uusin oma tiedonanto sijoitettiin aina lehden etusivulle, vanhemmat yleensä toiselle sivulle. Näin osoitettiin Suomen tiedonantojen vähempiarvoisuus suhteessa saksalaisiin vastineisiinsa, vaikka kyseessä olikin Saksan arvostama asevelimaa ja lehden kohderyhmän joukkojen viereinen rintamalohko.

Suomen armeijan tiedonannot olivat lehdessä välillä useita päiviä vanhoja verrattuna Saksan armeijan tiedonantoihin, jotka ainakin päivämäärällisesti olivat tuoreempia kuin suomalaiset raportit. Suomen päämajan tiedonannot toki täytyi ensinnäkin kääntää saksaksi, mutta on myös mahdollista, että niiden tuli lävistää Saksan sensuurikoneisto, mikä hidasti tiedotteiden julkaisemista. Peltovuoren mukaan Saksan idänhyökkäyksen alettua, OKW:n edustaja määräsi heinäkuun ensimmäisen päivän lehdistökonferenssissa²²⁶ vuonna 1941, että romanialaiset, unkarilaiset ja suomalaiset sotatiedonannot voitiin julkaista vain DNB:n välittämänä. Kahta päivää myöhemmin toimittajat saivat luvan julkaista Suomen armeijan viralliset tilannekatsaukset suoraan. Noin heinäkuun puolivälistä eteenpäin 1941 alkoi Valtion tiedotuslaitos VTL toimittaa suomalaista uutisaineistoa ja virallisia sotatiedotuksia jaettavaksi ulkomaisille kirjeenvaihtajille. Suomen uutiset ulkomaille kulkivat siis ainakin suomalaisen sensuurin kautta, mitä saksalaiset kritisoivat voimakkaasti.²²⁷ Tästä ei kuitenkaan käy ilmi yksiselitteisesti, että tulivatko Suomen viralliset tiedonannot myöhemmin ilman DNB:n sensuuria saksalaisiin lehtiin. On myös mahdollista, ettei Suomen tiedonantojen julkaisua Lapland-Kurierissa kiirehditty, jos rintamalla oli ollut rauhallista.

Tarkasteluajankohdalla Saksan virallisissa tilannetiedotuksissa mainittiin tapahtumia Lapin rintamalta vain muutaman kerran. Syynä saattoi olla yksinkertaisesti se, ettei Lapissa ollut tämän tutkimuksen käsittelyajankohdalla mitään suurempia operaatioita

---

²²⁶ Saksan propagandaministeriössä pidettiin päivittäin ”valtakunnallinen lehdistökonferenssi” Saksan sanomalehdistön edustajille, jossa luettiin päivittäiset kirjoitteluohjeet (*Sprachregelungen*). Lisäksi toimittajille saatettiin antaa lisäinformaatiota, jota ei saanut julkaista. Ks. esim. Peltovuori 2000, 13–16. Eckhardtin mukaan valtakunnan lehdistöpäällikön päiväkäskyillä ei kuitenkaan ollut rintamalla mitään merkitystä, vaikkakin jokaisen lehden tuli lähettää esimerkkikappaleita Berliiniin. Eckhardt 1975, 108.

²²⁷ Peltovuori 2000, 97–98, 102–103.

meneillään. Lapin rintamaa koskevat taistelutapahtumat oli tilannetiedotuksissa tummennettu tai jopa kehystetty.²²⁸ Sotilaille oli hyvin tärkeää, että heidän rintamalohkonsa tai yksikkönsä ansioista mainittiin tilannetiedotuksissa, sillä tilannetiedotukset julkaistiin kaikkialla valtakunnassa ja siksi luultavasti lehdessä nähtiin tärkeäksi korostaa oman rintaman tapahtumia.²²⁹ Tilanneraportit kuuluivat sotilaalliselta näkökannalta henkisen sodanjohdon johtotapoihin, journalistiselta kannalta ne olivat taas uutisia. Uutisina näillä oli suuri painoarvo, koska ne tulivat ylimmältä viranomaistaholta, ja ne liikuttivat jokaista kansalaista, eikä ainoastaan sotilaallisia tahoja.²³⁰ Useammin lehdessä oli pikku-uutisia Lapin joukkojen toiminnasta, yleensä alasammuttujen viholliskoneiden lukumääriä ja muita pienempiä taisteluraportteja.²³¹

Joidenkin kirjoittajien mukaan Saksan virallistenkin tilannetiedotusten uskottavuus oli varsin alhaista, ja se heikkeni erityisesti Stalingradin tappion jälkeen. Saksalaisten sotilaiden on kerrottu olleen myös Lapissa varsin kiinnostuneita Suomen tiedotusvälineiden välittämistä sotauutisista. Sotilaiden on kerrottu pyytäneen suomalaisia tuttaviaan kääntämään suomenkielisiä uutisia saksaksi. Suurta kiinnostusta herätti myös erään rovaniemeläisen lehtimiehen toimituksensa ikkunaan kiinnittämä tilannekartta, johon hän päivittäin merkitsi liittoutuneiden mairinnousun tilanteen Ranskassa. Tämä osoitti, ettei saksalaisten uutisten uskottavuus ollut kovin korkealla saksalaisten sotilaiden keskuudessa.²³² Toisaalta esimerkiksi Murawski on nähnyt Saksan uutisten säilyttäneen varsin pitkään uskottavuutensa sen vuoksi, että armeijassa haluttiin jatkaa jo aiemmissa sodissa omaksuttua niukkasanaista asiallista tiedottamistapaa sen sijaan, että olisi siirrytty käyttämään yksipuolisesti kansallissosialistista puoluejargonia. Aihe on kuitenkin verraten kiistelty, sillä Murawskin mukaan saksalaisten luottamusta virallisiin tilannetiedotuksiin on tutkittu vain suhteellisen vähän, eikä tässäkin tutkimuksessa ole sitä mahdollista selvittää.²³³

---

²²⁸ Ks. esim. LK 4.7.1944, ”Durchbruch bei Caen gescheitert”, 2.

²²⁹ Murawski 1962, 158.

²³⁰ Schröder 1965, 64; Murawski 1962, 2.

²³¹ Ks. esim. LK 30.6.1944, ”Neuer Erfolg unserer Eismeerjäger”, 1; 18.8.1944, ”30 Sowjetflugzeuge am Eismeer abgeschossen”, LK, 1.

²³² Junila 2000, 189; Paavonkallio 1946, 31.

²³³ Murawski 1962, 41, 139, 160.

5.2 Aseveljien sotilaallinen yhteistyö

Neuvostoliiton suurhyökkäyksen alettua Karjalankannaksella pääsi Suomen tilanne Lapland-Kurierin etusivun suurimmaksi jutuksi. Uutisessa kerrattiin Suomen polkua käydyn sodan aikana, ja korostettiin Suomen tilanteen kohtalonomaisuutta. Suomalaisten kerrottiin suhtautuvan uuteen hyökkäykseen rauhallisesti, mikä oli lehden mukaan tyypillistä suomalaiselle mielenlaadulle. Tähän arveltiin vaikuttavan myös tietoisuuden, että Suomen rinnalla seisoivat vahvat aseveljet. Samassa lehdessä teroitettiin edelleen sodan tarkoitusta: Saksa taisteli koko maanosan riippumattomuuden puolesta bolshevismia vastaan yhdessä kaikkien muiden maiden kanssa, jotka vastustivat bolshevismia, kuten Suomi ja Romania.²³⁴ Lapin armeijan sotilaille oli välillä muistutettava siitä, miksi heidät oli sijoitettu kauas Pohjolan erämaahan, kun samanaikaisesti itärintama lähenee etelämpänä jo Saksan valtakunnanrajoja ja kotirintama joutui kestävästi vihollisen pommitukset. Monissa artikkeleissa Suomen asema rinnastettiin Saksaan etuvartiona bolshevismia vastaan: Siinä missä Saksa puolusti koko Eurooppaa, Suomi taisteli koko Skandinavian edestä bolshevismia vastaan. Eräässä tällaisessa artikkelissa, joka oli lainattu Norjan lehdistöltä, mainittiin myös Viipurin menettämisen raskaus. Viipurin menettämisestä ei lehdessä raportoitu suoraan, vaan näin epäsuorasti jälkikäteen. Vasta 12.7.1944 kerrottiin tarkka päivämäärä, eli 20.6., milloin Viipuri menetettiin, ja tämäkin artikkeli oli lainattu Uusi Suomi-lehdestä.²³⁵

Esko Salminen on tutkinut Suomen armeijan tiedotus- ja valistustoimintaa, ja hänen mukaansa yhteistyö saksalaisen aseveljen kanssa jäi lähes olemattomaksi tässä asiassa, sillä Suomen päämaja halusi kytkeä heti sodan alussa tiedotustoiminnan irti saksalaisesta vaikutuksesta. Suomen joukkojen mielialoihin Saksan itärintaman tapahtumilla oli sen sijaan huomattava merkitys koko sodan ajan. Myös Suomen valistushenkilöstö käytti Saksan menestysuutisia tehokkaasti erityisesti itärintaman hyökkäyksen alkuvuosina.²³⁶ Tämä vähäinen yhteistyö suomalaisten ja saksalaisten propagandan tekijöiden välillä näkyi Lapland-Kurierissa lähinnä siten, että lehdessä

---

²³⁴ LK 26.6.1944, "Finnlands Schicksalkampf gegen den Bolschewismus", 1; "Wer gegen den Bolschewismus kämpft, hat Deutschland an seiner Seite", 1-2.

²³⁵ LK 27.6.1944, "Finnland als Vorkämpfer des Nordens", 2; 12.7.1944, "Die Lage gefestigter", 4. Jutussa lainataan Uusi Suomi-lehteä.

²³⁶ Salminen 1976, 17.

julkaistiin ajoittain suomalaisten tiedotuskomppanioiden kirjoituksia käännettyinä, vaikka toisaalta suomalaisia pidettiin saksalaisten propagandistien keskuudessa huonoina propagandantekijöinä. Toisaalta taas saksalaistenkin taholta tunnustettiin, että heidän tapansa tehdä propagandaa oli toisenlainen, eikä sen uskottu toimivan niin tehokkaasti suomalaisiin.²³⁷

Suomen Valtion tiedotuslaitoksen päällikön Kustaa Vilkunan mukaan yhteistyön puutteesta johtuen joskus saattoi käydä niinkin, että uutistoimisto DNB julkaisi joitakin virallisia sotatietoja, jotka koskivat Suomea, mutta Suomen lehdistö ei niistä sensuurin vuoksi kertonut. Esimerkiksi tämän tutkimuksen tarkasteluaikana Lapland-Kurier raportoi useaan otteeseen neuvostopartisaanien iskuista pohjoisen rajaseudun kyliin. Erityisen huomattavaa on, että lehdessä julkaistiin myös kuvia suomalaisista siviiliuhreista, sillä Suomen sensuuri esti suomalaisia lehtiä julkaisemasta tarkkoja tietoja iskuista. Lapland-Kurierin artikkelin kirjoittajaksi ja kuvaajiksi on merkitty saksalaisen propagandakomppanian jäseniä.²³⁸ Neuvostopartisaanien raakojen tekojen kuvaileminen ja kuvien julkistaminen sopivat Saksan propagandan tekniikkaan, eli tässä tapauksessa bolshevistien hirmutekojen paljastamiseen. Suomen lehdistössä vastaavia kuvia ei voitu julkaista, koska näin haluttiin estää masennuksen ja pelon leviäminen kansan keskuuteen.²³⁹ Kun suomalaiset onnistuivat elokuussa 1944 tuhoamaan kaksi neuvostodivisioonaa, piti näistä uutisoiminen lopettaa Suomen lehdistössä Touko Perkon mukaan sen vuoksi, ettei Valtion tiedotuslaitos halunnut tämän herättävän liiallista toiveikkuutta kansalaisissa. Lapland-Kurierissa suomalaisten menestyksestä Ilomantsin taisteluissa kuitenkin uutisoitiin useampaan otteeseen.²⁴⁰ Taustalla voi olla halu korostaa Saksan aseavun merkittävyyttä Suomelle, mutta toisaalta Saksan omat menestysuutiset alkoivat olla niin harvinaisia, että kaikista mahdollisista positiivisista uutisista oli pulaa.

---

²³⁷ Ks. esim. LK 7.7.1944, ”Wir sind nicht allein!”, 4; Salminen 1976, 33; Junila 2000, 123.

²³⁸ Vilkuna 1962, 97; LK 25.7.1944, ”So hausten die Sowjets in den Lapland-Dörfern”, KB Hans Spieker, 3. Kuvaavaa on, että Suomessa muun muassa näiden partisaani-iskujen kuvat avattiin julkisuudelle vasta muutamia vuosia sitten. Ks. esim. Helsingin Sanomat 18.11.2006, viitattu 25.3.2011, <http://www.hs.fi/kulttuuri/artikkeli/Vastuu+siirtyy+viestimille/1135223082867>.

²³⁹ Tikkanen 1997, 7; Kirves 2008, 22. Maria Lähteenmäki on käsitellyt partisaani-iskuja vuonna 1999 ilmestyneessä teoksessaan *Jänkäjäkäreitä ja parakkipiikoja. Lappilaisten sotakokemuksia 1939–1945*.

²⁴⁰ Perko 1974, 162; Ks. esim. LK 15.8.1944, ”Der Untergang der 176. und 289. Sowjetdivision in den Waldbergen von Ilomantsi”, KB Kurt Dobbrats, 2.

Suomalaisista sotilaista Lappland-Kurierissa kirjoitettiin poikkeuksetta positiiviseen sävyyn. Aseveljien kerrottiin taistelevan urhoollisesti kuten aina, mikä johtui siitä, että suomalaiset olivat hyvin motivoituneita taistelemaan: he taistelivat hengestään. Suomalaisen sodanjohdon kerrottiin pitävän tilanteen tiukasti hallussaan.²⁴¹ Suomalaiset olivat lehden mukaan mestareita metsä- ja lähitaistelussa, mikä oli etuna Kannaksen tiettömillä metsäalueilla. Suomalaisten ylistettiin Lappland-Kurierissa jälleen käyttävän jo talvisodassa ansiokkaasti käyttämäänsä motti-taktiikkaa.²⁴² Suomeen ja sen armeijan panokseen oli Peltovuoren mukaan Saksan lehdistössä suhtauduttu positiivisimmin Saksan liittolaisista jo idän hyökkäyksen alusta lähtien, ja suomalaisen sotilaan kyvyistä kirjoitettiin myös Saksan valtakunnan lehdissä. Suomalainen sotilas osasi vaistomaisesti sopeutua maastoon, oli mestari puunkäytössä, sopeutunut pohjoisen ankariin ilmasto-olosuhteisiin, omasi petoeläimen rohkeuden ja metsästäjän kyvyt. Lisäksi Suomen sotilaat olivat kurinalaisia ja kotiseurakkaita. Saksa hyödynsikin propagandassaan Suomen maailmanlaajuisesti talvisodassa saavuttamaa mainetta heti aseveljeyden alusta lähtien.²⁴³

Lappland-Kurierissa oli lehden ilmestymisen alkuvuosina julkaistu paljon informaatiota Suomesta, maan elinkeinoista, kielestä, maantiedosta ja muusta sellaisesta ja näistä kertoville artikkeleille oli ollut jopa omat vakiopalstansa. Tavoitteena oli ollut antaa saksalaisille sotilaille tietoa aseveljestään.²⁴⁴ Kesään 1944 mennessä näistä vakiopalstoista ilmestyi enää yksi, ”Aus dem verbundetem Finnland”, jolla julkaistiin välillä armeijan tiedonantoja, toisinaan Suomen sisäpolitiikkaa koskeneita asioita ja muita uutisia. Suomesta kertovia juttuja julkaistiin kuitenkin myös loppupäässä lehteä. Joskus Suomea koskevia artikkeleita Lappland-Kurierissa saattoi olla jopa koko sivullinen. Tässä vaiheessa lehdessä ei enää opetettu suomen kieltä, mutta asevelisuhte näyttäytyi edelleen lämpimänä.

---

²⁴¹ LK 16.6.1944, ”Offensive auf der karelischen Landenge”, 2.

²⁴² LK 25.7.1944, ”Tausendfaches Massengrab in Kareliens Wildmark”, KB Kurt Dobbrats, 2. Lehti käytti Suomea koskeneissa artikkeleissaan joitakin suomenkielisiä sanoja, kuten esimerkiksi ”motti” tai ”puukko”.

²⁴³ Peltovuori 2000, 100, 105–107, 241.

²⁴⁴ Ks. esim. Junila 1984, 143–144.

Lapland-Kurierissa oli myös joitakin pieniä juttuja suomalaisten vierailuista Saksassa, joissa suomalaiset raportoivat jopa ihmetellen Saksan rauhallista ja luottavaista ilmapiiriä pommituksista huolimatta.²⁴⁵ Peltovuoren mukaan Saksan lehdistö osoitti sodan aikana hämmästyttävää mielenkiintoa Suomen kulttuurisuhteisiin.²⁴⁶ Lapland-Kurierissakin oli silloin tällöin uutisia, joissa kerrottiin saksalaisten ja suomalaisten ystävällisestä kanssakäymisestä aseveljeyden hengessä, sekä saksalaisten tempauksista Lapin siviiliväestön hyväksi. Esimerkiksi kesäkuussa uutisoitiin tapauksesta, jossa saksalainen sotilas oli ensimmäistä kertaa ansioitunut mottitalkoissa Suomessa. Saksalaisissa lehdissä oli ”talkoot”-käsitettä esitelty jo useasti aikaisemmin osoituksena suomalaisten omatoimisuudesta koko yhteisöä koskevissa kriisitilanteista.²⁴⁷

5.3 Poliittiset suhteet Suomeen

Kun Suomessa hyvin pidetty Lapin armeijan komentaja kenraalievosti Dietl sai surmansa lento-onnettomuudessa Itävallassa, julkaistiin Lapland-Kurierissa suomalaisten viranomaistahojen muistokirjoituksia kenraalille. Myös hänen sankarihautajaisistaan oli lehdessä suuri artikkeli. Vähäpuheisten suomalaisten kerrottiin kunnioittavan harvoin johtajia, varsinkaan ulkomaalaisia, ja erityisesti Lapissa kerrottiin suhtauduttavan kaikkiin ulkopuolisiin, jopa omanmaalaisiin, hyvin epäluuloisesti. Kuitenkin maan historiassa on ollut suuri joukko Suomen ulkopuolelta tulleita suurmiehiä, joiden joukkoon Dietlin julistettiin nyt liittyvän. Dietliä verrattiin erityisesti Pietari Braheen Suomen puolustajana. Dietlin koruttomuuden ja toverillisuuden kerrottiin avanneen Suomen kansan sydämet.²⁴⁸ Sankarihautajaiset olivat olennainen osa sota-ajan kulttuuria, ja erityisesti sodassa ansioituneiden päälliköiden sankarihautajaisista uutisoiminen oli itsestään selvää. Lapland-Kurierissa huomioitiin myös ansioituneiden suomalaisten sotasankareiden kaatumiset. Tietysti suomalaisten kaatuneiden kohdalla tuotiin mielellään esiin näiden mahdolliset kytkökset

---

²⁴⁵ LK 7.7.1944, ”Unerschütterlicher Siegeswille des deutschen Volkes”, 4; LK 12.7.1944, ”Finnischer Diplomat stellt zuverlässige Stimmung in Deutschland fest”, 4.

²⁴⁶ Peltovuori 2000, 154.

²⁴⁷ LK 20.6.1944, ”Ein Deutscher erhielt als erster Ausländer die Grossaxt des Talkoo”, 4; Peltovuori 2000, 154.

²⁴⁸ LK 7.7.1944, ”Nachruf des Landespräsidenten von Lappland Kaarlo Hillilä für Generaloberst Dietl”, 3; ”Ein Freund ist von uns gegangen”, Örnuld Tigerstedt, 3.

aseveljeen, kuten esimerkiksi jääkärikenraali Einar Vihman kohdalla.²⁴⁹ Sankari- ja marttyyritarinat ylipäättänsä kuuluvat tyypillisesti sotaan, mutta olipa niiden todenperäisyys mikä tahansa, on kuitenkin muistettava, että ne ovat palvelleet aina sen hetken tarpeita. Esimerkiksi suomalaiset uskoivat mielellään, että hyvänä miehenä pidetty Dietl oli kuollessaan joutunut pahojen natsien salaliiton uhriksi, vaikka Dietlin tiedetään olleen uskollinen kansallissosialisti.²⁵⁰

Lapland-Kurierissa ei kesällä 1944 suoraan kirjoitettu Suomen rauhantunnusteluista, mutta kesäkuun lopulla ja heinäkuun alussa oli muutamia kirjoituksia, joista kävi ilmi epäsuorasti Suomen rauhanpyrkimykset. Ribbentrobin Suomen vierailun ja Saksan asetoimitusten arveltiin lopettavan arvailut Suomen rauhantunnusteluista, mistä ainakin Ruotsin lehtien kerrottiin kirjoittaneen. Lapland-Kurierissa puolustauduttiin myös muissa artikkeleissa Ruotsin syytöksiä vastaan, joissa väitettiin Suomen hypänneen Saksaan kelkkaan. Lehdessä Saksan aseavun ei sanottu vieneen Suomen riippumattomuutta. Koska Suomen toimien arvostelu ei ilmeisesti ollut loppunut Ruotsin lehdistössä, julkaistiin Lapland-Kurierissa saksalaisten valtakunnan lehtien kannanottoja Ruotsin lehdistön kirjoitteluun.²⁵¹ Junilan mukaan Saksan Lapissa olleen vuoristoarmeijan johto esitti jatkuvasti valituksia Pohjois-Suomen lehtien kirjoittelusta. Suomalaiset lehdet kun julkaisivat puolueettomien maiden ja myös liittoutuneiden välittämiä uutisia melko vapaasti, ja näissä uutisissa saattoi esiintyä Saksaan kohdistuvaa arvostelua.²⁵² Erikoista on, että näitä kirjoituksia näytti silloin tällöin päätyvän myös saksalaisten omaan lehteen Lapland-Kurieriin. Ehkä saksalaiset katsoivat, että puolueettomien maiden, esimerkiksi Ruotsin välittämiin uutisiin tuli jollakin tasolla reagoida, minkä vuoksi niitä ajoittain julkaistiin myös saksalaisten lehdessä.

---

²⁴⁹ Ks. esim. Murawski 1962, 87. Lehdessä on tarkasteluajankohdalla uutisia myös muista sankarikuolemista ja hautajaisista. Ks. esim. LK 7.6.1944, "Eichenlaubträger Major Möbus beigesetzt", LK, 1; 8.8.1944, "Heldentot von Generalmajor Einar August Vihma", KB Kurt Dobbrats, LK, 2.

²⁵⁰ Jokisipilä 2007, 22; Junila 2000, 31–32.

²⁵¹ LK 28.6.1944, "Deutsche Waffenhilfe für Finnland", 1; 8.7.1944, "Finnische Fragen an Schweden", 4; 12.7.1944, "Im Spiegel der Presse. Finnland Schweden und der Norden", Karl Megerle Berliner Börsenzeitungissa, 2; Vrt. Peltovuori 2000, 213.

²⁵² Junila 2000, 127.

Lapland-Kurierissa painotettiin myös, että Neuvostoliiton suurhyökkäyksen tavoitteena oli Suomen irrottaminen sodasta, mihin se ei poliittisin keinoin ollut pystynyt. Samalla korostettiin jatkuvasti aseveljeyden kestävyyttä yhteistä vihollista vastaan. Suomen ainoana vaihtoehtona painotettiin turvautumista Saksan aseapuun, sillä suomalaisen lehdistön mukaan Saksan aseet olivat jo auttaneet Kannaksella.²⁵³ Taustalla tämän tyylisille jutuille saattoi olla pelko Saksan Lapin armeijan saarroksiin joutumisesta, jos Suomi tekisi välirauhan Neuvostoliiton kanssa. Sotilaita oli hyvä rauhoitella, sillä muuten rintamakarkuruus saattaisi lisääntyä. Lapland-Kurierissa vastataan myös länsiliittoutuneiden arvosteluun, kun Suomi turvautui Saksan aseapuun. Karjala-lehdestä lainatussa artikkelissa vakuuteltiin, että Saksan sota-apu oli tarpeen Suomelle, eikä pitäisi välittää liittoutuneiden propagandasta, jossa pidettiin autoritäärisen Saksan ja demokraattisen Suomen liittoa luonnottomana. Mailla oli yhteinen kohtalo, joten ideologiset erot eivät merkitsisi tässä tapauksessa, sillä hädässä aseveljeys olisi aina parempi kuin ideologiaveljeys. Peltovuoren mukaan mitään muuta Saksan liittolaista ei Suomen tavoin luonnehdittu demokratiaksi, mikä on erikoista Saksan propagandassa. Näin Suomi kuitenkin voitiin esittää maana, jota ei ollut pakotettu tai painostettu mukaan Saksan sotahankkeisiin, vaan maana, joka joutui yhä uudelleen puolustautumaan bolshevikkien katalia hyökkäyksiä vastaan.²⁵⁴

On kiintoisaa, että Lapland-Kurierin Suomen lehdistöltä lainaamissa artikkeleissa sanottiin asioita osittain suuremmin kuin useimmissa saksalaisissa artikkeleissa. Suomalaisissa artikkeleissa kirjoitettiin joskus jopa Saksalle kiusallisista asioista, kuten tässä tapauksessa tässä maiden ideologisiin eroihin viittaamalla. Nämä artikkelit olivat luultavasti Suomen VTL:n kääntämiä ja sensuroimia, mutta on mahdollista, että artikkelit on julkaistu suoraan VTL:n muotoilemana käännöksenä. Sota-aikana ihmiset olivat tottuneet lukemaan rivien välistä, ja tällaiset Suomen lehdistöltä lainatut artikkelit saattoivat herättää hermostusta saksalaisissa lukijoissa. Junilan mukaan Pohjois-Suomen saksalaiset alkoivat toistuvasti epäillä aseveljensä luotettavuutta erityisesti keväästä 1943 lähtien, mutta aseveljien välit viilenivät pysyvästi vasta seuraavan vuoden keväällä

---

²⁵³ LK 30.6.1944, ”Stärkere Truppenverbände als Hilfe für Finnland”, 1; 30.6.1944, ”Finnland und Waffenhilfe”, 1, lainattu Uutta Suomea.

²⁵⁴ LK 12.7.1944, ”Jeder Fussbreit Boden wird verteidigt werden”, 4, lainattu Karjala-lehteä; Peltovuori 2000, 243.

tai viimeistään kesällä. Tähän vaikutti suuresti kevään 1944 saksalaisten henkilöstövaihdokset Pohjois-Suomessa sekä erityisesti komentaja Dietlin kuolema kesäkuussa 1944.²⁵⁵ Toisaalta Saksan kannalta oli tärkeää estää säröjen näkyvän aseveljien suhteessa ja näin estää minkäänlaisen aineiston syntyminen vihollismaiden propagandan käyttöön. Siksi Saksan lehdistö ei usein mitenkään reagoinut Suomessa esiintyneisiin negatiivisiin mielipiteisiin, vaan sen sallittiin julkaista vain Berliinin propagandan kannalta suotuisia seikkoja.²⁵⁶

Kun Mannerheim valittiin Suomen presidentiksi, uutisoitiin tästä myös suuresti Lapland-Kurierissa. Mannerheimin saavutuksia kerrattiin, ja koko kansan kerrottiin olevan presidentinvaihdoksen takana. Lehdessä Mannerheimin valintaa poikkeuslailla presidentiksi ei nähty negatiivisena. Eräässä lehden päätoimittajan Hans Metzlerin koko sivun jutussa oli aiheeseen voimakkaasti yhdistetty myös aseveljeys sekä Suomen ja Saksan aiempi yhteistyö, kuten jääkäriliike. Artikkelin yhteydessä oli kuva Mannerheimin 75-vuotissyntymäpäiviltä vuodelta 1942 yhdessä Hitlerin kanssa sekä Mannerheimin julistus aseveljeydestä Saksan kanssa vuodelta 1941. Suurellinen uutisointi Hitlerin vierailusta tähtäsi Suomen sitomiseen lujemmin yhteistyöhön Saksan kanssa sekä asevelisuhteen vahvistamiseen.²⁵⁷ Koska Hitlerin matkustaminen sota-aikana oli muuttunut harvinaiseksi, eikä Suomen aseveljeys näyttänyt enää niin itsestään selvältä, palattiin vielä kesällä 1944 ikimuistoiseen vierailuun Mannerheimin presidentti-virkanimityksen yhteydessä, millä haluttiin pönkittää maiden aseveljeyttä, ja ehkä myös samalla muistuttaa suomalaisille, mihin nämä olivat sitoutuneet.

---

²⁵⁵ Junila 1984, 168–169.

²⁵⁶ Peltovuori 2000, 242.

²⁵⁷ LK 2.8.1944, ”Marschal Mannerheim nun auch Staatspräsident von Finnland”, 1; 4.8.1944, ”Zum Präsidentenwechsel in Finnland”, 2; 5.8.1944, ”Der heilige Krieg des finnischen Volkes”, Leutnant Hans Metzler, 3; Peltovuori 2000, 142–146.

6. Kansallissosialismia Lapin rintamalla

Kesällä 1944 Lapland-Kurierin ilmestymisolosuhteet olivat suhteellisen vakaat, joten se saattoi ilmestyä katkeamattomasti aina lehden lakkauttamiseen saakka syyskuun alussa 1944. Vaikka lehti ilmestyi Suomen Lapissa, oli sen sisältö erityisesti uutisten osalta hyvin Saksa-keskeinen, sillä Suomea koskevat uutiset olivat selvästi sivuosassa. Uutisia Suomen osalta saatiin Suomen viranomaislähteiden kautta, eli lähinnä Valtion tiedotuslaitokselta, joka käänsi suomalaisia uutisia ulkomaiden käyttöön. Saksan ja muun maailman uutiset tulivat puolestaan saksalaisen DNB-uutistoimiston kautta. Tälle tarkasteluajanjaksolle Lapland-Kurierissa osui toisen maailmansodan merkittäviä käännekohtia, muun muassa Normandian maihinnousu ja Neuvostoliiton itärintaman suurhyökkäys, jotka viimeistään tekivät Saksan sodan tappiolliseksi. Suurten sotatapahtumien lisäksi lehdessä näkyviin nousi Suomen paikallistaso sekä myös Saksan viholliskuvat. Sotatapahtumien uutisointi liittyi ehkä enemmän tiedottamistarpeisiin, kun taas viholliskuvilla pidettiin yllä sotilaiden taistelumoraalia.

Usko Saksan voittoon tai edes kompromissirauhaan ei ollut Balfourin mukaan absurdia niinkin pitkään kuin heinäkuuhun 1944 asti. Tällöin kuitenkin kävi selväksi, että lännen invaasio onnistuisi ja Saksan V-raketti-iskut näyttivät epäonnistuvan.²⁵⁸ Kansalle illuusiota lopulliseen voittoon oli jatkuvasti pidettävä yllä esimerkiksi perustellen, että voitto olisi saavutettavissa muun muassa omien joukkojen suuremmilla reserveilla, rohkeudella, upseerien paremmuudella, kotirintaman korkeammalla moraalilla, vihollisen joukkojen kurittomuudella ja esimerkiksi nälänhädällä.²⁵⁹ Lapland-Kurierissa voittoon uskottiin edelleen kesällä 1944, mutta perustelut olivat pysyneet hyvin samankaltaisina kuin sotaan lähdetessä. Voiton uskottiin olevan mahdollinen uusien aseiden, hyvin ilmapommituksilta suojatun teollisuuden ja uusien reservien ansiosta, jotka saataisiin käyttöön tehostamalla koko yhteiskunnan toimintaa, mikä vastasi Saksan propagandan yleislinjauksia. Kuitenkin lehdessä näkyvät myös rintamien

---

²⁵⁸ Balfour 1979, 131.

²⁵⁹ Luostarinen 1986, 37; Lasswell 1927, 102–103, 107.

jatkuva läheneminen ja liittoutuneiden massiivinen materiaallinen ylivoima, joita vastaan saksalaisilla oli ainoastaan henkinen ylivoima.

Liittoutuneiden maihinnousu Ranskaan oli tarkasteluajankohdan alussa hyvin merkittävä uutinen, jonka kulkua uutisoitiin tarkasti, paljastamatta kuitenkaan täysin Saksan epäonnistumisia. Lapin rintamalla maihinnousutapahtumia seurattiin melko syrjässä, mutta ilmeisen huolestuneina. Tässä vaiheessa ilmeisesti jo uskottiin, etteivät Saksan uutiset välttämättä kertoneet koko totuutta, mistä oli osoituksena Lapissa olleiden sotilaiden kiinnostus suomalaiseen uutisointiin asiasta. Länsirintamalta raportoitiin Lapland-Kurierissa kaikista mahdollisista Saksan kannalta edullisista asioista, joilla arveltiin olevan merkitystä joukkojen mielialoihin, kuten sodanpäämääristä tietämättömistä liittoutuneiden sotavangeista ja ranskalaisten vihamielisyydestä liittoutuneiden sotilaita kohtaan. V1-raketteja lehdessä pidettiin yhtä sensaationa kuin Saksan valtakunnanlehdissäkin, ja toivoa uusien aseiden mahdollisuuksista pidettiin yllä koko tarkasteluajan, vaikka joitakin äänenpainoja liiallisesta toiveikkuudesta esiintyi myös lehdessä tarkasteluajanjakson loppua kohden.

Saksan kaupunkien pommittaminen oli vaikea asia Saksalle, sillä kaikkien voimavarojen ollessa keskitettyinä rintamille, oli kotirintama lähes puolustuskyvytön liittoutuneiden pommituksia vastaan. Koska propagandan ei onnistunut tukahduttaa kaikkia tietoja ilmapommituksista, oli niistä uutisoitava niin virallisissa tiedonannoissa kuin muissakin uutisartikkeleissa. Pommitukset nousivat siten myös aineistopohjaisen analyysin avulla esiin, vaikka aihe oli negatiivinen Saksan propagandan kannalta. Kaukaisella Lapin rintamalla majailevia sotilaita varmasti huolesti kotiseudun tilanne, varsinkin kun kotilomilla oli nähty raunioituneita kaupunkeja. Samalla kuitenkin siviilikohteiden ilmapommitukset antoivat propagandalle lisää materiaalia, jolla angloamerikkalaisten epäinhimillisyyttä voitiin korostaa, ja näin motivoida joukkoja taistelemaan. Pommitusten avulla oli mahdollista kuvailla, mikä Saksaa odottaisi kokonaisuudessaan, jos se häviäisi sodan. Tällä tavoin propagandalla luotiin tulevaisuuden uhkakuvia, joiden toteutumisen estääkseen oli kansan uhrattava itsensä. Toisaalta yksi propagandan muoto oli juuri vaieta pommitusten tuhojen laajuudesta, jottei tappiomieliala olisi levinnyt sotilaiden keskuuteen.

Aineistopohjaisen analyysin avulla lehdessä pääviholliseksi nousee bolshevismi, joka rinnastetaan hyvin usein myös juutalaisuuteen. Bolshevismi nähdään yhteisenä uhkatekijänä Saksalle, sen aseveljelle Suomelle ja itse asiassa koko Euroopalle, jota Saksa liittolaisineen yrittää puolustaa käyden lähes marttyrinomaista taistelua jalojen ja kunniaikkaiden arvojen puolesta. Bolshevismien avulla Neuvostoliitosta on luotu pelottava vihollinen, jonka pelkkä olemassaolo uhkaa Saksan tulevaisuutta. Tämän uhkakuvan avulla Lapland-Kurierissakin yritetään motivoida miehiä jatkamaan taistelua. Juuri vahvojen viholliskuvien avulla oli mahdollista lujittaa kansan sisäistä yhteenkuuluvuutta ja solidaarisuutta²⁶⁰. Lapin saksalaisille joukoille Suomen rinnalla taistelu leimattiin solidaariseksi kumppanuudeksi pienen maan kanssa, joka kuitenkin urheasti puolustautui yhteistä vihollista vastaan. Lisäksi liittoutuneiden mairinnousun alettua bolshevismien vaara ympäröi Saksaa joka puolelta. Lapland-Kurierissa yritetään nostattaa vihaa länsiliittoutuneita vastaan erilaisista julmuuksista raportoimalla, mutta samalla kuitenkin annetaan ymmärtää, että esimerkiksi Iso-Britannian kansa joutuisi tuhoon mielivaltaisten johtajiensa vuoksi. Hitlerin murhayrityksestä lehdessä tehdään suuri maanpetos, joka osoitetaan selvitetyn viimeistä piirtoa myöten. Attentaattiin osallistuneet leimataan pieneksi vähemmistöksi, jottei joukkojen keskuuteen syntyisi hajaannusta ja usko lopulliseen voittoon horjuisi.

Lapland-Kurierissa ei kuitenkaan tarkasteluajanjaksolla ole aineistopohjaisen analyysin avulla löydettävissä sellaista suoraa juutalaisvastaista propagandaa, joka Saksassa oli tyypillistä erityisesti ennen sodan puhkeamista. On mahdollista, että syy vähäiseen juutalaisvastaisuuteen johtuu lehden kontekstista eli sijoittumisesta Suomeen, missä oli hyvin vähän juutalaisia. Sen vuoksi Suomessa oli ehkä hieman vaikea ymmärtää juutalaisvastaista propagandaa. Myös toisessa Suomessa ilmestyneessä saksalaisessa propagandistisessa lehdessä Signaalissa oli vain vähän juutalaisvastaista propagandaa²⁶¹. Tästä voitaisiin päätellä, että propagandassa ehkä tarkoituksellisesti vaiettiin juutalaiskysymyksessä, jotteivät Saksan omat toimenpiteet asiassa leviäisi vihollisten tietoon ja toisaalta myös oman kansan tietoisuuteen, mikä vaikuttaisi haitallisesti yleiseen mielipiteeseen Saksaa vastaan.

---

²⁶⁰ Ks. esim. Luostarinen 2003a, 36; Luostarinen 1986, 28.

²⁶¹ Vanhanen 1991, 11.

Lapissa oleskelleista saksalaisista joukoista tarkasteluajankohdalla oli suhteellisen vähän, mutta huomioon on otettava tietenkin taistelutapahtumien vähäisyys Lapin rintamalla. Suomen sotatapahtumat eivät myöskään saa kovin suurta painoarvoa lehdessä kesällä 1944, mutta Neuvostoliiton suurhyökkäys Kannaksella kyllä huomioidaan jopa lehden etusivulla. Suurhyökkäyksen myötä lehdessä nähdään taas tarpeelliseksi kerrata Suomen ja Saksan aseveljeyden vaiheita ja painottaa yhteisen vihollisen merkitystä. Suomi nähdään Skandinavian urhoollisena esitaistelijana bolshevismia vastaan, mutta lehdessä painotetaan myös Saksan aseavun merkittävyyttä Suomelle.

Vaikka sotilaat varmasti tiedostivatkin rintamalehtien propaganda-arvon, ei rintamalehtien merkitystä sotilaille voi kiistää. Taisteleville joukoille uutis- ja rintamalehdet olivat kotiseudun kirjeenvaihdon ohella usein ainoita kirjallisia tietolähteitä²⁶². Näin oli todennäköisesti myös Lapland-Kurierin kohdalla, sillä Lapin kulkuyhteydet olivat huonot suurimman osan vuodesta. Sotatilannetta oli usein hankala hahmottaa rintamalta käsin, mihin rintamalehdellä voitiin tuoda valaistusta. Uutiset välittivät sotilaille tietoja muiden rintamien taisteluista, ja näiden menestyksistä ja vihollisen tappioista kertomalla valettiin uskoa Lapin rintaman miehiin. Sanomalehti oli kuitenkin yksi sivistyksen symboleista, ja näin Lapinkin sotilaat tunsivat olevansa osallisia suuresta saksalaisesta kulttuurista, vaikka olivat maantieteellisesti kaukana kotoa keskellä pohjoista päättymätöntä korpimetsää.²⁶³

Taistelumotivaatioon vaikuttamisen takana on myös Lapland-Kurier-lehdessä kansallissosialistinen propaganda, jonka tyypillisin piirre oli hyvin yksinkertaistettujen ja mustavalkoisten teemojen tehokas toisto. Tämä oli Hitlerin näkemys tehokkaimmasta propagandasta.²⁶⁴ Vielä kesälläkin 1944 Lapland-Kurierissa toistetaan samoja argumentteja sodan välttämättömyydestä ja ehkäisevästä luonteesta suhteessa bolshevistisen maailmanvallankumouksen etenemiseen. Sodan johdon kannalta

---

²⁶² Vossler 2005, 195.

²⁶³ LK 17.6.1944, KB Dr. Jos. G. Blattl, ”Die Welt vom Nordkap aus”, 3. Artikkelissa uutisten kerrotaan saapuvan Pohjolaan aivan yhtä nopeasti kuin muuallekin.

²⁶⁴ Ks. esim. Serrano 1999, 1–2.

sotilaille oli jatkuvasti syytä teroittaa, miksi sotaa käytiin, ketä vastaan ja millä tarkoituksella, sillä nämä olivat myös taistelumotivaation ylläpidon kannalta tärkeitä asioita. Serranon mukaan kuitenkin Saksan propaganda meni toistossaan liian pitkälle, sillä kansa kylläntyi sodan kuluessa propagandaan siinä määrin, ettei se enää esimerkiksi uskonut, että juutalaisia voisi syyttää kaikesta.²⁶⁵ Tämän tutkimuksen puitteissa ei kuitenkaan ole mahdollista selvittää, miten Saksan Lapin armeijan rintamamiehet ovat suhtautuneet propagandajoukkojen materiaaliin, esimerkiksi rintamalehtiin. Tämä olisikin jatkotutkimuksen kannalta kiinnostava aihe, joskin propagandaprosessin vaikuttavuuden tutkiminen on hyvin ongelmallista ajallisen etäisyyden vuoksi.²⁶⁶ Toisekseen nyt alkavat olla viimeiset ajat käsillä, jolloin Lapissa sodan aikana oleskelleita entisiä saksalaisia sotilaita on vielä elossa, jos haluttaisiin käyttää esimerkiksi muistitietoaineistoa. Suomessa esimerkiksi sotilaat suhtautuivat suomalaisiin tiedotusjoukkoihin ja näiden kirjoituksiin hyvin epäluuloisesti, ja kaikkea vähänkin yli-isänmaalliselta propagandalta kalskahtavaa halveksuttiin.²⁶⁷ Toisaalta sanomalehti oli jo itsessään 1900-luvun alkupuolen ihmisille uusi tiedotusväline, jota pidettiin avoimesti niin poliittisena, että siihen Luostarisen mukaan suhtauduttiin jo lähtökohtaisesti varauksellisesti, toisin kuin nykyään, jolloin mediaa yleisesti pidetään riippumattomana.²⁶⁸

Erikoispiirteenä Lapland-Kurierissa oli suhteessa muihin saksalaisiin rintamalehtiin ehkä sen ilmestymisalue, demokraattinen Suomi, joka ei ollut saksalaisten joukkojen miehityshallinnon alainen, ja ainakin yritti pysytellä muodollisen liittoutumisen ulkopuolella. Lehti siis ilmestyi maassa, joka ei tunnustanut kansallissosialismia, muttei siitä huolimatta ollut vihamielinen kansallissosialistista Saksan kolmatta valtakuntaa kohtaan. Suomen yritys mahdollisimman riippumattomaan uutistenvälitykseen²⁶⁹ kotimaisen sensuurin puitteissa heijastui ajoittain myös Lapland-Kurieriin. Lehti julkaisi tai kommentoi suomalaisista ja myös ruotsalaisista lehdistä lainailtuja artikkeleita, vaikka niiden ilmaisutapa oli hieman suurempi saksalaisiin artikkeleihin

---

²⁶⁵ Serrano 1999, 87–90.

²⁶⁶ Ks. esim. Salminen 1976, 16. Propagandan vaikuttavuutta on jossakin määrin mahdollista tutkia mielialaraporttien ja valistustoimintakertomusten avulla, mutta nekään eivät välttämättä vastaisi tähän kysymykseen

²⁶⁷ Salminen 1976, 119.

²⁶⁸ Luostarinen 2003a, 20.

²⁶⁹ Ks. esim. Vilku 1962, 171.

verrattuna. Tällaisia artikkeleita ilmestyi kuitenkin tutkimusajankohdalla harvoin, joten mistään suuresta linjaerosta ei voida puhua. Toisaalta puolestaan Lappland-Kurierissa julkaistiin ajoittain myös materiaalia, jonka julkaisun Suomen sotasensuuri oli estänyt, esimerkiksi kuvat Itä-Lapin siviilien kohtaloista.

Kaiken kaikkiaan Lappland-Kurierin propaganda vastaa aineistopohjaisen analyysin mukaan hyvin Saksan propagandan linjauksia kesällä 1944, huolimatta pitkistä etäisyyksistä. Tiedon kulku oli kuitenkin jo niin kehittyntä, että uutisaineisto saatiin Euroopan pohjoiskolkkaan suhteellisen nopeasti. Lehden uutisista suurin osa oli Saksan virallislähteistä peräisin omien uutisten jäädessä hyvin pieneen osaan. Lehdessä julkaistiin ilmeisesti ohjeiden mukaan julkaistavat sotatilannetiedotukset, niiden kommentit ja muita artikkeleita, kuten Goebbelsin kirjoituksia. Vaikka en tässä tutkimuksessa ole varsinaisesti verrannut Lappland-Kurierin sisältöä muiden rintamien tai Saksan valtakunnanlehtien sisältöihin, niin todennäköistä on, että suuri osa Lappland-Kurierin uutisaineistosta on samaa kuin muissa lehdissä. Esimerkiksi Peltovuori on tutkimuksessaan analysoinut Saksan valtakunnanlehdistön kirjoittelua Suomesta, ja monin paikoin olen havainnut samojen artikkeleiden tai niiden kommenttien ilmestyneen myös Lappland-Kurierissa. Tämä vaatisi kuitenkin vielä tarkempaa tutkimusta. Kiinnostavaa olisi myös verrata Lappland-Kurieria esimerkiksi Norjan puolella ilmestyneisiin rintamalehtiin Wacht im Norden-lehteen tai Deutsche Polarzeitungiin, joista jälkimmäiseen Lappland-Kurierin toimittajat siirtyivät saksalaisten vetäytyttyä Suomesta. Tässä tutkimuksessa en myöskään analysoinut Lappland-Kurieria toimittaneen propagandajoukkueen rintamakirjeenvaihtajien ajanvietekirjoituksia, joista ehkä olisi mahdollista löytää joitakin eroavuuksia suhteessa muiden rintamien kirjoituksiin. Kiinnostavaa voisi olla myös suomalaisten ja saksalaisten rintamalehtien vertailu aseveljeyden ja samalla rintamalla toimimisen puitteissa, joten selvittävää on vielä riittämiin.

Lähteet ja kirjallisuus

Alkuperäislähteet

Lapland-Kurier. (LK) Zeitung für die deutschen Soldaten in Nordfinnland 6.6. - 2.9.1944 (JY)

Lähdejulkaisut

Boelcke, Willi A. (1966), *Kriegspropaganda 1939–1941. Geheime Ministerkonferenzen im Reichspropagandaministerium*. Stuttgart: Deutsche Verlags-Anstalt.

Murawski, Erich (1962), *Der deutsche Wehrmachtbericht 1939–1945. Ein Beitrag zur Untersuchung der geistigen Kriegsführung mit einer Dokumentation der Wehrmachtberichte vom 1.7.1944 bis zum 9.5.1945*. 2. Auflage. Schriften des Bundesarchivs 9. Boppard am Rhein: Harald Boldt Verlag.

Tutkimuskirjallisuus

Abel, Karl-Dietrich (1968), *Presselenkung im NS-Staat. Eine Studie zur Geschichte der Publizistik in der nationalsozialistischen Zeit*. Band 2. Berlin: Colloquium Verlag.

Boberg, Henrik (2004), ”Mustaa valkoisella – Näkökulma sanomalehtiin historiallisena lähteenä”. *Lähde – Historiatieteen aikakauskirja*, vol. 1, nro 1, 39–49.

Bourke, Joanna (2006), ”Uusi sotahistoria”. *Teoksessa: Ihminen sodassa. Suomalaisten kokemuksia talvi- ja jatkosodassa*. (Toim.) Kinnunen, Tiina & Kivimäki, Ville. Helsinki, Jyväskylä: Minerva Kustannus Oy.

Balfour, Michael (1979), *Propaganda in War 1939–1945. Organisations, Policies and Publics in Britain and Germany*. London, Boston and Henley: Routledge & Kegan Paul.

Bramsted, Ernest K. (1965), *Goebbels and National Socialist Propaganda 1925–1945*. East Lansing: Michigan State University Press.

Doob, Leonard W. (1995/1950), ”Goebbels’ Principles of Propaganda”. *Teoksessa* Jackall, Robert (Ed.), *Propaganda*. Houndmills, Basingstoke, Hampshire: Macmillan Press LTD, s. 190–216.

Echternkamp, Jörg (2004), ”Im kampf an der inneren und äußeren Front”. *Teoksessa: Das Deutsche Reich und der Zweite Weltkrieg. Die deutsche Kriegsgesellschaft 1939 bis 1945. Politisierung, Vernichtung, Überleben*. Band 9, erster Halbband. (Hrsg.) Militärgeschichtliches Forschungsamt. München: Deutsche Verlags-Anstalt, s. 6–85.

Eckhardt, Heinz-Werner (1975), Die Frontzeitungen des deutschen Heeres 1939 – 1945. Wien/Stuttgart: Wilhelm Braumüller Universitäts-Verlagsbuchhandlung.

Eronen, Uula (1965), Suomalainen kenttälähdistö ja sen edustaja Korven Kaiku. Opinnäyte. Tampere: Yhteiskunnallinen korkeakoulu.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha (1999), Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Osuuskunta Vastapaino.

Frei, Norbert, Schmitz, Johannes (1989), Journalismus im Dritten Reich. Bech'sche Reihe. München: Verlag C.H. Beck.

Förster, Stig (2000), ”Vom Kriege”, Teoksessa: Was ist Militärgeschichte? (Hrsg.), Kühne Thomas & Ziemann, Benjamin. Krieg in der Gesellschaft. Band 6. Paderborn, München, Wien, Zürich: Ferdinand Schöningh, s. 265–282.

Grönfors, Martti (1982), Kvalitatiiviset kenttätöyömenetelmät. Porvoo, Helsinki, Juva: WSOY.

Hakovirta, Harto (1981), Johdatus kansainväliseen politiikkaan. Jyväskylä: Gummerrus.

Ihminen sodassa. Suomalaisten kokemuksia talvi- ja jatkosodassa. (Toim.) Kinnunen, Tiina & Kivimäki, Ville. Helsinki, Jyväskylä: Minerva Kustannus Oy.

Immonen, Kari (1987), Ryssästä saa puhua... Neuvostoliitto suomalaisessa julkisuudessa ja kirjat julkisuuden muotona 1918–39. Kustannusosakeyhtiö Otava.

Jahn, Peter (1985), ”...wenn die Kosaken kommen”. Tradition und Funktion eines deutschen Feindbildes. Teoksessa: Bleuel, Hans Peter, Engelmann, Bernt, Spoo, Eckart, Werner, Uwe (Hg.), Feindbilder. Oder: Wie man Kriege vorbereitet. Göttingen: Steidl Verlag, s. 25–46.

Jokisipilä, Markku (2007), ”Toinen maailmansota ihmisten kollektiivisessa muistissa.”, Teoksessa: Sodan totuudet. Yksi suomalainen vastaa 5,7 ryssää. Toim. Jokisipilä, Markku. Helsinki: Ajatus kirjat.

Junila, Marianne (1984), ”Saksalaisten sotilaiden ja suomalaisten siviilien suhteet Pohjois-Suomessa jatkosodan aikana.” Julkaisussa: Totto XIV. Kotiseutuyhdistys Rovaniemen Toton julkaisu. Rovaniemi: Lapin Kansa Oy.

Junila, Marianne (2000), Kotirintaman aseveljeyttä. Suomalaisen siviiliväestön ja saksalaisen sotaväen rinnakkaiselo Pohjois-Suomessa 1941–1944. Bibliotheca historica 61. Helsinki: SKS.

Jussila, Pentti (2005), Eikö sitä totuutta saisikaan sanoa. Pohjolan Sanomien yhdeksän vuosikymmentä. Kemi: Pohjolan Sanomat.

Kalela, Jorma (2000), *Historiantutkimus ja historia*. Helsinki: Gaudeamus.

Kallis, Aristotle A. (2005), "Der Niedergang der Deutungsmacht. Nationalsozialistische Propaganda im Kriegsverlauf." Teoksessa: *Das Deutsche Reich und der Zweite Weltkrieg. Die deutsche Kriegsgesellschaft 1939 bis 1945. Band 9, Zweiter Halbband*, (Hrsg.), Militärgeschichtliche Forschungsamt. München: Deutsche Verlags-Anstalt.

Kempainen, Ilona (2007), "Sodan kuvauksesta sodan kokemukseen. Sotia koskevan historiakeskustelun laajeneminen ja moniarvoistuminen." Teoksessa: *Sodan totuudet. Yksi suomalainen vastaa 5,7 ryssää*. (Toim.) Jokisipilä, Markku. Helsinki: Ajatus kirjat.

Keränen, Esko (1980), "Lappland-Kurier – Saksalaisten pohjoisin rintamalehti 1941–1944." Teoksessa: Lackman, Matti (Toim.), *Scripta historica VI*. Tornio: Oulun historiaseura ry, s. 155–165.

Kirves, Jenni (2008), "Päivittäinen myrkkyannoksemme" – Sensuuria ja propagandaa jatkosodassa. Teoksessa Näre, Sari & Kirves, Jenni (Toim.), *Ruma sota. Talvi- ja jatkosodan vaiettu historia*. Helsinki: Johnny Kniga Publishing, 13–57.

Kivimäki, Ville (2006), "Sodan kokemushistoria." Teoksessa: *Ihminen sodassa. Suomalaisten kokemuksia talvi- ja jatkosodassa*. (Toim.) Kinnunen, Tiina & Kivimäki, Ville. Helsinki, Jyväskylä: Minerva Kustannus Oy.

Kulha, Keijo K. (1972), *Tarkoituksellista tiedotustoimintaa. Sodanaikaisen propagandan kuva todellisuudesta vuosina 1943–44*. Henkinen maanpuolustus tutkimussarja 12. Helsinki: Henkisen maanpuolustuksen suunnittelukunta.

Kühne Thomas & Ziemann, Benjamin (2000), "Militärgeschichte in der Erweiterung. Konjunktoren, Interpretationen, Konzepte". Teoksessa: *Was ist Militärgeschichte?* (Hrsg.), Kühne Thomas & Ziemann, Benjamin. *Krieg in der Gesellschaft. Band 6*. Paderborn, München, Wien, Zürich: Ferdinand Schöningh, s. 9–48.

Nurro, Kostti (1969), *Saksan kansallissosialistinen propaganda vuosina 1939–1940. Yleisen historian pro gradu-tutkielma*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Lasswell, Harold D. (1927), *Propaganda Technique in World War I*. Cambridge, Massachusetts, London: The M.I.T. Press.

Lasswell, Harold D. (1995/1934), "Propaganda". Teoksessa: Jackall, Robert (Ed.), *Propaganda*. Houndmills, Basingstoke, Hampshire: Macmillan Press LTD, s. 13–25.

Luostarinen, Heikki (2003a), "Propaganda Analysis". Teoksessa: Kempf, Wilhelm & Luostarinen, Heikki (Eds.), *Journalism and the New World Order. Studying War and the Media. Vol. 2*. Göteborg: Nordicom, s. 17-38.

Luostarinen, Heikki (2003b), ” Propaganda and Reporting in Total Wars”. Teoksessa: Kempf, Wilhelm & Luostarinen, Heikki (Eds.), Journalism and the New World Order. Studying War and the Media. Vol. 2. Göteborg: Nordicom, s. 89–100.

Luostarinen, Heikki (1994), Mielen Kersantit. Julkisuuden hallinta ja journalistiset vastastrategiat sotilaallisissa konflikteissa. Tampere: Hanki ja jää.

Luostarinen, Heikki (1986), Perivihollinen. Suomen oikeistolehdistön Neuvostoliittoa koskeva viholliskuva sodassa 1941–44: Tausta ja sisältö. Vastapaino: Tampere.

Paavonkallio, (1946) T.W., Lapin tuho 1944. Suurtaapahtumien varjossa nähtyä ja koettua. Hämeenlinna: Arvi A. Karisto Osakeyhtiö.

Peltovuori, Risto (2000), Sankarikansa ja kavaltajat. Suomi kolmannen valtakunnan lehdistössä 1940–1944. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden seura.

Perko, Touko (1971), Aseveljen kuva. Suhtautuminen Saksaan jatkosodan Suomessa 1941–1944. Porvoo, Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.

Perko, Touko (1974), TK-miehet jatkosodassa. Päämajan kotirintaman propaganda. 1941–1944. Helsinki: Otava.

Ruonaniemi, Arvo (1978), Lapin parhaaksi 50 vuotta. Lapin Kansa 1928–1978. Rovaniemi: Lapin Kansan Kirjapaino Oy.

Salminen, Esko (1976), Propaganda rintamajoukoissa 1941–1944. Suomen armeijan valistustoiminta ja mielialojen ohjaus jatkosodan aikana. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.

Schieder, Wolfgang & Dipper, Christof (1984), ”Propaganda“. Teoksessa: Geschichtliche Grundbegriffe. Historisches Lexikon zur politisch-sozialen Sprache in Deutschland. Bd. 5. Hg. Brunner, Otto, Conze, Werner, Koselleck, Reinhart. Stuttgart: Klett-Cotta, s.69-112.

Schröder, Jürgen (1965), Der Kriegsbericht als propagandistisches Kampfmittel der deutschen Kriegsführung im zweiten Weltkrieg. Berlin: Ernst-Reuter-Gesellschaft.

Serrano, Andrew Smith (1999), German Propaganda in Military Decline 1943–1945. Bishop Auckland: Routledge.

Stein, George H. (2004), Waffen SS. Hitlerin eliittikaarti sodassa 1939–1945. Alkuperäisteos: Waffen SS - Hitler's Elite Guard at War. Suom. Jouni Suistola. Helsinki: Ajatus Kirjat.

Suomen Lehdistön historia 6. Hakuteos. Kotokulma - Savon Lehti. Sanoma- ja paikallislehdistö 1771–1985 (1988), (Toim.), Tommila, Päiviö. Kuopio: Kustannuskiila Oy.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2006), Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Uola, Mikko (2010), Vallankumouksellisia, vakoilijoita ja aseveljiä. Myyttejä ja tosiasioita Lapin historiasta 1910-luvulta 1940-luvulle. Helsinki: Minerva.

Vanhanen, Hannu (1991), Signaali – Saksalaisen sotapropagandan kiiltokuva ja Uuden Euroopan airut toisessa maailmansodassa. Kansainvälisen politiikan pro gradu-tutkielma. Tampere: Tampereen yliopisto.

Vossler, Frank (2005), Propaganda in die eigene Truppe. Die Truppenbetreuung in der Wehrmacht 1939–1945. Paderborn (u.a.): Schöningh.

Wedel, Hasso von (1962), Die Propagandatruppen der deutschen Wehrmacht. Neckargemünd: Kurt Vowinckel Verlag.

Vilkuna, Kustaa (1962), Sanan valvontaa. Sensuuri 1939–1944. Helsinki: Otava.

Zeman, Z. A. B. (1964), Nazi Propaganda. New York, Toronto: Oxford University Press.

Ziemke, Earl F. (1963), Saksalaisten sotatoimet Pohjolassa 1940–1945. Alkuperäisteos: The German Northern Theater of Operations 1940–1945. (1960) Suomentanut Martti Santavuori. Porvoo, Helsinki: WSOY.

Internetartikkelit

<http://www.hs.fi/kulttuuri/artikkeli/Vastuu+siirtyy+viestimille/1135223082867>

Helsingin Sanomat 18.11.2006, viitattu 25.3.2011.

<http://www.zukunft-braucht-erinnerung.de/zweiter-weltkrieg/wirtschaft-und-gesellschaft-im-krieg/130.html>

Viitattu 21.5.2011